

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Ústav historických věd

Ať nás pojí kultura, aneb dědictví Polsko-česko-slovenské solidarity

Bc. Markéta Kebrtová

Diplomová práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Markéta Kebrtová**
Osobní číslo: **H15373**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Soudobé dějiny**
Název tématu: **Činnost Polsko-česko/slovenské Solidarity po roce 1989**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce se bude zabývat historickým a politickým vývojem Polsko-česko/slovenské solidarity (Solidarność Polsko-czeskosłowacka) se zaměřením na události v roce 1989. Především se však bude zaměřovat na vývoj organizace a její kulturní aktivity po roce 1989, kdy si organizace změnila název na Polsko-česko/slovenskou Solidarititu. Práce bude sledovat její proměnu z politické organizace ke kulturní a případně porovnávat české a polské aktivity. Detailněji se zaměří na tři kulturní události, které se konají po taktovkou PČSS a to Těšínský mezinárodní divadelní festival "Na hranici - bez hranic" (Cieszyński Międzynarodowy Festiwal Teatralny "Na Granicy - bez Granic"), Filmová přehlídka "Kino na hranici" (Cieszyński Przegląd Filmowy "Kino na Granicy") a v menším měřítku Polsko-české dny křesťanské kultury (Polsko-Czeskie Dni Kultury Chrześcijańskiej).

K práci budou využity prameny (například informační bulletiny, které byly vydávány, literatura, která se tématu věnuje jak v českém, tak v polském jazyce, tištěné rozhovory pamětníků, katalogy a informační materiály festivalů a případné rozhovory s ředitelkami festivalů).

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BLAŽEK, Petr. Dějiny Polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989. Disertační práce.

KAMINSKI, Lukasz - BLAŽEK, Petr - MAJEWSKI, Grzegorz. Ponad granicami. Historia Solidarnosci Polsko-Czechoslowackiej. ATUT. Wroclaw, 2009.

MAJEWSKI, Grzegorz. Karkonosze - miejsce spotkań i akcji opozycji polsko-czechoslowackiej (1978-1988). Jelenia Gora, 2004.

Informační bulletin Československo-polské Solidarity (číslo 0,1)

Biuletyn Informacyjny Solidarności Polsko-czechoslowackiej (0- 16)

Katalogy Těšínského mezinárodního divadelního festivalu "Na hranici - bez hranic" a Filmové přehlídky "Kino na hranici"

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Michal Téra, Ph.D.**

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Roztokách u Jilemnice, 31. července 2018

Markéta Kebrtová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla velmi poděkovat mému vedoucímu práce panu Mgr. Michalu Térovi, Ph.D a mé konzultantce paní Mgr. Gabriele Marii Gańczarczyk, Ph.D za jejich čas a cenné připomínky.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá organizací Polsko-česko-slovenská solidarita. Zabývá se historickým vývojem a zejména je zaměřena na činnost a kulturní aktivity po roce 1989. Z původně disidentské organizace se stala občanská organizace, která svou aktivitou podporuje spojení Poláků a Čechů. Pod její taktovkou se začali organizovat tři polsko-české kulturní akce Mezinárodní divadelní festival „Divadlo Bez hranic/Na hranici“, Filmovou přehlídku „Kino na hranici“ a „Polsko české dny křesťanské kultury. Zůstaňme rodinou“.

KLÍČOVÁ SLOVA

Polsko-československé/česko-slovenská solidarita, spolupráce, kultura, kino, divadlo

TITTLE

Let us be connected by a Culture, a Legacy of Polish-Czech-Slovak Solidarity.

ANNOTATION

Diploma thesis focuses on organization Polish-Czech-Slovak Solidarity. The diploma thesis is focuses on its historical development and especially cultural activities after 1989. From the originally dissident organization, it became a civic organization which, through its activities, promotes the union of the Poles and the Czechs. Three international cultural events are organized by Polish-Czech-Slovak Solidarity. These are the the international theatre festival "Theatre without Borders / On the Border", the Film Show "Cinema on the Border" and "Polish Bohemian Days of Christian Culture. Stay as Family"

KEY WORDS

Polish-Czech-Slovak Solidarity, cooperation, culture, cinema, theathre

Obsah

ÚVOD	9
1. HISTORIE POLSKO-ČESKOSLOVENSKÉ SOLIDARITY	15
2. VRATISLAVSKÝ FESTIVAL	26
2.1 Přípravy a organizace festivalu	27
2.1.1 Časopis Kontur	34
2.2 Středoevropský seminář	36
2.2.1 Program Středoevropského semináře	37
2.3 Přehlídka nezávislé československé kultury	42
3. AKTIVITA POLSKO-ČESKOSLOVENSKÉ SOLIDARITY	51
PO ROCE 1989	51
3.1 Setkání Václava Havla a Lecha Wałęsy na Sněžce	53
3.2 Setkání pokračují	55
3.3 Nadace Polsko-česko-slovenské solidarity (<i>Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej</i>) od založení do dnešní doby	64
3.4 Vratislavská pobočka Polsko-česko-slovenské solidarity	68
3.5 Polsko versus Česká republika aneb pokus o srovnání	71
4. AŽ NÁS POJÍ KULTURA... ..	74
4.1 Těšínský mezinárodní divadelní festival „Na hranici“/ „Bez hranic“ (Cieszyński Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Na Granicy”/ „Bez Granic”)	75
4.1.1 První ročník, jako vzor pro ty následující	76
4.1.2 Ročníky následující	79
4.2 Filmová přehlídka „Kino na hranici“ (Cieszyński Przegląd Filmowy „Kino na Granicy”)	90
4.2.1 Dvacet ročníků Filmové přehlídky „Kino na hranici“	92
4.3 „Polsko-české dny křesťanské kultury. Zůstaňme rodinou“ („Polsko-Czeskie Dni Kultury Chrześcijańskiej Bądźmy rodziną“)	102
ZÁVĚR.....	111
RESUMÉ.....	113

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	117
Archivy	117
Dobová periodika	117
Rozhovory	117
Katalogy.....	117
Literatura	118
Novinové články	120
Články v časopisech	120
Internetové články	121
Internetové zdroje.....	122
Televizní dokumenty.....	122

ÚVOD

Moje diplomová práce je zaměřena na přerod Polsko-česko-slovenské solidarity z původní disidentské organizace na společnost občanskou a především pak na její působení v nových společenských podmínkách. S koncem dvou komunistických režimů by se mohla zdát práce členů Polsko-československé solidarity naplněna. Již nebylo zapotřebí se tajně scházet na hranici a vyměňovat si zakázanou literaturu, psát společná prohlášení a obávat se, zda nebude schůzka narušena návštěvou příslušníků StB či se bát o to, zda nebude některý z členů za svou činnost vězněn či jinak perzekuován. Členové ve však rozhodli, že budou ve své práci nadále pokračovat. Spolupráce pokračovala především v občansko-politické sféře a kulturní sféře. Občansko-politickou sféru představuje Nadace Polsko-česko-slovenské solidarity, která má za cíl osvětu v různorodých oblastech lidské činnosti a zejména pak podporu nezávislých organizací a médií v bývalých státech Sovětského svazu. Kulturní sféra je pak oblastí, kterou se bude moje práce podrobně zabývat. Prezентují ji tři kulturní události konající se v polsko-českém pohraničí – Těšínský mezinárodní divadelní festival „Na hranici“/ „Bez hranic“, Filmová přehlídka „Kino na hranici“ a „Polsko-české dny křesťanské kultury. Zůstaňme rodinou“.

Tímto tématem jsem se rozhodla zabývat, protože porevoluční působení bývalých československých a polských disidentů není příliš probádané téma. Předrevoluční spoluprací se u nás zabývá velmi podrobně především Petr Blažek, v Polsku je pak historiků zabývajících historií Polsko-československé solidarity více. Činností sdružení po roce 1989 se v Česku nezabývá podle dostupných informací nikdo. V Polsku se tématem zabývá především Jan Walczak. V neposlední řadě by toto téma mohlo zaujmout i laickou veřejnost, neboť nejde o téma, ke kterému je zapotřebí mít podrobné znalosti historického kontextu. Stejně tak může zaujmout dobrodružná povaha setkávání na „zelené hranici“, která je popisována stále žijícími pamětníky. V kulturním působení Polsko-česko-slovenské solidarity vidím velký smysl v bourání vzájemných předsudků, stereotypů a budování nových pozitivních vztahů. Forma kulturních událostí se mi zdá jako velmi vhodná pro působení na širokou veřejnost.

Cílem práce je zhodnotit a popsat, kam až sahá dědictví Polsko-česko-slovenské solidarity do dnešních dnů. Práce se především zaměřuje na zhodnocení kulturních událostí konaných pod taktovkou Polsko-česko-slovenské solidarity. Dalším cílem je seznámit české prostředí nejen s historií Polsko-česko-slovenské solidarity před rokem 1989, ale také

s vývojem po roce 1989. Díky rozhovorům, které mi polští pamětníci poskytli, mám za cíl obohatit již dříve popsané události o osobní rozměr.

Jako informační základnu pro vývoj do roku Polsko-česko-slovenské solidarity jsem využívala disertační práci Petra Blažka *Dějiny Polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989*. Petr Blažek ke svému bádání využil dokumenty z provenience bezpečnostních aparátů, na rozdíl od dílčích předchozích studií, které využívaly pouze vzpomínek pamětníků a samizdatu.¹ Petr Blažek také vydal řadu dílčích odborných studií zabývajících se činností Polsko-československé solidarity. Části této disertační práce byly použity v monografii, která vznikla za spolupráce Petra Blažka a polských historiků: *Ponad granicami. Historia Solidarności Polsko-Czechosłowackiej*.² Tato publikace byla v letošním roce, tedy 2018 nově vydána i v českém jazyce – *Hranicím navzdory. Příběh Polsko-československé solidarity*.³ Českou verzi publikace jsem využila na dopsání kapitoly o historii Polsko-československé solidarity. Jen jenom historií do roku 1989, ale i vývojem po tomto zlomovém roce do dnešních dob se zabývá polský historik Jan Walczak, který prozatím svoje bádání vydal v poměrně rozsáhlých vědeckých studiích: *Solidarność Polsko-Czechosłowacka (SPCz). Współpraca opozycji antykomunistycznej z Polski i Czechowłacji w latach 1978-1990*⁴ a *Inicjatywy społeczno-kulturalne na pograniczu polsko-czeskim po 1989 r. a dziedzictwo Solidarności Polsko-Czechosłowackiej*.⁵ Množství studií zabývajících se Polsko-česko-slovenskou solidaritou a polsko-českými vztahy a vzpomínek na časy vzájemné disidentské spolupráce obsahuje sborník vydaný k 25. letému výročí existence Polsko-československé solidarity.⁶ Činností Polsko-česko-slovenské solidarity v demokratických podmínkách se zabývá zmíněný Jan Walczak a v roce 2009 byl vydán sborník zabývajících se

¹ BLAŽEK, Petr. *Dějiny polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, 2008. 328 s., s. 5.

² KAMIŃSKI, Łukasz, BLAŽEK, Petr, MAJEWSKI, Grzegorz. *Ponad granicami. Historia Solidarności Polsko-Czechosłowackiej*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, 2009. 267 s. ISBN 978-83-7432-586-8.

³ KAMIŃSKI, Łukasz, BLAŽEK, Petr, MAJEWSKI, Grzegorz. *Hranicím navzdory. Příběh Polsko-československé solidarity*. Praha: Ústav pro studium totalitní režimů, 2017. 317 s. ISBN 978-80-87912-60-7.

⁴ WALCZAK, Jan. *Solidarność Polsko-Czechosłowacka (SPCz). Współpraca opozycji antykomunistycznej z Polski i Czechowłacji w latach 1978-1990*. In: WOLANSKI, M. S. (red.), *Zeszyty Naukowe DWSPiT. Studia z Nauk Społecznych*. zeszyt nr 3, Polkowice, 2010, s. 119 – 133.

⁵ WALCZAK, Jan. *Inicjatywy społeczno-kulturalne na pograniczu polsko-czeskim po 1989 r. a dziedzictwo Solidarności Polsko-Czechosłowackiej*. In WOLANSKI, M. S. (red.), *Zeszyty Naukowe DWSPiT. Studia z Nauk Społecznych*. zeszyt nr 4, Polkowice, 2011. s. 107 – 130.

⁶ ZALEWSKI, M. (ed.): *Szlak do wolności – XXV lat Solidarności Polsko-czesko-słowackiej*. Vratislav: ATUT 2007, 215 s. ISBN 978-83-7432-262-1. s. 167.

působením Polsko-česko-slovenské solidarity v Těšíně a Bielsko-Bialé.⁷ Divadelní festival „Divadlo na hranici/bez hranic“ vydalo publikaci se svému 20. letému výročí⁸ a Filmová přehlídka „Kino na hranici“ vydala obsáhlou publikaci ke svému 25. výročí.⁹ Informace o křesťanském festivalu „Polsko-české dny křesťanské kultury. Zůstaňme rodinou“ jsou pravidelně publikovány v časopise *Ziemia Kłodzka – od kladského pomezí – Glatzer Bergland*. Další informace ke zmíněným událostem jsem čerpala také z oficiálních internetových stránek a katalogů. Pokud není uvedeno jinak, tak autorem předkladů z polských originálů jsem já, tedy autorka diplomové práce.

Pramenná základna k tématu je poměrně pestrá, jelikož i práce je tematicky pestrá. Co se týče historického vývoje do roku 1989, využívala jsem pro svou práci především odbornou literaturu, protože prameny podrobně pro svou práci prostudoval Petr Blažek. Pro některé pasáže jsem však studovala polskou i českou verzi informačních bulletinů, které Polsko-česko-slovenská solidarita vydávala. Prvním větším tématem byl pro mou práci vratislavský festival, proto jsem se věnovala i studiu pramenů. Během své zahraniční stáže právě v polské Vratislavi jsem navštívila pobočku archivu Zakład narodowy im. Ossolińskich, kam byla předána část původního archivu Polsko-česko-slovenské solidarity. V archivu se nacházejí především dokumenty k organizaci vratislavského festivalu a dokumenty týkající se prvních let působení sdružení, případně nadace po roce 1989. Dalším pramenným zdrojem informací pro vratislavský festival bylo samizdatové periodikum *Informace o Chartě* a částečně *Biuletyn Informacyjny Solidarności Polsko-Czechosłowackiej*, který ale o průběhu příliš neinformoval. V neposlední řadě byly cenným zdrojem informací rozhovory s vratislavskými pamětníky, členy Polsko-česko-slovenské solidarity a organizátory festivalu. Jmenovitě jsem se setkala s Jarosławem Brodou, Pawłem Skrzywankem, Tomaszem Grabińskim a Jolantou Piątek. Dále jsem také využila dva dokumenty, které natočila polská režisérka Krystyna Krauze (*Nás Vašek. O moci bezmocných, Bratříček Karel*) a ve kterých se objevují filmové záběry ze setkání na „zelené hranici“, z festivalového víkendu a také tam promlouvají pamětníci. Pro tuto část sběru informací jsem využila metodu orální historie, která je definována následovně: „*Jedná se o*

⁷ KAUTE, Małgorzata, OKRZESIK Janusz. *Obywatele dyplomaci. Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka w Těšíně i Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała: Wyższa szkoła Bankowości i finansów w Bielsku-Białej, Stowarzyszenie Instytut Południowy 2009, 146 s. ISBN 978-83-61310-16-7.

⁸ *25 lat Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego Bez Granic. 25 let Mezinárodního festivalu Bez hranic*. Těšín, 2014. 62 s.

⁹ *Vzpomínky plynou jak řeka. 20 let Filmové přehlídky Kino na hranici*. Vydavatel: Filmová přehlídka Kino na hranici/Stowarzyszenie Kultura Na Granici Cieszyn, EducationTalentCulture, z. s. Český Těšín. 286 s., 100. ISBN 978-83-932940-8-4.

*nahrávaný rozhovor ve formátu otázka-odpověď. Rozhovor je veden tazatelem, který má povědomí a základní informace o osobnosti dotazovaného. Rozhovor je veden s informovanou osobou, která vypráví své vlastní dojmy, zkušenosti a názory na určité téma, které je předmětem zájmu tazatele. Rozhovor se stává pramenem přístupným dalším badatelům.*¹⁰ Při práci s pamětníky a při následném zpracování rozhovorů jsem používala zásady této metody. Zásady orální historie doporučují více než dvě setkání, což jsem z časových důvodů nemohla naplnit a také bylo téma přesně domluvené již před setkáním a další setkání nebyla pro moji práci, jelikož nestojí pouze na rozhovorech s pamětníky, potřebná. Dalším důvodem také bylo, že jsem pro potřeby diplomové práce nepotřebovala znát celý životní příběh narátora a tedy jeden rozhovor vystačil.¹¹ Pro kapitolu, která se zabývá aktivitou Polsko-česko-slovenské solidarity po roce 1989, jsem také využila rozhovorů s pamětníky, informačních bulletinů, archivních materiálů o činnosti Polsko-česko-slovenské solidarity a také článků v novinách v místních novinách, kde byly reflektovány proběhlé události. Pro část zabývající se kulturním dědictvím jsem využila především originálních katalogů vydaných pro ročníky festivalu, v kombinaci s internetovými weby festivalů a rozhovory. Pro potřeby práce jsem se setkala s paní Gertrudou Chowaiokovou, dlouholetou ředitelkou a organizátorkou Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic/ Na hranici“ a paní Jolantou Dygoś, polskou ředitelkou Filmové přehlídky „Kino na hranici“. Ke zpracování tématu o křesťanském festivale „Polsko-české dny křesťanské kultury. Zůstaňme rodinou“ jsem mimo zmíněný časopis využila kroniku festivalu, která je dostupná v digitalizované verzi na oficiálních internetových stránkách festivalu.

V úvodní kapitole zpracovávám historický vývoj Polsko-československé solidarity od prvních kontaktů polských a československých disidentů v 70. letech po společná plenární setkání na „zelené hranici“ za účasti například Václava Havla a Adama Michnika v 80. letech. Na pozadí je také přiblížen historický vývoj obou zemí, kdy obě země došly k demokratickému zřízení. Kapitola pojednává o motivaci ke spolupráci, o organizaci a způsobech setkávání se a potýkání s tajnou policií. Tento kontext je důležitý pro uvědomění si, z jakých podmínek se Polsko-československá solidarita zrodila a jak fungovala jako nelegální mezinárodní disidentská organizace.

Následující kapitola ve velmi podrobně zaměřuje na Vratislavský festival, protože je to první velká kulturní událost, která byla zorganizována pod křídly Polsko-československé

¹⁰ MŮCKE, Pavel, PELIKÁNOVÁ, Hana, VANĚK, Miroslav. *Naslouchat hlasům paměti*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. 224 s., ISBN: 978-80-7285-089-1. s. 11-12.

¹¹ MŮCKE, PELIKÁNOVÁ, VANĚK, *Naslouchat hlasům paměti*, op. cit., s. 77.

solidarity a která stvrzuje, s jakou vážností členové vzájemnou spoluprací a pomoc vnímali. Tento festival se konal na začátku listopadu 1989, kdy už byly v Polsku nastoleny demokratické podmínky, na podporu boje proti komunismu v ještě nesvobodném Československu. Do Vratislavi přijelo, byť s obtížemi, na dva tisíce Čechoslováků. Víkend byl rozdělen na dvě akce a to odborný seminář „*Střední Evropa. Kultura na rozcestí – mezi totalitarismem a komercialismem*“ a doprovodný hudební festival „*Přehled československé nezávislé kultury*“, který nakonec ale vévodil celému víkendu. V kapitole jsou popsány přípravy na festival, průběh a dojmy z festivalu zpestřené vzpomínkami polských pamětníků a organizátorů. Jedna podkapitola je pak věnována speciálnímu číslu polského časopisu Kontur, které bylo zaměřeno na československou kulturu u umění. Zúčastnění na tento víkend vzpomínají velmi nostalgicky a Václav Havel ho dokonce označil jako předzvěst sametové revoluce v Československu.

Hlavní jádro práce začíná třetí kapitolou, která je zaměřená na aktivity Polsko-československé, později Polsko-česko-slovenské solidarity po roce 1989. Chronologicky jsou popsány nejdůležitější události, které Polsko-československá solidarita přímo organizovala, nebo na nich spolupracovala. Zde je zřejmé, že Polsko-česko-slovenská solidarita měla velkou chuť pracovat na zlepšování vzájemných vztahů a tvoření dalších kontaktů mezi Českou republikou, Slovenskem a Polskem. Další podkapitola je věnována činnosti Nadace Polsko-česko-slovenské solidarity, jejíž práci považují za velmi přínosnou a která skutečnými kroky naplňovala, stále naplňuje vytyčené ideje. Následují dvě krátké podkapitoly, první se věnuje činnosti přímo vratislavské pobočky Polsko-česko-slovenské solidarity a v další se pokouším o srovnání aktivit v rámci Polsko-česko-slovenské solidarity v Polsko a v České republice.

Následující a zároveň poslední kapitola je ústřední částí mé diplomové práce. Mým záměrem bylo vysledovat, jakým způsobem se ideje původní Polsko-česko-slovenské solidarity zrcadlí v kulturním prostředí a zda v této oblasti můžeme pozorovat nějaké dědictví a jak funkční jsou aktivity právě v kulturní sféře. Jedná se o tři již zmíněné kulturní akce Divadelní festival „*Divadlo na hranici/bez hranic*“, Filmová přehlídka „*Kino na hranici*“ a „*Polsko-české dny křesťanské kultury. Zůstaňme rodinou*“, které se konají již dvě desítky let v polsko-českém pohraničí. Na těchto třech největších událostech bylo mou snahou ukázat, jakým způsobem zde působí myšlenky pospolitosti, spolupráce a vzájemného poznávání. Každá z akcí je chronologicky popsána po ročnících s důrazem na prvky, ve kterých se zrcadlí dědictví Polsko-česko-slovenské solidarity. Během let prošly různými změnami, ale základní myšlenku si stále udržují. Logo Polsko-česko-slovenské solidarity například už leckdy funguje pouze symbolicky, ale myšlenkový směr, jakým se festival ubírá, se od původních ročníků nezměnil. Organizátoři se spolu s dobrovolníky a diváky každý rok snaží naplňovat původní myšlenku.

V textu se objevuje množství polských měst. Pro tuto práci jsem se rozhodla pro polská města, která mají zavedený předklad do češtiny používat českou verzi. Nezavedené názvy polských měst zůstávají v originále.

1. HISTORIE POLSKO-ČESKOSLOVENSKÉ SOLIDARITY

V únoru 1978 trávila Anna Šabatová, signatářka Charty 77, čas s rodinou u Olgy Havlové na Hrádečku. Při pohledu na turistickou brožuru fascinovaně zjistila, že od Trutnova poměrně nedaleká Cesta československo – polského přátelství, vedoucí hřebenem Krkonoš, je přístupná jak z Československa, tak z Polska. Prakticky to znamenalo, že na ní mohli legálně turisté z obou zemí bez speciálního povolení. Zde by se dala najít prvotní idea spolupráce polské a československé opozice skrze setkávání na tzv. „zelené hranici“. První schůzka, kterou domluvil slovenský student FAMU Tomáš Petřivý s Jackem Kuroněm skočila neúspěšně, neboť se dostavila pouze československá „delegace“. K nápravě došlo na konci července 1978, kdy se skutečně setkali zástupci polské a československé opozice. K setkání došlo u Obří boudy v Krkonoších za účasti Václava Havla, Marty Kubišové, Jiřího Bednáře a Tomáše Petřivého. Z Polska dorazil Jacek Kuroń, Adam Michnik, Jan Lityński a Antoni Macierewicz.¹² Jan Lityński považuje přítomnost Marty Kubišové za velmi odvážný čin.¹³ Schůzka probíhala v přátelském duchu a příliš nepřipomínala „konspirativní schůzku oponentů komunistických režimů.“¹⁴ Jacek Kuroń později vzpomínal: „*Ve Varšavě se objevil Tomáš Petřivý, student z Prahy. Hledá Jacka Kuroně. Vyzývá ho: „Udělejme setkání na hranici.“ Uznal jsem, že je to čisté bláznovství... a souhlasil jsem.*“¹⁵ Jan Lityński řekl, že myšlenka musela vzejít od Čechů a ne od Poláků, protože je (Poláky) by ani ve snu nenapadlo, že by se mohli s nimi (Čechy) setkat, neboť v Československu panoval v polovině 70. let velice tuhý režim. Dle jeho slov se Poláci v porovnání s Československem cítili, jakoby žili ve svobodné zemi.¹⁶ Jacek Kuroń vzpomínal na atmosféru setkání: „*Nebudu skrývat, že toto setkání na nás všechny udělalo obrovský dojem. Tam i tady všude zjevná tajná policie, konfidenti, a my sedíme sami u stolu, na kterém je rum, salám, sýr, chléb – všechno z bezedného batohu Václava Havla, nad námi šumí jedle a sbratření diskutujeme, jak svrhnout společného tyrana.*“¹⁷ Ze setkání se dochovaly

¹² BLAŽEK, Petr. *Dějiny polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989*. Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, 2008. 328 s., s. 58.

¹³ *Náš Vašek. O moci bezmocných*. [Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

¹⁴ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 58-62.

¹⁵ DYBALSKA, Wanda. Spotkania pos specjalnym nadzorem. In: *Gazeta Wyborza Wrocław*. 7-8. października 2006, s. 2.

¹⁶ *Náš Vašek. O moci bezmocných*. [Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

¹⁷ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 62.

fotografie, které pořídil Jiří Bednář.¹⁸ Během setkání došlo k sepsání *Společného prohlášení Charty 77 a KORu (Komitet Obrony Robotników)*¹⁹, které bylo zaměřené na blížící se desetileté výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Účastníci se též přihlásili ke společnému boji za lidská práva a demokracii a byla vyslovena solidarita s vězni v sovětském bloku. Prohlášení vyvolalo vcelku rozruch, nejenom mezi polskou a československou opozicí, kde vyšlo v samizdatu, ale také na Západě. Účastníci setkání poskytovali svá prohlášení zahraničním médiím zcela záměrně, neboť pokud o nich bude mít západní svět povědomí, oni tím zvyšují svojí legitimitu. Vydávání společných prohlášení se stalo tradicí pro všechna další setkání.²⁰

Podruhé se zástupci československé a polské opozice setkali na začátku září 1978. Účast byla hojnější, došlo k vytvoření pracovních skupin, které měly za úkol zajistit rychlou výměnu informací, a též byl naplánován seminář o nezávislých občanských iniciativách v zemích východní Evropy. K naplánovanému třetímu setkání na začátku října již nedošlo, protože se ho nepodařilo udržet v tajnosti a v den plánované schůzky došlo k razantnímu zásahu²¹ bezpečnostních složek (polská SB = *Służba Bezpieczeństwa* a československá StB) obou států. Všichni až na mluvčího Charty 77 Jaroslava Šabatu, který byl odsouzen na 15 měsíců nepodmíněně (za verbální urážku veřejného činitele), byli do 48 hodin propuštěni. Jeho zatčení vyvolalo vlnu nevole i v zahraničí.²² Konec 70. let znamenal značné omezení vzájemného kontaktování a především setkávání mezi polskou a československou opozicí. Vývoj opozičního hnutí byl v obou zemích rozdílný. V Polsku ekonomickou krizi následovaly mohutné stávky a ustanovení Solidarity. Proti opozici zde nebyla tak silná a plošná represe jako v Československu, kde režim postupoval mnohem důsledněji a razantněji.²³ V květnu 1977 byla zadržena skupina disidentů spojených s VONS, polští disidenti na to odpověděli protestní hladovkou, která proběhla v říjnu v roce 1979 v kostele sv. Kříže ve Varšavě, jednalo se o první větší akci, která potvrzovala vzájemnou spolupráci.²⁴

¹⁸ *Náš Vašek. O moci bezmocných.* [Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

¹⁹ Výbor na obranu dělníků – polská opoziční organizace založena z roce 1976.

²⁰ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 58-62.

²¹ K zásahu došlo na Havlově Hrádečku, který byl nejspíše odposlouchávaný, a kde se část československé sekce zastavila; ti, co nebyli na Hrádečku, byli zadrženi po cestě na místo setkání. BLAŽEK, Petr. *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 64.

²² KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 127-130.

²³ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 70, 71.

²⁴ WALCZAK, *Solidarność Polsko-Czesosłowacka (SPCz)*, op. cit., s. 122.

Spolupráce znovu nabrala na obrátkách v druhé polovině roku 1981. Zájem o spolupráci se signatáři Charty 77 projevila skupina mladých Poláků, kteří byli sdruženi v nezávislém vysokoškolském hnutí a vratislavské Solidaritě. V září 1981 navštívil Aleksander Gleichgewicht zástupce Charty 77 a domluvil s nimi spolupráci.²⁵ Aleksander Gleichgewicht jel do Československa se záměrem exportovat „polskou revoluci“. „*Bylo to přirozené, byli jsme Čechům nejbližší. Byl jsem delegátem Solidarity na sjezdu. Svoboda. Miliony lidí v tom hnutí. Bláznovství! A Češi? Cítili jsme závazek jim pomoci, začal jsem hledat kontakty.*“²⁶ Původně se jednalo o malou skupinu přátel, ale již tehdy padl název Polsko-československá solidarita a Aleksander Gleichgewicht je považován za jejího zakladatele a prvního neformálního lídra. Jako cíl byla stanovena výměna informací, nezávislé literatury, samizdatů a tiskopisů týkajících se otázky lidských práv. Centrem v Polsku se stala Vratislav a v Československu Praha. V říjnu 1981 pak byla mezi zástupci opozice podepsána na hranici domluva o spolupráci a vzájemné výměně nezávislé literatury. V prosinci roku 1981 byl Aleksander Gleichgewicht zatčen a jeho místo zastoupil Mirosław Jasiński, prioritou aktivit se stala především výměna informací o demokratických iniciativách a výměna informací o represích konaných na jejich členech.²⁷

12. a 13. prosince 1981 byl však v Polsku vyhlášen výjimečný stav²⁸ (do 22. července 1983), zrušena NSZZ Solidarita a s tím spojené krátké uzavření hranic, což mělo za následek přerušování kontaktů mezi polskými a československými disidenty. Situace v Polsku vyvolala řadu protestů i v Československu, především šlo o letákové akce a malování nápisů na zdech. Sama Charta 77 reagovala na výjimečný stav v Polsku s jistým zpožděním, jelikož byla oslabena předchozími represemi a StB zahájila 13. prosince 1981 razantní opatření, signatáři byli zváni k výslechům, mluvčí zadrženi. Až 7. ledna 1982 bylo vydáno první prohlášení vyjadřující se k situaci v Polsku.²⁹

Na jaře 1982 začala vratislavská skupina znovu obnovovat činnost, ale další setkání na „zelené hranici“ proběhlo až v roce 1986. V roce 1984 sice měla proběhnout schůzka a při ní výměna samizdatů, ale z důvodu špatné domluvy místa k setkání nedošlo, za což mohl být zodpovědný i tajný spolupracovník StB Stanislav Dvořák, který byl kurýrem mezi dolnoslezskou metropolí a Prahou. Cesty kurýrů do Prahy byly od roku 1982 hlavní formou spolupráce. Cesty podnikali vratislavští studenti, kteří nebyli pro policii známí, často si sedali

²⁵ WALCZAK, *Solidarność Polsko-Czeskosłowacka (SPCz)*, op. cit., s. 122, 123.

²⁶ DYBALSKA, *Spotkania pod specjalnym nadzorem*, op. cit. s. 2.

²⁷ WALCZAK, *Solidarność Polsko-Czeskosłowacka (SPCz)*, op. cit., s. 122, 123.

²⁸ V Československu se pro tuto situaci začal používat pojem výjimečný stav, ale přesný překlad z polského *stan wojenny* je válečný stav. Já budu v práci používat zažitou terminologii, tedy výjimečný stav.

²⁹ KAMINSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Hranicím navzdory*, op. cit., s. 149 – 156.

do kupé k sovětským oficírům, kterých si pohraniční stráž nevšímala. Další cestou bylo zasílání poštovních zásilek na „neutrální“ adresy. Cesty fungovaly i naopak, například signatář Charty 77 Petr Cibulka se v roce 1983 dostal do Polska a zajistil výměnu hudebního samizdatu.³⁰

Při postupném obnovování osobních setkání se ustálily dvě formy. Převážně se podnikaly nelegální tajné přechody, jejichž cílem byla výměna literatury či tiskařských zařízení a „plenární schůzky“ hlavních představitelů opozice. Výměna konspiračních materiálů probíhala v horách, na Cestě přátelství v Krkonoších nebo také v bezpečnější Kladské kotlině. Výměny materiálů se konaly jednou měsíčně, až na zimní měsíce. Zásada byla, že vždy vyrazí dvojce z jedné strany, dvojce z druhé strany a na hranici proběhla výměna turistických batohů, které byly totožné.³¹ Jáchym Topol vzpomíná na moment, když byl poprvé zadržen pohraničníky: „Pohraničníci nás viděli a chytili, ale legrační bylo, že nás neměli za politický... On namířil na mě tou bouchačkou: Ukaž, co máš v batohu! A čekali, že tam bude vodka, salám a tam byly knihy!“³² Poláci také přenášeli do Československa tiskařské stroje a učili disidenty technice tisku, protože polská opozice byla v tomto směru lépe připravená.³³ Významným mezníkem pro další spolupráci se stalo společné prohlášení z roku 1984: „*V duchu setkání signatářů Charty 77 a členů KSS (KOR) na československo-polských hranicích v roce 1978 vyjadřujeme dnes svou vůli zasazovat se o dodržování lidských a prohloubení občanských svobod. Chceme jako signatáři Charty 77, bývalí členové KSS „KOR“ a aktivisté „Solidarity“ i nadále usilovat o demokracii, suverenitu a svobodu svých zemí. Zároveň protestujeme proti věznění a šikanování našich přátel a spolupracovníků, signatářů Charty 77 a bývalých členů KSS „KOR“ a aktivistů „Solidarity“ a vyzýváme lidi na celém světě, kterým je drahá svoboda, aby se připojili k našemu úsilí o osvobození politických vězňů v Polsku a v Československu, které není jen v zájmu našich zemí.*

Charta 77 i KSS „KOR“ a „Solidarita“ usilovaly a usilují mírovými prostředky o větší úctu k člověku, jeho přirozeným zájmům a nezadatelným právům, a pokud bude toto v jejich nenásilném snažení potlačováno, nebude ani skutečného míru v Evropě i ve světě.“ Prohlášení, které prorokovalo, že krize bylo překonána a spolupráce se zintenzivní, svým podpisem stvrdilo 45 polských a československých disidentů.³⁴

³⁰ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 159-160.

³¹ WALCZAK, *Solidarność Polsko-Czesosłowacka (SPCz)*, op. cit., s. 122.

³² *Náš Vašek. O moci bezmocných.* [Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

³³ MAJEWSKI, Grzegorz. Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka 1981-1989. In: *Dolny Śląsk*, 2002, č. 10, s. 158.

³⁴ KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Hranicím navzdory*, op. cit., s. 163.

Setkání na „zelené hranici“ byla obnovena v červnu 1986, kdy se v západních Tatrách setkal Zbigniew Janas, Janusz Onyszkiewicz, Petr Pospíchal a Jan Wünsch. V této době proběhla setkání i v Krkonoších, kterých se účastnili Mirosław Jasiński s Petrem Uhlem a Petrem Pospíchalem.³⁵ Zbigniew Janas s úsměvem na tváři vzpomíná na setkání, kdy se vlastně s českou stranou viděli poprvé, ale objímali se a zdravili, jako by byli všichni už dávno přátelé.³⁶ Smutnou událostí, která doprovázela znovuoživení styků, byla smrt organizátora prvních setkání na hranici Tomáše Petřivého. Petřivý byl nalezen mrtvý ve svém bytě, příčinou smrti byla stanovena otrava léky a alkoholem.³⁷

„Jednou jsme s Mirkem Jasińskim a Radkem Gawlikiem šli na Sněžku. Časné jaro, všude závěje sněhu. To jistě nemohla být příjemná turistická procházka. Na cestě nás zadrželi pohraničníci, prověřili naše občanské průkazy a...pustili. Značně pobavení se dívali, jak lezeme nahoru. Oni už zkrátka věděli, že tam na nás nikdo nečeká. Česká strana už totiž zadržela skupinu Petra Uhla.“ vzpomíná Jarosław Broda. Z toho důvodu vypustil nepravdivou informaci o dalším setkání a potvrdilo se podezření, že je krkonošská Cesta přátelství hlídána pohraničníky. Na řadu přichází student geografie a disident Mieczysław Dućin Piotrowski, který naplánoval další setkání do Jeseníků, například na Borůvkovou horu.³⁸

V lednu 1987 byl zatčen Petr Pospíchal a mimo jiné byl obviněn z nelegální spolupráce s členy polské opozice. V Polsku proběhly projevy nesouhlasu, které vyvrcholily protestem konaným ve Vratislavi 16. dubna 1987, po zásahu tajné policie byli někteří protestující (zejména ti, co měli co dočinění s aktivitami Polsko-československé solidarity) zadrženi a po noci v cele opět propuštěni. Polsko-československá solidarita, s velkým přičiněním Mirosława Jasińského v té době pracovala na změně pojetí činnosti a 6. července 1987 byl vyhlášen vznik Kruhu přátel Polsko-československé solidarity. Změna vycházela ze zkušeností z KORu: veřejně činná skupina osob v čele s uznávanou autoritou představuje „ochranný štít“ nad utajenou skupinou realizující konkrétní úkoly – tedy pašování nelegální literatury před hranice. Byla vydána Deklarace o vzniku Kruhu přátel Polsko-československé solidarity, pod níž se podepsalo 42 polských a československých disidentů. Deklarací se hlásí k tradici setkání signatářů Charty 77 a KORu v 70. letech.

³⁵ Ibidem, s. 163.

³⁶ *Náš Vašek. O moci bezmocných.* [Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

³⁷ KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Hranicím navzdory*, op. cit., s. 166, 167.

³⁸ DYBALSKA, *Spotkania pod specjalnim nadzorem*, op. cit., s. 2.

[...] „Důležitým předělem v našich stycích bylo založení skupiny spolupráce v Československu i v Polsku, která si dala v roce 1981 název Polsko-československá solidarita.

Jako účastníci různých nezávislých společenských hnutí, iniciativ a aktivit z obou zemí chceme tímto prohlášením stále výrazněji se projevující veřejný charakter práce této skupiny, která nadále přijímá název Polsko-československá solidarita. Výrazem našeho uznání a plné podpory skupině, jakož i výrazem našeho odhodlání nadále s jejími členy spolupracovat a cílem prohlubovat nezávislé polsko-čs. kontakty, je Kruh přátel Polsko-československé solidarity, který tímto ustavujeme.

Skupina Polsko-čs. solidarity je tak jako až dosud autonomní pracovní společenství, nezávislé na dosavadních hnutích a iniciativách. Oblastí její činnosti je výměna informací, zkušeností, nezávislé kulturní tvorby a také koordinace nejrůznějších mezinárodních aktivit. Vše toto činí Polsko-čs. solidarita v rámci širších styků mezi nezávislými seskupeními v zemích východního bloku s cílem rozvíjet spolupráci v této části Evropy a ve světě vůbec. Pro usnadnění komunikace a koordinace se zveřejňují kontaktní adresy dvou lidí, kteří budou skupině Polsko-čs. solidarita poskytovat informace a kteří naopak budou zveřejňovat aktivity této skupiny. Jsou to Anna Šabatová [...] Praha, Józef Pinior [...] Vratislav.³⁹ Tímto prohlášením zveřejnilo polsko-československé uskupení svůj program a členy.

Dále tedy pokračovala tzv. pracovní setkání na hranicích zaměřená na výměnu materiálu na trasách Vratislav – Praha (setkání probíhala v Krkonoších a Jeseníkách) a Varšava – Brno (setkání probíhala v Tatrách a Beskydech) a to obvykle jednou měsíčně. Na podzim 1987 se připojila zlínská skupina kolem Stanislava Devátého, která přijížděla ze Zlína do Kladské kotliny.⁴⁰ Pro setkání byl vytvořen speciální šifrovací logaritmus: „Anita přijede tento měsíc 27.“ Pohraniční sloupy měly svá ženská jména a od řečeného data se odpočítaly tři dny. Čas byl vždy stejný, tedy v pravé poledne.⁴¹ V srpnu 1987 se po letech opět uskutečnilo tzv. plenární setkání představitelů polského a československého disentu, který byl tedy již sdružen pod jednou mezinárodní organizací. Setkání disidentů se konalo na Borůvkové hoře. Zúčastnili se ho například Václav Havel, Petr Uhl, Jiří Dienstbier, Petr Pospíchal, Mirosław Jasiński, Jacek Kurón, Jan Lityński,... Společně bylo přijato prohlášení, které se týkalo „otázky redukce vysokého stavu vojsk ve středovýchodní Evropě, zkrácení vojenské služby, odstranění byrokratických překážek komplikujících cestování mezi státy východního bloku a řešení

³⁹ KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Hranicím navzdory...* op. cit., s. 175.

⁴⁰ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 164, 166.

⁴¹ DYBALSKA, *Spotkania pod specjalnim nadzorem...*, op. cit., s. 2.

ekologických problémů.“ Setkání na „zelené hranici“ měla následovat v září ekologická manifestace zaměřená proti ničení přírody v Krkonoších konaná v okolí Sněžky. Manifestace byla připravena ve spolupráci s polským pacifickým hnutím *Svoboda a mír (Wolność i pokój)*. Akce však byla na české straně odvolána, neboť vyšla najevo mimořádná koncentrace bezpečnostních sil. O zrušení se nedozvěděl pouze Stanislav Pitaš, který byl zadržen. Z polské strany akce částečně proběhla, ale též byla část přítomných zadržena.⁴²

V prosinci 1987 začala organizace vydávat *Biuletyn Informacyjny Solidarności Polsko-Czechosłowackiej*, prozatím v polském jazyce. Záměrem bylo informovat o událostech v Československu i v dalších zemích východního bloku, o aktivitách Polsko-československé solidarity, a dalších opozičních hnutí, součástí byly také rozhovory a informace o knižních novinkách. První číslo například nabídlo přehled československých samizdatových tiskovin.⁴³ Celkem vyšlo 16 čísel v počátečním nákladu na číslo 700 – 800 výtisků, přičemž poslední čísla měla náklad kolem 1500 výtisků.⁴⁴ Československá verze, tedy *Informační buletin Československo-polské solidarity* měla pouze dvě čísla (červenec a říjen 1988). Další čísla již nevyšla, neboť byl zadržen František Stárek, který samizdat rozmnožoval.⁴⁵

V letech 1988 a 1989 společné kontakty a aktivita stále rostly. Jednou z dalších společných aktivit byla „Akce Patronát“, ve které šlo o podporu konkrétního politického vězně ze sousední země. Snaha o propuštění spočívala v zasílání velkého množství dopisů veřejným a státním orgánům s požadavkem o propuštění daného vězně, zasíláním dopisů a balíčků samotnému vězni a v materiální a psychické podpoře rodiny⁴⁶ Podle G. Majewského byla „Akce Patronát“ nejlépe zorganizovanou mezinárodní kampaní konanou pro propuštění vězňů.⁴⁷ Celá akce poskytovala především velkou psychickou podporu vězňům i rodinám.

Jedním z dalších plenárních zasedání bylo to z července 1988 na Kralickém Sněžníku, kde byli prvně přítomni i kameramani z *Originálního Videojournalu*. Bylo podepsáno společné prohlášení, ve kterém se podepsaní domáhali dodržování a respektování základních lidských práv a svobod. Také vyjádřili naději na změnu režimu, který prožívá hlubokou krizi a proti kterému stojí stále více nezávislých společenských skupin s demokratickým programem. Dále žádali vysvětlení všech okolností týkajících se zásahu sovětských vojsk ve Východním Berlíně v červnu 1953, v Maďarsku v roce 1956, v Československu v srpnu 1968, vydírání hrozbou

⁴² KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Hranicím navzdory...* op. cit., s. 176, 177.

⁴³ *Biuletyn Iformacyjny Solidarności Polsko-Czechosłowackiej*. grudzień 1987, nr. 1.

⁴⁴ KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Hranicím navzdory*, op. cit., s. 179.

⁴⁵ *Informační buletin Československo-polské solidarity*. č. 0, červenec 1988, s. 1.

⁴⁶ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 172.

⁴⁷ MAJEWSKI, *Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka 1981-1989*, op. cit., s. 164, 165.

vojenského zásahu v Polsku v letech 1980 – 1981 a k dalším mnoha neobjasněným událostem jako masakr důstojníků v Katyni či justiční vraždě Imreho Nagye. Také požadovali právo na svobodný rozvoj národního a náboženského života, právo na zákonnost, na svobodu působení a vznik společenských organizací, na svobodu projevu a svobodu hospodářského podnikání, právo na cestování, právo na svobodnou volbu hospodářského systému.⁴⁸

V červenci 1988 vyšlo nulté a zároveň předposlední číslo československé verze bulletinu: „[...] Naší snahou je informovat o nezávislém hnutí v Polsku, o polských problémech a situaci v zemi a také o činnosti Polsko-čs. Solidarity – skupiny, která již léta usiluje o kulturní výměnu a koordinaci nezávislých hnutí obou zemí. [...] Naše nulté číslo je pokusem hrnout dosavadní výsledky společné činnosti; další čísla, která chceme po prázdninách vydávat rovněž pravidelně, chceme koncipovat podobně jako Poláci; čs. verze bulletinu však nebude překladem polské verze [...]“ Na následující stránce jsou informace o historii setkání na „zelené hranici“: „Polsko-čs. solidarita se obrací i na vás všechny, čtenáře našeho bulletinu, abyste nám pomohli. Každý nezávislý styk s polskými přáteli, každý přeložený článek, každý materiál v nezávislém tisku, každý akt solidarity s postiženými směřuje ke stejnému cíli – přeměnit hranici, která dělí oba státy, hranici nevědomosti a předsudků, která probíhá v každém z nás, v místo výměny kulturních statků, zkušeností, přátelství, v místo oné prosté lidské solidarity, která je dnes naším záchytným bodem a zítra se stane všeobecným rámcem naší společné Evropy a našeho společného světa. [...]“ Autorem těchto slov je Petr Uhl. V čísle jsou mimo jiné uvedena jména a v některých případech i adresy členů, je zde také výzva k připojení se k „Akci patronát“ se seznamem polských politických vězňů a informace o polské verzi bulletinu.⁴⁹

Situace v obou státech se začala měnit. 21. srpna 1988 proběhla v Praze velká pouliční demonstrace za účasti asi tří tisíců osob, další pak 28. října. V Polsku v té době proběhla další vlna stávek, která vedla až k vyjednávání u kulatého stolu mezi komunistickou stranou a opozicí. Změny a tlak na změnu probíhal i v dalších státech sovětského bloku, změny byly poměrně rychlé a byla potřebná rychlá výměna informací. Z toho důvodu vznikla z iniciativy Polsko-československé solidarity *Východoevropská informační agentura*

⁴⁸ KAMIŇSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Hranicím navzdory*, op. cit., s. 187-189., Deklaracja Solidarności Polsko-Czechosłowackiej. In: *Biuletyn Informacyjny Solidarności Polsko-Czechosłowackiej*, č. 8-9 (červenec-srpen 1988), s. 1-2.

⁴⁹ *Informační buletin Československo-polské solidarity*. č. 0, červenec 1988, s. 1,2.

(*Wschodnioeuropejska Agencja Informacyjna*). Výměna informací probíhala především telegramem.⁵⁰

V říjnu 1988 vyšlo první (v pořadí druhé) a poslední číslo *Informačního bulletinu Československo-polské solidarity*,⁵¹ na jehož stranách se objevilo mimo jiné *Společné východoevropské prohlášení v 20. výročí invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa*, ve kterém žádají stažení vojsk z okupovaných zemí; aby na příště ani Varšavská dohoda ani jiné bilaterální dohody nemohly poskytnout právní zdůvodnění vměšování se do vnitrostátního vývoje; demokratizaci Varšavské smlouvy; dodržování práv občanských společností.⁵²

Rok 1989 začal v Československu Palachovým týdnem, který mimo hesel připomínajících smrt Jana Palacha a žádajících svobodu doprovázely represivní zásahy a zadržování demonstrantů. Osm disidentů včetně Václava Havla bylo uvězněno, k čemuž Polsko-česko-slovenská solidarita vydala nesouhlasné stanovisko. V březnu se v Polsku konaly dvě hladovky na podporu československých politických vězňů.⁵³ Ještě předtím v únoru představilo varšavské divadlo Teatr Powszechny hry Václava Havla – *Protest* a *Audience*. Během večera informoval Adam Michnik o situaci v Československu. Tato manifestace byla následována dubnovou akcí „Český večer“, během které bylo napsáno a odesláno sto dopisů Havlovi do vězení. Dále proběhla přednáška na téma Václav Havel a večer byl zakončen opět inscenací *Audience*. Tyto události hodnotil G. Majewski jako velmi přínosné k předčasnému propuštění Václava Havla.⁵⁴

25. června 1989 se uskutečnila poslední „plenární“ schůzka před listopadovými událostmi. Setkání proběhlo na Kralickém Sněžníku za účasti hlavních představitelů opozice z Polska a Československa. Na tomto setkání bylo domluveno především konání významné události a to „*Přehlídka nezávislé československé kultury*“ ve Vratislavi a protest proti stavbě koksovny ve Stonavě. V Polsku již bylo tou dobou po prvních částečně svobodných parlamentních volbách. Opozice v Polsku se tedy stala legální politickou silou a někteří polští účastníci setkání byli již poslanci Sejmu.⁵⁵ Setkání se nemohli zúčastnit Petr Uhl a Stanislav Devátý, kteří byli den předtím zadrženi tajnou policií a dva dny drženi v cele předběžného zadržetí. Stanislav Devátý se nakonec rozhodl po opakovaných vězněních a hladovkách odejít

⁵⁰ KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Hranicím navzdory*, op. cit., s. 187,188.

⁵¹ Takovýto překlad, tedy s Československem na prvním místě v názvu organizace, se objevuje pouze v názvu toho bulletinu.

⁵² *Informační buletin Československo-polské solidarity*. č. 1, říjen, 1988, s. 1.

⁵³ KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Hranicím navzdory*, op. cit., s. 187-198.

⁵⁴ WALCZAK, *Solidarność Polsko-Czesosłowacka (SPCz)*, op. cit., s. 131.

⁵⁵ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 179.

do emigrace. Tajně se za pomoci aktivistů z Polsko-československé solidarity přesunul přes hory do polské Vratislavi, kde vyčkal na konec režimu v Československu. Nová situace v Polsku dovolila bývalým polským disidentům a nově polským poslancům, kteří využili svých diplomatických pasů, uskutečnit legální návštěvu Československa v červenci 1989, při které se setkali s významnými osobnostmi odporu proti režimu v Československu. Zbigniew Janas pár dní před příjezdem volal do Čech s vědomím, že je telefon na odposlechu a hlásil, že se chystají do Prahy a hodlají se setkat s československou opozicí. Oznámil, že s tím stejně nemůžou československé úřady nic dělat. „Zavřete nás všechny? Tak at'. Ne jednou jsme seděli.“ Poláci prý cítili, že se do Prahy blíží svoboda, v Praze jim to však nevěřili. Dokonce prorokovali, že v prosinci už bude v Československu jako v Polsku.⁵⁶ Z Polska přijeli ve svých nových funkcích poslanců polského Sejmu Zbigniew Janas, Zbigniew Bujak, Jan Lityński a Adam Michnik. Dále pak člen Polsko-československé solidarity Mirosław Jasiński a Krystyna Krauze, která měla funkci překladatelky. V Praze se setkali se svými opozičními přáteli, ale například i s kardinálem Františkem Tomáškem či Alexandrem Dubčekem.⁵⁷ Václav Havel nebyl v té době v Praze, byl na své chalupě u Trutnova, na Hrádečku. Skupina Poláků se tedy vydala za ním na Hrádeček. Podle záznamů ze setkání vládla veselá a přátelská atmosféra, například se hrál ping-pong. Václav Havel prý vypadal unaveně, jakoby čekal to nejhorší. Zároveň to bylo pochopitelné, neboť byl krátce po dalším pobytu ve vězení. Václav Havel se svěřil, že má strach dát impuls k demonstracím, neboť by mohlo dojít ke střelbě do lidí, za což by se cítil zodpovědný. Adam Michnik prý během setkání prohlásil: „No a co Vašku, budeš prezidentem.“⁵⁸ Václav Havel vzpomínal na polskou návštěvu a společná setkávání následovně: „Michnik přijel spolu se Zbigniewem Bujakem, Zbyszkem Janasem, Mirkem Jasińskim, Janem Lityńskym a Krystynou Krauzeovou a bylo to skvělé, protože se známe dvanáct let ze setkání na hranicích. A vždycky jsme si tam bezvadně povídali a ve všem jsme byli úplně zajedno a vůbec nešlo o to, že jedni jsou Poláci a druhí Češi. Co se týče názorů, byly zcela identické. I když jistý rozdíl přece jen existuje. Rozdíl, který je patrný z videozáznamů z oněch hraničních schůzek.

Když je totiž sleduješ, brzy poznáš rozdíl mezi českou a polskou mentalitou. Je tam třeba vidět, jak se tvoří společné komuniké. Já přinesu návrh, protože vím, že nikdo jiný s ním

⁵⁶ *Náš Vašek. O moci bezmocných.* [Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

⁵⁷ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 192.

⁵⁸ *Náš Vašek. O moci bezmocných.* [Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

nepřijde. Jako starej poctivej úředník to předem napíšu, přivleču to tam a začne se to projednávat. A Češi se začnou dohadovat o zbytečnostech, o detailech. Například jestli tam má být slovo demokratizace, nebo spíš liberalizace. Šabata s Uhlem – nekonečnej spor! Poláci jsou praktičtí politici a generálové s velkým vojskem za sebou (na rozdíl od našich disidentů, kteří jsou – nebo byli – generálové bez vojska) věděli to, co já tušil – že jde o faktickou věc, o společné komuniké, ne o to, zdali tam je slovo demokratizace, nebo liberalizace. Nicméně ti naši disidenti-pedanti, kteří tak trochu žijou v esoterickém světě, ve slonovinové věži, jak se říká, tak ti, jsouce zajati ve svých všelijakých paradigmatech, se přou o blbosti.

Na tom videozáznamu je vidět, jak se Uhl se Šabatou zapředou rozsáhlou ideologickou debatu, jestli tam má být ta liberalizace nebo demokratizace, no a Zbyšek Bujak, vůdce varšavské Solidarity, člověk, který se čtyři roky skrýval v ilegalitě a unikal Bezpečnosti, tak tenhle Bujak v tu chvíli odkráčí na borůvky. Nasbírání fůru borůvek a nabízí je přítomným dámám. A Jacek Kuroń odejde trhat vřes, který s polskou zdvořilostí rovněž rozdává přítomným dámám. Protože oba dobře vědí, že je úplně jedno, jestli je v tom textu tohle nebo tamto slovo, v překladech to beztak bude jinak, světové agentury to stejně popletou... Vědí, že důležitý je fakt, že jsme se setkali a vydali společné komuniké.“⁵⁹

21. srpna 1989 byli někteří polští členové Polsko-československé solidarity přítomni v Československu a připojili se k protestům a demonstracím. Větev z polského Těšína uspořádala manifestaci s heslem „Nikdy více bratrské pomoci“, které se zúčastnilo na tři tisíce osob.⁶⁰ 5. října proběhla domluvená ekologická manifestace proti výstavbě stonavské koksovny. Demonstrace se uskutečnily v centru Prahy i v polském Těšíně, neboť do Českého Těšína byl znemožněn přístup a k Polsko-československé solidaritě se připojily *Nezávislé mírové sdružení* a *Svoboda a mír*.⁶¹

Na začátek listopadu pak připadla „*Přehled československé nezávislé kultury*“...

⁵⁹ KAMIŇSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Hranicím navzdory*, op. cit., s. 199 – 201.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 202.

⁶¹ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity...* op. cit., s. 171.

2. VRATISLAVSKÝ FESTIVAL

Akce pořádaná Polsko-československou solidaritou a Nezávislým svazem studentů za podpory exilové opozice se konala od 3. do 5. listopadu 1989. Její program se skládal ze dvou částí. Prvním bodem byl mezinárodní seminář „*Střední Evropa. Kultura na rozcestí – mezi totalitarismem a komercialismem*“ a druhým festival s názvem „*Přehled československé nezávislé kultury*“.⁶² Akce se nakonec nečekaně zúčastnilo několik tisíc lidí, šlo o největší setkání tohoto typu v sovětském bloku a také o vyvrcholení spolupráce polské a československé opozice.⁶³

V monografii *Ponad granicami. Historia Solidarności Polsko-Czechosłowackiej* autoři píší, že nápad upořádat mezinárodní seminář přišel od Mirosława Jasińskiego⁶⁴. Petr Blažek ve své disertační práci však tvrdí, že nápad padl během noční schůzky, které se zúčastnil polský disident Adam Michnik, ruský disident Jurij Orlov, ředitel Nadace Charty 77 František Janouch a předseda Mezinárodní helsinské konference pro lidská práva Karel Schwarzenberg.⁶⁵ Co je však jisté, že nápad byl nahlas vysloven během zasedání Mezinárodní helsinské federace pro lidská práva ve Varšavě, které se konalo v dubnu 1989. Za místo, kde se bude seminář konat, byla určena polská Vratislav.⁶⁶

O konání akce na podporu opozičního hnutí v Československu se mohlo v Polsku uvažovat, protože již během jara začaly v Polsku nastupovat politické změny. Probíhala jednání u kulatého stolu členů Polské dělnické strany a zástupců opozice, především odborového hnutí Solidarita. 4. června pak proběhly první částečně svobodné volby⁶⁷. Co se týče situace v Československu, tak byla zatím diametrálně odlišná. V lednu proběhly během tzv. Palachova týdne demonstrace a část představitelů opozice byla zatčena. V době, kdy se konalo zasedání ve Varšavě a kdy bylo rozhodnuto o uspořádání akce na podporu Československa byl Václav Havel již čtvrtým měsícem vězněn. Na jaře 1989 zahájily některé opoziční skupiny v čele s Polsko-československou solidaritou hladovku na podporu vězňů v Československu⁶⁸

⁶²International Seminar Central Europe. Culture Perplexed, In: *Biuletyn Informacyjny SPCz*, č. 15 (říjen 1989), s. 2.

⁶³BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 187.

⁶⁴KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 227.

⁶⁵BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 187.

⁶⁶Ibidem, s. 190; KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 227

⁶⁷Což znamenalo, že do Senátu byly 100 % svobodné, ale do poslanecké sněmovny si pro sebe dělnická strana stále nechala 65% hlasů. *Wybory Czerwcowe. 1989*. [Citováno 22. května 2018]. Dostupné z: <http://dzieje.pl/aktualnosci/wybory-czerwcowe-1989>.

⁶⁸BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 191

I přes nepřívětivou situaci v Československu došlo 25. června 1989 nedaleko Kralického Sněžníku k poslední „plenární“ schůzce zástupců Polsko-československé solidarity. Členové se vzájemně informovali o situaci v Polsku a v Československu, došlo k domluvě několika společných akcí a byla konkrétně zmíněna „*přehlídka nezávislé československé kultury v kontextu duchovní tradice střední Evropy, která se má konat ve Vratislavi od 3. do 5. 11. 1989*“.⁶⁹

V červenci 1989 přijeli zástupci polské opozice do Prahy, přijeli už jako občané svobodného státu s diplomatickými pasy. Během návštěvy Václava Havla na Hrádečku došlo i na téma chystaného festivalu. Jako zástupce českého nezávislého umění, který by mohl na festivalu vystoupit, navrhl Václav Havel občanskou kulturní iniciativu *Otevřený dialog*. Pro divadelní vystoupení doporučil pro režim neznámé divadelníky, studenty z Divadelní fakulty AMU, kteří by nemuseli mít problém překročit hranici. Byl proti, aby proběhl seminář „*o postavení Václava Havla*“, nechtěl být centrální osobností, protože by mohly nastat problémy, pokud se s akcí začne spojovat jeho jméno. Podle jeho názoru by měla proběhnout výstava samizdatů, nezávislé české literatury a obrazů.⁷⁰

2.1 Přípravy a organizace festivalu

Během léta probíhaly přípravy, kterých se ujaly vratislavští aktivisté z Polsko-československé solidarity a dolnoslezská pobočka *Nezávislého svazu studentů (Niezależne Zdrzenie Studentów)* Její členové poskytly pomoc při přípravách a *Nezávislý svaz studentů* poskytl finanční příspěvek okolo 3 milionů zlotých. Paweł Skrzywanek jako jeden z členů *Nezávislého svazu studentů* i Polsko-československé solidarity vzpomíná: „*Pro nás to byl takový první pocit toho, že žijeme ve svobodné zemi, že můžeme dělat něco svého, nezávislého. Cítili jsme, že to bude mít zajímavý rozměr.*“⁷¹ Další finanční podporu, kolem čtyř tisíc dolarů, poskytla švédská nadace *Charty 77*⁷² a největší část poskytla washingtonská *Nadace pro rozvoj demokracie* a to 8 500 dolarů, její tehdejší předseda Carl Gershman prý řekl, že bylo nejlépe investovaných 8 500 dolarů v její historii.⁷³ Tím spíše, že nešlo o zase tak velkou částku a

⁶⁹ Setkání na polsko-československé hranici. In: *Informace o Chartě 77*, samizdat roč. 12, č. 14 (1989), s. 19-20; BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 191. Přestože byl prvně naplánován seminář, nakonec se stal festival dominantnější. Pamětníci i odborná literatura hovoří o festivalu, i pokud je řeč o celém víkendu včetně semináře. Budu při svém psaní postupovat stejně.

⁷⁰ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 193.

⁷¹ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

⁷² BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 191.

⁷³ POTOCKI, Rodger. Działania National Endowment for Democracy na rzecz promowania demokracji w

podánilo se jí smysluplně využít.⁷⁴ Finance při přípravách festivalu měl na starost František Janouch. Podle Jolanty Piątek však obecně nestál festival mnoho peněz. Například se neplatilo za pronájem prostorů divadla či kina. Platilo se pouze zaměstnancům kina a divadla, umělcům za vystoupení a za ubytování v hotelech. Jolanta Piątek zdůrazňovala velkou pomoc vřatislavských institucí, zejména pak univerzity, která propůjčila svoje prostory. Propůjčila i svojí reprezentační místnost Aula Leopoldina, kde se konal seminář.⁷⁵ Bylo potřeba nepodcenit i praktickou stránku, jak vzpomíná jeden z organizátorů festivalu Jarosław Broda: „*Bylo potřeba myslet i na čistě praktické záležitosti. Například benzín byl v Polsku na lístky, proto bylo nutné zajistit velký barel benzínu, který byl umístěn v hale univerzity, kde si mohli Češi a Slováci natankovat na cestu zpět.*“⁷⁶

O organizaci celého víkendového setkání již několik týdnů předem starali tedy členové Polsko-československé solidarity a *Nezávislého svazu studentů*, především pak Mirosław Jasiński, Jolanta Piątek, Jarosław Broda, Mieczysław Dućin- Piotrowski, Krzysztof Jakubczak, Joanna Czarnecka, Grzegorz Braun, Remigiusz Lenczyk, Ryszard Wojtasik, Jerzy Ryba, Paweł Skrzywanek, Tomasz Przedpełski, Igor Wójcik, Grzegorz Schetyna a Magdalena Walicka.⁷⁷

Víkendu měl původně dominovat seminář „*Střední Evropa. Kultura na rozcestí – mezi totalitarismem a komercialismem*“ a hudební festival „*Přehled československé nezávislé kultury*“ měl být spíše doprovodnou akcí. Avšak zpráva o vystoupení československých bardů v čele s Karlem Krylem způsobila, že se do Vratislavi vydalo na tisíce Čechů a Slováků. Mělo jít o první setkání s československým publikem od jeho emigrace a festival se tím stal dominantním prvkem celého víkendu.⁷⁸ Záštitu nad mezinárodním seminářem převzala řada významných osob, které se staly členy tzv. čestného výboru: Timothy Garthon Ash, Jan Błoński, Władysław Frasyniuk, Czesław Hernas, František Janouch, Adama Michnik, Jiří Pelikán, Vilém Prečan, Karel Schwarzenberg, H. Gordon Skilling, Jan Józef Szczepański a Juliusz Żulawski.⁷⁹

Evropie i Eurazji. In: ZALEWSKI, M. (ed.): *Szlak do wolności – XXV lat Solidarności Polsko–czesko– słowackiej*. Vratislav: ATUT 2007, 215 s. ISBN 978-83-7432-262-1. s. 167.

⁷⁴Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

⁷⁵Rozhovor s Jolantou PIĄTEK, Vratislav, 10. října 2016.

⁷⁶Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

⁷⁷KAMIŃSKI, BLAŻEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 230.

⁷⁸Ibidem, s. 227.

⁷⁹*International Seminar Central Europe. Culture Perplexed*, In: Biuletyn Informacyjny SPCz, č. 15 (říjen 1989), s. 2.

Bylo třeba pozvat mluvčí i hosty, přeložit poslané příspěvky – toho se ujala skupina kolem bohemistky z Vratislavské univerzity Zofie Tarajło-Lipowské.⁸⁰ Jolanta Piątek měla na starost celou korespondenci, seznamy účastníků, ubytování pro účastníky i návštěvníky a další praktické věci.⁸¹ Podle jednoho z aktivistů Polsko-československé solidarity organizace festivalu probíhala, jak se v Polsku mluví, v podzemních podmínkách. Organizace se začala v nelegálních podmínkách, a přestože nastoupila vláda Mazowieckého, nebyla Polsko-československá solidarita ještě oficiální institucí, ale organizací, která vystoupila z podzemí.⁸²

Paweł Skrzywanek řekl, že *„festival byl takovým shrnutím a vyvrcholením aktivit Polsko-československé solidarity. Poláci byli nadšení z toho, že v červnu 1989 proběhly volby, a cítili, že svět se mění. Nebo především, že se Polsko mění. Skupina kolem Polsko-československé solidarity chtěla udělat něco pro Čechy a Slováky.“*⁸³

Dle výpovědi Jolanty Piątek se vše seběhlo velice rychle a nikdo nepočítal s tím, že z toho bude taková velká akce. Na počátku byly plány a přípravy věnované především semináři, festival měl být doprovodným programem. Kancelář pro organizaci festivalu byla v bytě, který si Jolanta Piątek pronajímala na adrese: ulica Zachodnia, 10/122, 54 -643 Wrocław.⁸⁴ Přípravy na festival a seminář probíhaly současně. Po ustanovení čestného výboru a názvu semináře bylo potřeba zajistit přednášející na seminář. Spoustu osob chtělo přijet, ale ne každý chtěl veřejně přednášet. Všem, kteří chtěli přijet, bylo potřeba zaslat pozvánku, bez ní nebylo možné přejet polsko-československou hranici. Týkalo se to jak přednášejících, tak umělců i všech potencionálních návštěvníků. Pozvánka musela být poslána z Polska a byla poslána všem, co si o ní požádali. Pozvánky nemuseli posílat pouze organizátoři, ale například lidé bydlící u hranice o ní mohli požádat své polské přátele na druhé straně hranice. Dalším důležitým bodem bylo zajištění ubytování. Organizační tým zajistil místa v hotelech, ale těch nebylo v té době ve Vratislavi mnoho. Zvláště po tom, co vyšla najevo informace o festivalu, bylo jasné, že kapacita hotelových míst nebude zdaleka dostačující. Většina účastníků byla tedy ubytovaná v soukromých domech a bytech obyvatel Vratislavi, kteří dobrovolně nabízeli volná místa.⁸⁵ Nabídky míst k ubytování vratislavských obyvatel byly nakonec větší než samotná poptávka po nich.⁸⁶ Organizátoři vzpomínají na tento moment festivalu nostalgicky a jsou svým

⁸⁰ KAMIŃSKI, BLAŹEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 227.

⁸¹ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK, Vratislav 10. října 2016.

⁸² Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

⁸³ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

⁸⁴ *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 175, Dokumenty k organizaci vratislavského festivalu.

⁸⁵ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK, Vratislav, 10. října.

⁸⁶ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 12.

způsobem pyšni na to, jak solidárně se „*Wrocławianie*“ projevili.⁸⁷ Během festivalu fungovalo několik informačních center, kde se organizátoři starali právě o ubytování, nebo o občerstvování návštěvníků festivalu. Jeden z návštěvníků z Československa Petr Klíma, také vzpomíná na solidární přístup obyvatel Vratislavi: „*Občané Wrocławu dali své byty k dispozici zdarma. Přestože Čechoslováků byli tisíce, nabídka bytů byla vyšší než poptávka. Dobrovolníci zajistili informační plakáty, odznaky, knížky a katalogy, simultánní tlumočení do tří jazyků a takřka nonstop pracující tiskové středisko.*“ Stejně tak vzpomíná Petruška Šustrová (byla ve Vratislavi jako jediný zástupce z kolektivu mluvčích Charty 77): „*Naši hostitelé se k nám chovali neobyčejně laskavě, byli strašně vstřícní, ohleduplní, prostě nesmírně pohostinní. Tam se člověk běžně setkal s tím, že mu kdekdo říkal: Nic si z toho nedělejte, že to u vás tak není, to bude za rok za dva taky. Myslím si, že lidi, kteří se tam dostali, tak že je to pro ně strašně velká vzpruha, že to, co tam získali, tu euforii, to že si přivezou do Československa zpátky a už jim to nikdy nikdo nemůže vzít.*“⁸⁸

Každá sekce festivalu měla osobu, která za danou sekci odpovídala. Jolanta Piątek, Paweł Skrzywanek, Tomasz Grabiński zmiňují Krzysztofa Jakubczaka, který měl na starost organizaci koncertů a který dodnes ve své restauraci *Stary Klasztor* ve Vratislavi pořádá koncerty, i českých umělců.⁸⁹ Z českých zástupců se na přípravách podílel František Janouch, který měl na starosti finance. Hlavním úkolem Jolanty Piątek bylo zajistit ubytování, rozeslat pozvánky a vyřizovat telefonáty. Protože její jméno, adresa a telefon byly oficiálně zveřejněny, byla často kontaktována v různých záležitostech. Zejména poslední dny před vypuknutím festivalu zvonil telefon neustále, i během noci.⁹⁰ „*Upřímně řečeno jsem byla den před začátkem na pokraji svých sil. Předala jsem svoje povinnosti ostatním a rozhodla jsem se, že si musím odpočinout. Vypnula jsem telefon, abych mohla v klidu prospat celou noc. Udělala jsem chybu, když ho omylem hnedka ráno zapnula, ještě předtím, než jsem se stačila převléknout. Na to přesně telefon čekal. Když jsem vyřizovala jeden z telefonátů (stále v pyžamu) – velice dobře si pomatují, že to zrovna byla Antonia Krzysztoń, našťavaná, že nikdo z organizačního výboru nevítal Karla Kryla na letišti ve Varšavě – vstoupili do mého pokoje dva pánové, kteří slušně čekali, až ukončím telefonát. Poté mi starší z nich podal ruku: „Hello, I am George Urban.“ Ukázalo se, že ředitel Rádia Svobodná Evropa nenašel budovu Univerzity, ale bez problému*

⁸⁷ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK, Vratislav, 10. října., rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016., rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října.

⁸⁸ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 201, 202.

⁸⁹ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK, Vratislav, 10. října., rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016, rozhovor s Tomaszem GRABIŃSKÝM, Vratislav, 22. září 2016.

⁹⁰ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK, Vratislav, 10. října 2016.

našel bytěček v 16. patře paneláku, kde navíc ani výtah nejezdil. Nikdy nezapomenu výraz pýchy v jeho očích, když místo pěkné reprezentační místnosti Organizační kanceláře viděl práci amatérů.“⁹¹

Lidé se Jolanty Piątek často ptali, jací umělci budou vystupovat. Na tuto otázku nemohla úplně odpovědět. Byla zveřejněna pouze jména exilových umělců, protože u nich nemohla příjezd ovlivnit československá státní bezpečnost. U umělců žijících v Československu nebylo do poslední chvíle jasné, zda se jim podaří překročit hranice či nikoliv. Karel Kryl tehdy pracoval v rádiu Svobodná Evropa v Mnichově, a krátce před festivalem ještě stále nedostal vízum. Volal do Polska, co s tím má dělat. Nakonec se Zbigniewu Janasovi podařilo přes Jacka Kuroně domluvit, že pokud vízum v Mnichově nedostane, bude ho mít připravené ve Varšavě na letišti. „Problém byl, že v Polsku se sice režim změnil, ale například na konzulátech v zahraničí byly stále ti stejní lidé. Nakonec se Krylovi podařilo vízum získat již v SRN.“⁹² Problém dostat se do Polska měl i písničkář Vladimír Merta, který nebyl československými orgány puštěn přes hranice. Situaci se rozhodl řešit mluvčí Polsko-československé solidarity Mirosław Jasiński, který v pátek 3. listopadu oslovil polského ministra zahraničních věcí Krzysztofa Skubiszewského s výzvou o pomoc ministerstva, aby protestovalo proti postupu československých úřadů, které si vzaly za cíl narušit průběh festivalu. Ministr Skubiszewski vyjádřil jisté pochybnosti, zda vůbec mohou polské úřady protestovat proti postupu československých úřadů vůči vlastním občanům. Mirosław Jasiński ministra informoval, že proti zásahu došlo již částečně na polském území, načež si ministr vyžádal podrobnější dokumentaci.⁹³

Jolanta Piątek s jistým dojetím vzpomíná na Pavla Čarnogurského, tedy otce Jana Čarnogurského, který byl v té době vězněn. Napsal do Vratislavi dopis, že si dovoluje psát ve jménu svého vězněného syna a že by chtěl ve jménu svého syna přijet do Vratislavi. Vypisoval různé důvody, proč by měl přijet, o co se zasloužil. Pozvánku z Vratislavi samozřejmě obdržel. Příběh s Pavlem Čarnogurským měl ještě pokračování, neboť pár dní před festivalem do kanceláře zavolal polský konzul z Bratislavy. Jolanta Piątek během rozhovoru zdůrazňovala, že to musel být velice lidský konzul. Konzul jim oznámil, že přišel starší pán, který pláče, že ztratil pozvánku do Vratislavi. Pro cestu do Polska bylo potřeba vízum, povolení na výměnu

⁹¹ PIĄTEK, Jolanta. W przeddzień aksamitnej rewolucji – przegląd Czechosłowackiej kultury niezależnej. In: ZALEWSKI, M. (ed.): *Szlak do wolności – XXV lat Solidarności Polsko-czesko-słowackiej*. Vratislav: ATUT 2007, 215 s. ISBN 978-83-7432-262-1. s. 73.

⁹² Rozhovor s Jolantou Piątek, Vratislav 10. října 2016.

⁹³ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 12.

peněz z korun na zlaté a pozvánku. Pavol Čarnogurský byl již na cestě do Polska se všemi potřebnými dokumenty, ale zřejmě během výměny peněz svou pozvánku ztratil. Poté se dostavil na konzulát do Bratislavy, kde požádal o pomoc a prosil, aby mohl jet do Polska. Konzul osobně s tím nemohl nic udělat, ale zavolal do kanceláře organizačního výboru a ten poslal do Bratislavy pozvánku dálnopisem. Bohužel ani po těchto problémech se nakonec nepodařilo Pavlovi Čarnogurskému překročit hranici s Polskem.⁹⁴

Organizátoři byli velice zaskočení pozitivní reakcí z celého světa na připravovanou událost a tím, že nakonec přijelo tolik lidí z celé Evropy.⁹⁵ Zároveň nebylo ale jasné, kolika lidem se podaří překročit železnou oponu, o to lepší byla poté atmosféra, když se podařilo dorazit několika tisícům lidí. Paweł Skrzywanek považuje stav, kdy není možné překročit hranice mezi Polskem a Československem za paradox toho absurdního přátelství mezi komunistickými státy.⁹⁶ Do posledních dní, nebylo jasné, kdo z pozvaných účastníků na festival skutečně dorazí. Na polsko-československé hranici probíhala tzv. „malá hraniční válka“.⁹⁷ Šlo o snahu československých úřadů zamezit přístupu do Polska co nejvíce lidem. Několika stovkám osob byl nakonec skutečně znemožněn přechod hranice. Týkalo se to i několika československých písničkářů – Vladimíra Mertvy, Emila Pospíšila, Karla Plíhala a Jiřího Dědečka.⁹⁸ Též spousta návštěvníků festivalu měla cestu přes hranice různě narušenou či dokonce znemožněnou. David Fencel vzpomíná: „*Když chtěli, abych vystoupil [v Týništi nad Orlicí], odpověděl jsem, že nevystoupím, protože moje dokumenty byly v pořádku, akorát mi je ukradl ten divný civilista. Odmítl jsem opustit vlak, držel jsem se rukojeti a strašně jsem křičel. Nevěděli, co mají dělat, tak nakonec vystříkali celý vůz slzným plynem a poté sami brečeli, když mě tahali z vozu.*“⁹⁹ Dalším příkladem je Jindřich Květoň, který do Polska vycestoval s dalšími třemi osobami přes hraniční přechod v Harrachově. Na hranici byl vrácen zpět do Československa s tím, že námitky proti cestě přes hranice jsou pouze proti jeho osobě, a ne proti zbylým třem osobám. Když se druhý den – 3. 11. 1989 tyto osoby znovu pokusily o cestu do Polska, bylo jim v tom také zabráněno. Navíc jim také polská cestovní kancelář Orbis odmítla vrátit 300 Kčs, které všichni čtyři zaplatili za hotel ve Vratislavi. Z Harrachova bylo

⁹⁴ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK, Vratislav 10. října 2016.

⁹⁵ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016

⁹⁶ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav 9. října 2016.

⁹⁷ Tak situaci popisovalo Rádio Svobodná Evropa. KAMIŃSKI, BLAŹEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 228.

⁹⁸ BLAŹEK, Petr, MAJEWSKI, Grzegorz. Spotkamy się w Polsce. Przegląd Niezależnej Kultury Czechosłowackiej we Wrocławiu. In: *Pamięć i przyszłość*. 2008, nr 2, s. 38-42.

⁹⁹ KAMIŃSKI, BLAŹEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 228.

takových případů hlášeno vícero, z hranic s NDR byl podle Infochu hlášen přinejmenším jeden takový případ. Jinou zkušenost měli lidé, kteří cestovali vlakem Bohemia 2. 11. z Prahy. V Hradci Králové nastoupili do tohoto vlaku příslušníci Sboru ozbrojené ochrany železnic a příslušníci Příhraniční stráže, kteří ve spolupráci s příslušníky StB donutili 30 cestujících vystoupit z vlaku a odebrali jim pozvánky na festival a vouchery do hotelu. Během celé cesty tímto vlakem bylo takto postiženo asi 100 cestujících. Byli mezi nimi i čtyři studenti ze Sovětského svazu, kteří chtěli Polskem pouze projet a pokračovat dále domů. Podobný incident se odehrál též ve vlaku Praga, který také vyjížděl v podvečer z Prahy, jedenáct cestujících bylo v polském příhraničním Mezilesí přinuceno vystoupit z vlaku a nastoupit na zpáteční. Jako reakci na tyto a další události se v pátek 3. 11. prostřednictvím poslance polského Sejmu Zbigniewa Janase obrátil Václav Havel na polskou vládu, aby proti tomuto postupu československých orgánů protestovala a aby na základě toho ještě československé orgány změnilы svůj postoj a přestaly bránit výjezdům do Polska.¹⁰⁰ Většina účastníků se na místo dostala přes Východní Německo, někteří i přes Sovětský svaz a část přešla zelenou hranici. Mnoho lidí čekalo do soboty na hraničním přechodu v Náchodě, československé úřady nakonec rezignovaly a pustily je do Polska. 3. 11. pak nebyly propuštěny automobily na přechodech do Polska i do NDR. Mimořádná situace nastala v pátek odpoledne, kdy v noci z pátku na sobotu na pohraničním přechodě v Náchodě vznikla desetihodinová kolona. V jednom z čekajících automobilů byl i písničkář Vladimír Merta a manželé Michal a Marta Gerovi. Automobil byl ještě další dvě hodiny na hranici zadržován a Vladimíru Mertovi byl zabaven pas. Nakonec byly vráceny všechny automobily s československou poznávací značkou. Bylo zadrženo i několik autobusových zájezdů, podařilo se projet pouze jednomu autobusu.¹⁰¹ Ze strany organizátorů festivalu bylo v sobotu po obědě vydáno oficiální nesouhlasné prohlášení o zadržování přijíždějících na hranici. Prohlášení vydané v polštině, češtině a angličtině podepsalo 406 z již přítomných účastníků vrtislavského setkání. Někteří připojili i svoji profesi, či město odkud přicházejí.¹⁰²

„My níže podepsaní účastníci Mezinárodního semináře „Kultura střední Evropy na rozhraní“ se dozvídáme, že část našich přátel Čechů a Slováků, kteří se chtěli zúčastnit našeho setkání, byla zadržena čs. orgány na hranici a tím jim byl znemožněn příjezd do Polska.

¹⁰⁰ Festival nezávislé české kultury ve Vrtislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 11-13.

¹⁰¹ KAMIŇSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 228.

¹⁰² *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 175, D 42, Dokumenty k organizaci vrtislavského festivalu.

Tento hrubý a naprosto neslýchaný postup, neslučitelný s právem a základními principy osobní svobody vyvolává v nás všeobecný odpor a pobouření.

Sešli jsme se ve Vratislavi proto, abychom se společně zamysleli nad tím, co společenství střední Evropy pojí i sjednocuje, co jim může přinést jen a jen prospěch a užitek.

*Jsmo naprosto přesvědčeni, že postup československých orgánů nezabrání v utváření normálních vztahů mezi našimi národy a doufáme, že takové překážky i zákazy budou už zanedlouho patřit k nenávratné minulosti.*¹⁰³

Jaroslav Hutka a Vlastimil Třešňáka se prý nemohli rozhodnout, zda mají, nebo nemají přijet. Vlastimil Třešňák několikrát volal, že přijede a poté zase, že nepřijede. Důvodem jejich nerozhodnosti byl strach. Nakonec dorazili vlakem přes Německo, Jaroslav Hutka řekl, že kdyby nepřijel, byl by z toho smutný do konce života.¹⁰⁴ Jaroslav Nohavica přešel z Českého Těšína do toho polského. Řekl, že jde na nákupy, samozřejmě neměl batoh ani kytaru. Ty už měl předem připravené u přátel na polské straně.¹⁰⁵ Kapela The Plastic People of the Universe nakonec nepřijela. Jolanta Piątek s radostí vzpomíná na překladatele Wilsona, který byl v 70. letech v Polsku na stáži a nyní žil v Kanadě a spolupracoval s Josefem Škvoreckým. Wilson nadšeně kontaktoval Jolantu Piątek, že už je na cestě, že už je téměř ve Vratislavi.¹⁰⁶ Do Vratislavi nakonec nedorazil Pavel Tigrid, ale přijela jeho žena, která nakonec musela z Varšavy dorazit taxíkem. Pavel Tigrid přiletěl z Paříže do Varšavy pár dní po festivalu.¹⁰⁷

*„Teprve chvíli před hodinou H byli všichni na svých místech – informační místa na nádraží pro příjíždějící, tiskařské centrum na univerzitě, festivalový klub – PKZ, koncerty – divadlo, knihovna – Antikvariát Lencyka a tak dále. Vše se zdálo připravené. Ale ne na tak velkou událost.”*¹⁰⁸

2.1.1 Časopis Kontur

Organizátoři pro Vratislavské setkání připravili speciální dvojčíslo místního časopisu *Kontur*, které se věnovalo české nezávislé literatuře a byla tam představena česká a slovenská folková hudba. Redakce *Konturu* v úvodním slovu stručně přiblížila situaci v Československu a připomněla nejvýznamnější autory. V závěru úvodního slova pak chválila pomoc a spolupráci

¹⁰³ Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, D 42, Dokumenty k organizaci vratislavského festivalu.

¹⁰⁴ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK. Vratislav 10. října 2016.

¹⁰⁵ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM. Vratislav 9. října 2016.

¹⁰⁶ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK. Vratislav 9. října 2016.

¹⁰⁷ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK. Vratislav 10. října 2016.

¹⁰⁸ PIĄTEK, *W przeddzień aksamitnej rewolucji.*, op. cit., s. 71.

s Polsko-československou solidaritou, protože díky spolupráci s předkladateli a možnému přístupu do archivu a knihovny Polsko-československé solidarity mohlo toho speciální dvojčíslí vzniknout. Poté následovaly úvahy Daniela Strože. Dále byly zařazeny ukázky tvorby jednotlivých českých a slovenských spisovatelů (Jiří Kolář, Iva Diviš, Jan Skácel, Jan Vladislav a Bohuslav Reynek). Na dalších několika desítkách stran se objevil rozsáhlý rozhovor s názvem „*Dramatici o dramatu*“ redaktora *Konturu* Sergeje Machonina s Václavem Havlem, Františkem Pavlíčkem, Josefem Topolem a Milanem Udem. Poté následoval dvoudílný příspěvek Petra Krále o surrealismus v Československu, včetně ukázek díla Petra Krále. Polsko-československá Solidarita pak v časopise vyhlásila spisovatelskou soutěž, kde zadáním bylo napsat esej zaměřenou na vztahy Československa a Polska mezi léty 1918–1968 zaměřenou na krizová léta 1919, 1939, 1945–1946 a 1968. Za patrona soutěže byl vybrán Tomáš Petřivý, mladý intelektuál a spolupracovník Charty 77, který se věnoval protirežimní spolupráci československé a polské opozice v 70. letech a sám se účastnil již setkání na Sněžce Charty 77 a KORu v 70. letech. 22. 5. 1986 byl Tomáš Petřivý nalezen mrtvý ve svém bratislavském bytě a dodnes není příčina jeho smrti vyjasněna. Tímto měl být Tomáš Petřivý připomenut a měl mu být vzdán hold. Ocenění v soutěži za první tři místa bylo 150 dolarů, 100 dolarů a 50 dolarů. Následovaly ukázky z děl dalších autorů (Vratislav Effenberger, Ivan Klíma, Jaroslav Vejvoda, Miroslav Červenka, Petr Kabeš, Eda Kriseová, Tomáš Frýbert, Ivan Jirous, Ota Filip, Ivan Binar, Jan Beneš, Sylvie Rychterová). Druhá část časopisu nesla název „*Rozjímání nad českým folkovým hnutím*“ a hned pod nadpisem byl otištěn text písně Karla Kryla – *Bratříčku zavírej vrátka* a Jana Buriana – *Píseň o dvou hlavách*, pak následovala rozprava o významu písní a o historii folku v Československu, prokládaná úryvky z písní folkových umělců. Na konci tohoto příspěvku byly delší i kratší životopisy o nejvýznamnějších folkových umělcích (Karel Kryl, Jaroslav Hutka, Vladimír Marta, Petr Lutka, Pepa Nos, Dáša Voňková, Vlasta Třešňák, Olda Janota, Jan Burian a Jiří Dědeček, Dušan Valuch, Jaromír Nohavica, Karel Plíhal, Pavel Dobeš, Václav Koubek a Jan Pelc). Životopisy folkařů byly doplněny medailonky spolu s fotografií českých a slovenských spisovatelů (Jan Beneš, Ivan Binar, Miroslav Červenka, Ivan Diviš, Vratislav Effenberger, Ota Filip, Tomáš Fríber, Václav Havel, Iva Jirous, Petr Kabeš, Ivan Klíma, Jiří Kolář, Petr Král, Eda Kriseová, Sergej Machonin, František Pavlíček, Jan Pelc, Bohuslav Reynek, Sylvie Rychterová, Jan Skácel, Daniel Strož, Josef Topol, Milan Uhde, Jaroslav Vejvoda a Jan Vladislav). Poté následovaly další ukázky z děl, ale tentokrát polských autorů (Krzysztof Koehler, Lothar Herbst, Mirosław Spsychalski, Jarosław

Broda, Jacek Świłło, Leszek Budrewicz, Hans Christoph Buch, Andrzej Dobrowolski, Adam Markiewicz, Adam Poprawa a nakonec filosofický příspěvek Tadeusze Zielichowského).¹⁰⁹

2.2 Středoevropský seminář

V létě 1989 zaslal organizační výbor pozvánky vybraným hostům, kde byla konkrétněji nastíněna témata přednášek, která měla zaznít na diskuzním semináři. František Janouch pak 21. října 1989 faxoval z Vídně svým přátelům, že má spolu s Karlem Schwarzenbergem dojem, že seminář není dobře programově připraven a že by bylo neodpuštělným hříchem nevyužít příležitosti, kterou seminář nabízí. Bylo by prý vhodné připravit okruhy, které se zabývají nejaktuálnějšími tématy. Vypracování těchto referátů považoval za prvořadý úkol a v případě, že by autoři nemohli do Vratislavi přijet, měly by být referáty rozdány k diskuzi. František Janouch vyzýval k maximálnímu úsilí při přípravách referátů, neboť se krátil čas do zahájení Středoevropského semináře¹¹⁰

Seminář se konal v prostorách Vratislavské univerzity, a to v hlavní budově ve slavnostním historickém sále Aula Leopoldina a v budově filologické fakulty na náměstí Nankiera.¹¹¹ Na seminář bylo akreditováno 90 účastníků.¹¹² K semináři byla vydána speciální brožura *Who is Who. International Seminar Central Europe*. Ke každému účastníkovi semináře byla přidána krátká informace o profesi a skutečně mělo jít o přehlídku evropských intelektuálů – historici, překladatelé, básníci, spisovatelé, vysokoškolští pedagogové, novináři atd.¹¹³

Nejdříve proběhlo slavnostní shromáždění právě v barokní Aule Leopoldina. Úvodní proslovy pronesli ředitel Nadace Charty 77 František Janouch, vedoucí Československého dokumentačního střediska Vilém Prečan, krakovský bohemista Jacek Baluch, polský viceministr kultury Sztefan Starczawski¹¹⁴ a rektor Vratislavské univerzity Mieczysław Klimowicz.¹¹⁵ Rektor Mieczysław Klimowicz prohlásil, že učiní vše proto, aby na Vratislavské univerzitě byla opět otevřena jako studijní obor bohemistika. Během úvodní části byly také přečteny dopisy od Václava a Havla a Josefa Škvoreckého, kteří je adresovali účastníkům víkendového setkání. Před budovou univerzity byl stánek, kde se prodávala literatura českých

¹⁰⁹ KONTUR nr. 2-3-, Wrocław 1989, Wydawnictwo Profil.

¹¹⁰ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 194.

¹¹¹ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

¹¹² *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 044, Dokumenty k organizaci vratislavského festivalu.

¹¹³ *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 043, Dokumenty k organizaci vratislavského festivalu.

¹¹⁴ Petr Blažek ve své disertační práci uvádí, že šlo podtajemníka polského ministra kultury.

¹¹⁵ KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 228.

autorů přeložených do polštiny dosud vydávaná nezávislými vydavatelstvími a česká exilová literatura.¹¹⁶ Jolanta Piątek vzpomíná, že před stánkem byla neustále fronta, ale lidé se báli po konci festivalu jet s knihami za hranice. Přestože návštěvníci festivalu přijeli rozděleně, z toho někteří přes Německo, někteří přes Ukrajinu, vracet se měli všichni najednou přímo z Polska do Československa. Měli strach, že budou nápadní a knihy jim budou zabaveny. Velká většina si proto nechala samizdatovou literaturu schovanou v kanceláři organizačního výboru. Část byla z Vratislavi do Prahy poslána později, pro část se lidé postupně vraceli. Velkou část si vyzvedli, když se o měsíc později vrátili, aby se zúčastnili setkání křesťanské katolické mládeže z celé Evropy organizované francouzskou křesťanskou komunitou Taizé.¹¹⁷

2.2.1 Program Středoevropského semináře¹¹⁸

Celý dopolední blok nesl název *Význam ‚totalitární lekce‘ pro formování pocitu středoevropské jednoty*¹¹⁹ a měl jím provádět František Janouch. Se svými příspěvky pak měli vystoupit a svoje příspěvky zaslali Vilém Prečan (*Spolupráce demokratických sil národů Východní a Střední Evropy v současné fázi demokratické revoluce*) a krakovský bohemista Jacek Baluch (*Wrocław na mapě střední Evropy*). V dopoledním programu měl vystoupit Pavel Tigrid, jehož příspěvek nesl stejný název jako pojmenování celého dopoledního programu a Václav Havel (*Hodina pravdy – mezi vyhnancem a politikem*) ti však do Vratislavi vůbec nedorazili. Po dvacetiminutové pauze měl podle programu navázat francouzský historik a politolog řeckého původu Ilios Ynnakakis (*Lekce totalitarismu /případ Československa a Polska/ pro západoevropské intelektuály*) a český spisovatel Jaroslav Vejvoda (*Stella Obscura – čili z totality do demokratického centra nové Evropy*). Odpoledním programem prováděl polský básník německého původu Lothar Herbst, blok přednášek nesl název *Odstíny a pasti pojetí Střední Evropy*. Se svými příspěvky měli vystoupit polský filolog a historik Leszek Hensel (*Rodina Střední Evropa*), polský publicista Kazimierz Wójcicki (*Polsko-německé vztahy*), český slavista a literární kritik z univerzity z Freiburgu Antonín Měšťan (*Střední Evropa v dílech současných středoevropských spisovatelů*) a rumunský filolog Virgil Tanase

¹¹⁶ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 11.

¹¹⁷ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK, Vratislav, 10. října 2016.

¹¹⁸ Uvedený program vychází z archivních materiálů k Semináři, kdy ještě nebylo jasné, zda se podaří všem přednášejícím dorazit do Vratislavi. *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 175, Dokumenty k organizaci vratislavského festivalu.

¹¹⁹ České názvy příspěvků jsou mými překlady. Polské názvy příspěvků jsou v Příloze 1.

(*Šance dvojnásobného kulturního pokušení*).¹²⁰ Dle zprávy z Infochu během pátečních přednášek určitě vystoupili: Ilios Ynnakakis, Leszek Hensel, Kazimierz Wójcicki, Antonín Měšťan, Meda Mládková, Dagmar a František Vaněčkovi a Jan Błoński, dále byl přečten příspěvek Jaromíra Hořce.¹²¹

Sobotní dopolední program vedl Carl Gershman a nesl název *Šance zachování hodnot vytvořených nezávislou kulturou v měnících se podmínkách opouštění totalitarismu*. Jako přednášející v tomto bloku měli dle plánu vystoupit: zakladatelka americké Nadace pro podporu umění ve střední a východní Evropě Meda Mládková (*Umění střední a východní Evropy*), český básník spisovatel a publicista Jaromír Hořec (*Dokončení nezávislého hnutí*), český filosof a jeden z mluvčích Charty 77 Jaroslav Hejdánek (*Pojęcie prawdy a przyszłość Europy – Otázka pravdy a budoucnost Evropy*), sobotní dopolední program pak zakončil český novinář a disident František Vaněček se svou ženou Dagmar (*Právo na informace jako právo občanů evropského domu*).¹²² Do dopoledního programu pak byla vložena diskuse o represivních opatřeních, které podnikly československé bezpečnostní orgány „*proti tomuto kulturnímu setkání, které bylo pravděpodobně nejrozsáhlejší akcí přátelství mezi národy Polska a Československa v historii těchto národů vůbec*“.¹²³ Účastníci semináře a již přítomní návštěvníci zareagovali již výše zmíněným prohlášením, ke kterému připojili svoje podpisy. Sobotním odpoledním programem prováděl polský literární kritik a překladatel Jan Błoński a blok nesl název *Étos středoevropských intelektuálů, případ Václava Havla* a se svým příspěvkem ho měl otevřít český a slovenský filosof a literární kritik Milan Šimečka (*Václav Havel, o povinnostech politika v hodině pravdy*). Dále měl pokračovat polský básník a literární kritik Stanisław Barańczak (*Absolutní horizont /dopisy z vězení Václava Havla/*), český disident a signatář Charty 77 Stanislav Devátý (*Zápisky z podzemí*), český spisovatel a disident Zdeňek Urbánek (*To třetí*) a blok měl uzavřít český novinář a spisovatel Karel Hvížďala (*Étos Havla a možnosti zachování nezávislé kultury v situaci měnících se podmínek ‚totalitárního tání‘*).¹²⁴ Dle zprávy z Infochu určitě během sobotní části semináře vystoupili: Stanisław Barańczak, Karel Hvížďala, Ota Filip a byly přečteny příspěvky Milana Šimečky a Zdeňka Urbánka, byly promítnuty rozhovory se Stanislavem Devátým a Václavem Havlem. Odpoledne pak účastníci schválili zmíněnou rezoluci, kterou protestovali proti postupu československých orgánů na hranici, večer

¹²⁰ *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 175, Dokumenty k organizaci vřatislavského festivalu.

¹²¹ Festival nezávislé české kultury ve Vřatislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 12.

¹²² *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 175, Dokumenty k organizaci vřatislavského festivalu.

¹²³ Festival nezávislé české kultury ve Vřatislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 12.

¹²⁴ *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 175, Dokumenty k organizaci vřatislavského festivalu.

se k ní připojili návštěvníci koncertu. Mezi posluchači semináře a návštěvníky koncertů se vyskytly známé osoby: Władysław Frasnyniuk z Vratislavi, politici Miroslav Horáček a Přemysl Janýr st., Ludvík Kavín, Ivana Tigridová, Jaroslav Valenta, polská režisérka Agnieszka Holland, překladatel Andrzej Jagodiński a poslanec Zbigniew Janas.¹²⁵

Nedělní dopolední program vedl předseda Mezinárodní helsinské konference pro lidská práva Karel Schwarzenberg a dle programu měl mít tuto funkci i Pavel Tigríd, který tedy do Vratislavi nedorazil. Blok nesl název *Základy a rozsah pojmu střední Evropy*. Blok přednášek měl otevřít český exilový spisovatel Ota Filip (*Střední Evropa – velká idea, nebo jenom iluze?*) a následovat ho měl někdejší komunistický funkcionář a pozdější disident a politik Jiří Pelikán (*Z rozdělené Evropy do společného evropského domu*), český novinář a publicista Jaroslav Valenta (*Nadstátní střeoevropské organismy v české literatuře druhého sledu*), na konci dopoledního programu je pak uveden polský disident a v té době již šéfredaktor Gazety Wyborczé Adam Michnik, maďarský novinář a publicista Miklos Haraszti a pro prospekt *Who is Who* neznámý Kyriš Podrabinek. U posledních tří není uvedeno žádné téma a je tedy otázka, jaká byla jejich úloha během přednášek. Jako poslední část semináře byl nedělní odpolední blok s názvem *Výhody a nebezpečí vytvoření střeoevropské jednoty pro hodnoty národních kultur*. Touto částí měl provádět francouzský sovětolog Alain Besançon a Jiří Pelikán. Jako první měl mít příspěvek rakouský novinář Martin Pollack (*Rozvoj vědomí střeoevropské jednoty a budování regionalismů*) a následovat ho měl český jazykovědec J. Jelínek¹²⁶ (*Střední Evropa a nacionalismus*), slovenský filosof a signatář Charty 77 Miroslav Kusý (*Slovensko jako kulturní most*), bez přednášek jsou pak na konci programu uvedeni: německý opoziční politik a malíř Bärbel Bohley, bulharská malířka Koprinka Červenková, německý básník a aktivista Helmut Frauendorder, polský básník a spisovatel Antoni Pawlak a pro prospekt *Who is Who* neznámý Maďar Andreas B. Vagvolgyi. Seminář oficiálně v neděli odpoledne ukončil Adam Michnik.¹²⁷ Na závěr zazněla z jeho úst tato slova: „*Doufám, že příští seminář se bude konat v nejkrásnějším městě střední Evropy, v Praze.*“¹²⁸

Plán semináře byl velmi bohatý, ale z českých a slovenských přednášejících se nemohl téměř nikdo dostavit, neboť jim to bylo režimem znemožněno anebo to sami vzdali, neboť nevěřili, že se jim podaří hranici překročit. Většinu textů přečetl Vilém Prečan (Milan Jelínek,

¹²⁵ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 13.

¹²⁶ V dostupných materiálech je skutečně uváděn jako J. Jelínek.

¹²⁷ *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 175, Dokumenty k organizaci vratislavského festivalu. Infoch nepodává informace o tom, jak probíhal nedělní blok přednášek.

¹²⁸ KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 229.

Milan Šimečka, Jaromír Hořec, Ladislav Hejránek), nebo byly puštěny videonahrávky (Václav Havel, Jiří Dienstbier, Ludvík Vaculík, rozhovor se Stanislavem Devátým). Nepodařilo se dorazit ani některým pozvaným z Maďarska či západní Evropy, například se nedostavil francouzský historik Alain Besançon nebo britský historik Timothy Garton Ash. Nakonec celý seminář připomínal spíše československo-polské diskusní fórum. Mezi nejvýznamnější účastníky, kterým se podařilo dorazit, patřili například politolog Ilios Janakaskis z Paříže, hungarista z Varšavy Leszek Hensel, z Univerzity z Freiburgu dorazil Antonín Měšťan a také vystoupila Meda Mládková, zakladatelka americké Nadace pro podporu umění ve střední a východní Evropě.¹²⁹ Je tedy zřejmé, že se nepodařilo naplnit plánovaný program. Program byl odlišný a vlastně o něco chudší, ale přesto byla naplněna jeho idea a plánované leč nepřednesené příspěvky potvrzují jakým směrem se seminář ubíral.

Nakonec tedy byla naplánovaná i témata týkající se Václava Havla, i když on sám nebyl pro. „*Význam ‚totalitární lekce‘ pro formování pocitu střeoevropské jednoty – název bloku; pozitivní či naopak zavádějící aspekty pojmu ‚Střední Evropa‘ mám; možnosti zachování hodnot nezávislé kultury v situaci měnících se podmínek ‚totalitárního tání‘; narůstající pocit střeoevropské jednoty a z druhé strany renesance regionálních kultur; ethos střeoevropských intelektuálů – případ Václava Havla.*“¹³⁰ Nakonec bylo Havlovi věnováno více příspěvků. Jeho dílu se věnoval například polský básník žijící v USA Stanisław Barańczak a novinář Karel Hvižd'ala, který po svém odchodu z Československa žil v Mnichově.¹³¹ Během semináře byla předána exilová literární cena. Polský překladatel české literatur Pavel Haertman obdržel od Elzbiety Lederové cenu, která byla pojmenována po jejím manželovi, novináři Jiřímu Lederovi, který se zabýval zlepšením vztahů mezi Čechy a Poláky.¹³²

Večer před oficiálním zahájením měla být v právnickém klubu Zero otevřena výstava obrazů „*Československo – Umění mladé generace*“ s uměleckými díly od téměř padesáti mladých umělců z Československa (např. Brož, Klimeš, Kříž, Ogoun, Vaněk, Štenclová, Trabura, Žáček,...) Výstava otevřena byla, ale místo uměleckých děl byly vystaveny pouze prázdné rámy se jmény autorů a názvy děl. Kamion s uměleckými díly byl 25. října zastaven na hraničním přechodě v Harrachově a nebyl puštěn dál do Polska.¹³³ Když došlo k zadržení obrazů na hranici, byla zadržena i polská skupina, která pro ně vyrazila, jejíž součástí byl

¹²⁹ KAMIŇSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 229.

¹³⁰ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 193.

¹³¹ KAMIŇSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 229.

¹³² BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 196.

¹³³ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 13.

například Igor Wójcik, student Akademie sochařského umění, dnešní ředitel Centra umění a kultury ve Vratislavi (*Ośrodek Sztuki i Kultury we Wrocławiu*). Podařilo se však kontaktovat členy polského hnutí Solidarita, kteří již byli poslanci, a ti přijeli na hranici a situaci vyřešili. Státní bezpečnost prý zmátlo a nebyla připravena na situaci, že se objeví bývalí polští opoziční aktivisté s diplomatickými pasy. Díky tomu, že poslanci zasáhli, vznikla politická aféra a zadržaná skupina byla propuštěna. Obrazy však zůstaly na hranici.¹³⁴ Igor Wójcik popsal nastalou situaci ve zprávě: *„Když jsme dorazili na místo, zastavili jsme se u budky českého celníka. Je zajímavé, že na jeho příchod jsme čekali celé dvě hodiny. Když konečně přišel, nic neřekl, o nic nepoprosil, podíval se na nás, uchechtl se a... odešel pryč na další půl hodinu. Po návratu požádal o naše pasy, které si odnesl a znovu kázel čekat [...]*

Celník se vrátil po... více než dvou hodinách, a to ve společnosti ozbrojených vojáků. Informoval nás, že nemůžeme vjet do Polska, protože s námi není Marek Hloupý, který byl v dokumentech uvedený jako organizátor výstavy na české straně. Konstatoval, že v takovém případě si nemůže být jistý, zda jsme ta umělecká díla v Československu... neukradli a zda náhodou nechceme tajně dovézt ten lup do Polska... Celník nám přikázal opustit automobil a vzal nám klíče. Nebylo nám dovoleno vzít si bundy a byli jsme drženi ve velké zimě pod dohledem ozbrojené stráže (mířící na nás zbraněmi). Celník nám přikázal čekat, než zatelefonuje do Prahy a zjistí, zda nebyla někde v Československu nahlášena krádež uměleckých děl. Zjišťování trvalo 6 hodin. Následně nás pod dohledem převedli do hlavní budovy celnice a každého umístili do jiné místnosti. Jako společnost nám byl každému přidělen jeden voják ozbrojený kalašnikovem.

Když jsem poprosil o použití toalety, nedovolil mi zavřít dveře a navíc nakukoval. Když jsem vykonával potřebu roztrhl jsem a hodil do záchodové mísy psaní, který jsem dostal od českých přátel pro polské aktivisty Polsko-československé Solidarity (byl jsem si jistý, že ho tam nenajdou).

Někdy okolo třetí ráno se začalo dít něco nového. Objevily se nové postavy: kameraman, čtyři funkcionáři StB a jejich sekretářka. Byly nám provedeny osobní prohlídky, ale k jejich nespokojenosti u nás nenašli nic hodného jejich estébácké pozornosti. Za to nám zkonfiskovali časopis Odra a Gazetu Wyborczu, kterou k našemu potěšení pečlivě a podrobně zfilmovali. Po prohlídce jsme znovu mohli sedět vedle sebe a čekat na pozvání do místnosti, ve kterém začal úřadovat důstojník StB. Byli jsme vyslýcháni několikrát dokola a byly nám pokládány stále ty

¹³⁴ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

samé otázky. [...] Během dalších výslechů se ukázalo, že vedoucím estébáků byl major Kvas, velmi nervózní policista, který ve chvíli rozlícení (když jsem ho informoval, že zprávu z našeho zadržení odkáží odpovědným sejmovým výborům v Polsku) vyndal pistoli z pouzdra a zeptal se mě, zda vím, co to je a že pokud mě praští pažbou do lebky, tak to nikdo nespatri. No co, komuna tam vládla ještě plnou silou.

Ve skutečnosti se ukázalo, že nic a nic na nás nemají. No, možná mimo podezření, že chceme zbavit Československou socialistickou republiku děl jejích tvůrců (právě těch většinou pronásledovaných!). Pak se dali celníci znovu do práce. Oznámili, že každý obraz i socha bude důkladně zkontrolována a změřena podle přiložené dokumentace. To trvalo... následujících 7 hodin (!). Ukázalo se, že pět obrazů má v dokumentech napsané malinko jiné rozměry, než ve skutečnosti mají. Pánové konstatovali, že pět obrazů chybí a vezeme pět jiných. A tudíž jsme přece jen chtěli ukrást do Polska bohatství československého umění. Byli šťastní. Obrazy i sochy byly zabaveny s tím, že je může vyzvednout pouze český kurátor. Po více než dni stráveném na hranici nám bylo dovoleno odjet (bylo časně ráno 27. října), také nás informovali, že do Československa se už nedostaneme.“¹³⁵

Vypadalo to, že zvolená prezentace obrazů, tedy prázdné rámy se jmény autorů udělala na návštěvníky větší dojem, než kdyby byla vystavena skutečná díla. Také tento způsob prezentace zdržených děl ukazoval, jaká byla situace v Československu.¹³⁶ Celní ředitelství v Praze organizátorům z Československa (Marek Hloupý a David Němec) sdělilo, že v nákladním prostoru jsou údajně přemalby vzácných pláten historické ceny a že je třeba toto podezření potvrdit nebo vyvrátit. Díla byla nakonec bez konkrétního vysvětlení vrácena až 9. listopadu 1989. Nejdříve byla na čas vystavena v prostorách Nezávislého tiskového střediska v Praze, na začátku roku 1990 byla přemístěna na jedenáct dnů do Galerie Mladých v Praze a poté konečně převezena do Vratislavi.¹³⁷

2.3 Přehledka nezávislé československé kultury

Dle organizátorů bylo za celý víkend ve Vratislavi téměř 4000 občanů z Československa.¹³⁸ Zásahu na masové účasti občanů z Československa mělo jistě Rádio

¹³⁵ KAMIŇSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 231,232.

¹³⁶ MAJEWSKI, Grzegorz. *Polsko-česko-slovenská solidarita, Polsko-česko-slovenská solidarita, Polish-Czech-Slovak Solidarity*. Warszawa: 2009. Senat Rzeczypospolitej polskiej, 21 s., ISBN 978-83-60995-49-5, s. 19.

¹³⁷ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 13.

¹³⁸ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 11.

Svobodná Evropa, které několik dní před festivalem vyhlásilo heslo: „Sejdeme se ve Wrocławiu“.¹³⁹ Právě Rádio Svobodná Evropa napomohlo, že lidé v Československu neztratili povědomí o exilových písničkářích. Sám Karel Kryl se po svém odchodu do exilu stal jedním z redaktorů. Takto vysoká účast občanů z Československa je připisována právě tomu, že se organizátorům podařilo zajistit účast československých exilových písničkářů, ale i známých domácích hudebníků. Tzv. protestní kultura dokázala spojit lidi z obou států, zejména pak těch z mladší generace.¹⁴⁰ V Polsku byl festival přenášén televizí i reflektován v médiích. Byli přítomni i zástupci zahraničních rozhlasových stanic a televizí. Festival tím nabíral na vážnosti. Paweł Skrzywanek míní, že na něco takového nebyla československá strana připravena a že jí to svým způsobem srazilo k zemi. Do světa se dostala například i informace o zadržených obrazech.¹⁴¹

Festival začal koncertem v pátek večer. Na samotném koncertě v divadle bylo okolo 2000 diváků a divadlo praskalo ve švech, protože jeho běžná kapacita byla 1500 diváků.¹⁴² Folkovým koncertem prováděla rozhlasová hlasatelka Solidarity Maryna Mikłaszewska. Jako první vystoupil bluesový umělec Josef Streichl, po něm velmi oblíbený Jaromír Nohavica. Následoval Svatopluk Karásek, který byl představen jako jeden z odsouzených v procesu s The Plastic People of the Universe a kterého doprovázel kytarista Zdeněk Vokatý, známý pod přezdívkou Londýn. Po přestávce následoval koncert Pepy Nose, který si zábavně poradil se situací, kdy mu nefungoval mikrofon „*Dábelský skřítek vtrhne na podium a když zjistí, že technika vypověděla službu, rtuťovými pohyby v mžiku přenese židli k okraji rampy a uzpívá první píseň bez mikrofonu*“. Obecenstvo již očekávalo koncert Karla Kryla, proto neplánované

¹³⁹ MAJEWSKI, *Polsko-česko-slovenská solidarita*, op. cit., s. 20.

¹⁴⁰ „*Fenomén české a v menší míře také slovenské folkové hudby vznikl v druhé polovině šedesátých let, kdy začali veřejně vystupovat Karel Kryl, Jaroslav Hutka či Vladimír Merta. Koncerty písničkářů se po srpnové okupaci staly pro návštěvníky možností, jak umírněně projevit občanskou odvahu. Řada písničkářů ve své tvorbě kriticky komentovala tehdejší poměry, byť většinou nepřímou v metaforách a jinotajích. Ačkoliv byla řada písničkářů donucena na konci šedesátých (Karel Kryl) a na přelomu sedmdesátých a osmdesátých (Jaroslav Hutka, Vladimír Veit, Vlastimil Třešňák, Jaroslav Jeroným Neduha, Zbyněk Benýšek, Dáša Vokatá) let k odchodu do exilu, „písničkářský bacil“, jak ve Vratislavi symbolicky zpíval Karel Kryl, nedokázal režim „zničit“. V osmdesátých letech se naopak začala vedle těch, kteří zůstali v Československu (Jiří Dědeček, Jan Burian, Vladimír Merta, Dáša Andrtová – Voňková či Pepa Nos), prosazovat nová generace písničkářů (Pavel Dobeš, Jaromír Nohavica, Jim Čert, Slávek Janoušek a řada dalších), jejíž tvorba měla stále výraznější politický podtext. Ohlas nové folkové vlny u mladé generace popsal v polovině osmdesátých let anonymní pražský dopisovatel v exilové časopise Svědectví: „Jejich dopad na mladé obyvatelstvo, které nezažilo ani šedesátá léta, ani Šafrán, je mnohem větší, než tomu bylo u generace předcházející – tito písničkáři jsou schopni přilákat na folkové festivaly i několik tisíc mladých posluchačů, kteří se na jejich vystoupení sjíždějí z celé republiky.“ O výrazné politizaci tohoto hudebního žánru svědčí skutečnost, že v roce 1989 mezi signatáři masových protestních podpisových akcí (Petice kulturních pracovníků, Několik vět) nechyběla většina ze známých písničkářů.“; BLÁZEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 196, 197.*

¹⁴¹ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

¹⁴² Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 12.

vystoupení brněnského písničkáře Petra Rímského nevzbudilo větší ohlas.¹⁴³ Největším lákadlem byl koncert Karla Kryla, kterého diváci znali jenom z Rádia Svobodná Evropa. Moderátorka koncertu uvedla Karla Kryla slovy: „*Nyní před vámi vystoupí bard české mládeže z 60., 70., 80. a myslím, že i 90. let Karel Kryl.*“ Následoval dlouhý potlesk a Karel Kryl přivítal své publikum slovy: „*Dobrý večer po 20. letech.*“ a ve tváři bylo vidět dojetí. Dále pokračoval: „*Mám hroznou trému. Vono to není jednoduchý, když člověk poprvé v životě zpívá před svým vlastním publikem. Tež polskim.*“ a koncert začal polskou verzí písně *Varhany v Oliwie*. (*Organy w Oliwie*).¹⁴⁴ Následně se rozezněly první tóny písně *Moriturus te salutant*, což vedlo obecenstvo k obrovskému jáсотu. Celé jeho vystoupení bylo velice emotivní a pár písní zazpíval i v polštině. Sám koncert popsal slovy: „*Měl jsem připravené dlouhé uvítání, ale nedokázal jsem je povědět. Byl to pro mě šok, neuvěřitelně příjemný šok a odměna za těch dvacet let. Strašně jsem to potřeboval.*“¹⁴⁵ Koncert pak ukončil slovy: „*Na shledanou v Československu.*“¹⁴⁶

Organizátoři, kteří měli několik týdnů před festivalem plné ruce práci, si ne vždy vyvrcholení svých snah užili. Jolanta Piątek vzpomínala na svoje pocity z víkendu: „*Atmosféru během festivalu si příliš nepomatuji, protože jsem byla po předešlých dnech příliš unavená. Účastnila jsem se hlavního koncertu a poté ještě koncertu Jaroslava Hutky a Karla Kryla, který byl pouze pro organizátory po ukončení festivalu. Myslím si, že Karel Kryl zpíval příliš málo, že lidé chtěli, aby zpíval více. První den nesli lidé Karla Kryla na rukou nad hlavami, on vylezl na auto a zpíval na ulici. Bylo to neuvěřitelné. Venku též zpíval Karásek, který ale během vystoupení dostal záchvat a musel do nemocnice, šlo o velice emotivní zážitek.*“¹⁴⁷ Pamětníci hodnotí celý koncert a celý průběh festivalu jako velmi silný zážitek. Paweł Skrzywanek vzpomínal: „*Atmosféra festivalu byla vzrušující. Centrum města a přilehlé ulice byly plné Čechů a Slováků, divadlo, které mělo tisíc míst, bylo naplněno dvojnásobným, možná trojnásobným počtem lidí, a to zejména na koncert Karla Kryla. Ten byl jistě jednou z nejsilnějších částí festivalu. Svoje vystoupení zahájil slovy, kterými vždy vítal posluchače Rádia Svobodná Evropa a poté pokračoval slovy ve smyslu, jak dlouho čekal, než znovu mohl vystoupit před Čechy a Slováky. Když publikum zpívalo známé texty, především Jaroslava Hutky a Karla Kryla, byl mezi nimi a publikem takový neuvěřitelný dialog. Nejenom to, že všichni*

¹⁴³ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 198, 199.

¹⁴⁴ *Bratříček Karel*. [Braciszek Karel] [dokumentární film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2016.

¹⁴⁵ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity...*, op. cit., s. 198, 199.

¹⁴⁶ *Bratříček Karel*. [Braciszek Karel] [dokumentární film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2016.

¹⁴⁷ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK, Vratislav, 10. října 2016.

zpívali jejich písně, ale také mezi sebou rozmlouvali.“¹⁴⁸ Též míní i Jaroslav Broda: „Na koncertu Karla Kryla byla velice emoční a neskutečná atmosféra.“¹⁴⁹

V sobotu se konal druhý koncert. Místo konání Teatr Polski byl opět přeplněn k prasknutí, bylo v něm asi 2 500 diváků. „Koncert se v závěru přeměnil v manifestaci přátelství a solidarity mezi národy Polska a Československa. V hledišti byl rozvinut transparent s polským nápisem „Chceme otevřené hranice, a ne železnou oponu“.“ Koncert uvedl mluvčí Polsko-československé solidarity Miroslaw Jasiński a během svého projevu zmínil osudy všech známých československých politických vězňů, mezi nimiž byl i Ján Čarnogurský, jeden ze tří mluvčích Polsko-československé solidarity, přičemž proces s ním měl začít za pár dní v Bratislavě. Celý koncert byl věnován československým vězňům.¹⁵⁰ Koncert zahájil Karel Kryl se svou písní *Rakovina* a po něm vystoupil Pavel Dobeš, který byl v Polsku s týdním předstihem. Následovali exiloví folkoví zpěváci Vladimír Veit a Vlastimil Třešňák. Během pauzy bylo přečteno již zmíněné prohlášení proti postupu československých orgánů na státních hranicích, které vydali účastníci semináře, a nyní se připojili účastníci koncertu. Dále následovalo krátké a neplánované vystoupení Petra Dopity a po něm přišel na scénu Jaroslav Hutka, který pobýval v Holandsku. Na scénu se dostal až v deset hodin, kdy měl celý koncert končit, ale nakonec se protáhl až do jedenácté hodiny. Při jeho písni *Náměšť* se na podiu objevili i ostatní čeští písničkáři a píseň symbolickou pro budoucí listopadové události v Československu zazpívali spolu s ním. Všichni měli ruce nad hlavami se vztyčeným ukazováčkem a prostředníčkem jako symbol vítězství.¹⁵¹ Kromě hlavních koncertů se konaly i menší koncerty československých rockových kapel. Obecenstvo přišli pozdravit František Janouch a Jiří Pelikán.¹⁵² Euforickou atmosféru ještě více umocnil výstup polsky mluvícího Wolfganga Templina z Německé demokratické republiky, který publikum informoval o snad milionové manifestaci, která ten den proběhla ve východoněmecké části Berlína. Sál v ten moment vybuchl a začal skandovat hesla: Svobodu – svobodu. Ať žije Havel! A vydobyl si ještě jeden přídavek, a to píseň *Morava*. Koncert skončil o hodinu a půl déle, než bylo v plánu.¹⁵³ Na podium se také dostal student z Maďarska György Kerényi, který byl vyhoštěn

¹⁴⁸ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 10. října 2016.

¹⁴⁸ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

¹⁴⁹ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

¹⁵⁰ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 12, 13.

¹⁵¹ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 199, 200.

¹⁵² Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 13.

¹⁵³ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 200.

z Československa, protože se účastnil manifestace 21. srpna v Praze na Václavském náměstí.¹⁵⁴ „Atmosféru koncertu a celého festivalu jenom těžko popsat, byl to opravdu svátek polsko-československého přátelství a české kultury.“¹⁵⁵ Karel Moudrý po návratu z Polska ve své relaci ve vysílání Rádia Svobodná Evropa řekl: „V sobotu již mezi publikem převažovali účastníci z Československa. Ten první večer se tak odhadovalo, že to bylo půl na půl Poláci a Češi a Slováci, ten druhý večer, to už byl spíš takový československý večer a bylo to velice dojemný a nám se teda všem potom v neděli, když to všechno skončilo vlastně, tak se nám rozklepaly tak trochu kolena.“¹⁵⁶ Jaroslav Hutka Vratislavský festival komentoval slovy: „*Ta Wrocław, to bylo jasné, že ty Poláci to chtěj, fanděj tomu, dali k dispozici to divadlo a byl to úžasnej zážitek né jen jako takový ty svobody, setkání s tím československým publikem, ale i to prostředí, který ty Poláci vytvořili. Jsem jim za to do dneška teda vděčnej.*“¹⁵⁷

Mimo koncerty probíhaly i další doprovodné akce (již zmíněná výstava „obrazů“). V sobotu se v odpoledních hodinách promítaly v kině Przodownik Formanovy a Menzelovy filmy natočené na počátku 60. let. V menších dvou sálech se promítaly další filmy, mimo jiné i *Originální videojournal*.¹⁵⁸ Promítány byly též filmy Věry Chytilové a francouzský film *Nesnesitelná lehkost bytí* natočený podle Kunderova románu. Ve Vratislavi měla proběhnout inscenace Havlovy hry *Audience*, ale brněnský divadelní soubor nebyl do Polska vpuštěn. Na univerzitě byla připravena výstava fotografií ze srpna 1968 s názvem „Idiote můj“.¹⁵⁹ Mimo koncerty českých folkařů proběhlo několik koncertů československých rockových kapel – Šnov, Aku-Aku a MCH Band.¹⁶⁰

Některým návštěvníkům se podařilo dorazit až v sobotu v noci, poté co byla uvolněna část hraničních přechodů. Tito návštěvníci si vydobyli ještě jeden koncert známých exilových hudebníků, který se konal druhého dne po obědě v prostorách univerzity. V neděli večer pak celé víkendové setkání skončilo a návštěvníci se vydali zpět do Československa, přičemž byly na hranicích ve velké míře obrány o suvenýry, které si z Polska vezli – tedy o knihy, časopisy či festivalové odznáčky.¹⁶¹ Organizátory bylo doporučeno, aby zakoupené festivalové suvenýry nechali v Polsku, označili je svým jménem a že je při nejbližší možné příležitosti dovezou

¹⁵⁴ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 13.

¹⁵⁵ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 13.

¹⁵⁶ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 200.

¹⁵⁷ *Bratříček Karel*. [Braciszek Karel] [dokumentární film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2016.

¹⁵⁸ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 12.

¹⁵⁹ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 201.

¹⁶⁰ KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 233.

¹⁶¹ Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 13.

bezpečně do Prahy, odkud si budou moci lidé věci odebrat. Po listopadových událostech se tomu skutečně tak stalo. Balíčky byly dovezeny do sídla Občanského fóra, kde tehdy úřadovala Východoevropská informační agentura (WAI), kterou založil Petr Uhl. Pracovnice agentury Eva Klosová se ujala distribuce balíčků mezi Čechy. Nebylo jednoduché oslovit množství neznámých lidí, proto se rozhodla, že nechá vytisknout zprávu do Lidových novin. Poté se začali hrnout lidé, aby se mohli svoje festivalové balíčky odebrat.¹⁶²

O tom, že atmosféra během celého víkendu byla mimořádně emoční a euforická a že festival měl pro účastníky velký význam, co se týče jistě motivace k změnám v Československu, nemůže být pochyb. Což také dokreslují vzpomínky, či pouze takové střípky vzpomínek pamětníků.

Jolanta Piątek: *„Vratislav se na tři dny změnila na české město.“ „Pelc prý stále chodil a říkal, to je neuvěřitelné, to je neuvěřitelné.“*¹⁶³

Jarosław Broda: *„Karel Kryl chtěl zavést do typické pivnice, přičemž pivnice v Polsku vypadají jinak než pivnice v Čechách. U nás to jsou nejhorší podniky, kde jsou často, nechci nikoho urazit, lidé z okraje společnosti. Karel hrál na kytaru, zpíval a bavil se u toho a vycházelo to z jeho duše.“*¹⁶⁴

Paweł Skrzywanek: *„Samozřejmě, smutnou epizodou je Jaromír Nohavica, podle známých informací, to byl právě on, kdo informoval StB o přítomnosti Karla Kryla ve Vratislavi. Já mám Jaromíra Nohavicu rád, on nějakým způsobem svoje počínání vysvětloval. Jsou lidé, kteří mu odpustili, a lidé, kteří ne. Takový Jaroslav Hutka mu neodpustil. Taková ale byla doba, taková byla atmosféra a už skončila.“*

„Soudím, že největší silou festivalu, bylo to, že lidé poprvé pocítili, že jsou spolu, že tvoří sílu. Od Poláků mohli cítit inspiraci, že lze něco změnit. Skoro pět tisíc lidí překročilo hranici s rizikem, že budou zadrženi, to už něco znamenalo.“

„Na jedné straně stála profesionální práce, protože ti lidé, kteří se účastnili konference, byli skutečně výborní zástupci evropské kultury. Na druhé straně byli dobrovolníci s heslem: Děláme něco potřebného, děláme to společně a děláme i s množstvím chyb, ale s velkým nadšením“

„Mimo Mirosława Jasińského byl klíčovou osobou Mieczysław Piotrowski Dučín. Ten se rozhodl, že strhne vlajku Polsko-československé solidarity a hodí ji mezi lid. Vlajka však byla

¹⁶² KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 234, 235.

¹⁶³ Rozhovor s Jolantou PIĄTEK, Vratislav, 10. října 2016.

¹⁶⁴ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

připevněná na oponě a Mieczysław Piotrowski Dučín strhnul i celou oponu. Ředitel divadla nebyl nadšený, protože oprava nebyla levná, ale bylo mu odpuštěno.“¹⁶⁵

Jolanta Piątek: „Ve Vratislavi se potkali lidé po mnoha a mnoha letech odloučení. Rodina Němců potkala po letech svého otce, Petruška Šustrová sestru, Karel Kryl – svoje obecenstvo.“ „Když jsme se více než 10 let po té události přestěhovali do bytu v Praze, šli jsme se představit našim sousedům. Pověděli jsme jim, že jsme z Vratislavi a uslyšeli jsme odpověď: „Kdysi se tam v roce 1989 konal takový festival, my jsme na něj jeli, ale bohužel nás na hranici vysadili.“ A tehdy historie zaťukala na moje dveře.“¹⁶⁶

Jarosław Broda: „Lidé po návratu z Polska s pýchou nosili odznak vyrobený speciálně pro tuto událost.“¹⁶⁷

„Samostatnou kapitolou bylo ukrývání Stanislava Devátého, který do Polska utekl z Československa. Právě kvůli jeho ukrývání panovaly na festivalu i obavy, protože v té době, a k nám se dostala informace, že se Stb vydala do Vratislavi a zkouší ho stopovat, protože se bude určitě chtít setkat s politiky za západu. Stanislav Devátý se s několika lidmi setkal, ale operace Stb neproběhla.“¹⁶⁸ Stanislav Devátý se ukrýval přímo ve Vratislavi, především v domě manželů Czarných odkud byl na začátku 12. listopadu 1989 přestěhovaný do bytu Jerzeho Pietraszka. Během festivalu se Stanislav Devátý sešel s Ivanou Tigridovou, Davidem Němcem a Vlastimilem Třešňákem.¹⁶⁹

Agnieszka Holland: „O deset dní později to začalo. Začala sametová revoluce. Myslím, že ten impuls z Wrocławu nelze podceňovat. Všichni ti mladí lidé se vrátili neobyčejně nabití a v jakési extázi, že to vyvolalo a velice urychlilo ten výbuch svobody.“¹⁷⁰

Festival s nedělí 5. listopadu skončil, ale někteří účastníci zůstali v Polsku o pár dní déle. Karel Kryl pokračoval do Poznaň a Gdaňska, kde odehrál koncerty. V neděli večer odjela Ivana Tigridová, Jiří Pelikán, Karel Schwarzenberg, Vilém Prečan se svou ženou a Petruška Šustrová na setkání s redaktorem exilového časopisu *Svědectví* Pavlem Tigridem.¹⁷¹

V pondělí byla skupina organizátorů a účastníků přijata předsedou poslaneckého klubu Solidarity Bronisławem Geremkem v polském Sejmu ve Varšavě. Za Polsko-československou

¹⁶⁵ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM. Vratislav, 10. října 2016.

¹⁶⁶ PIĄTEK, *W przeddzień aksamitnej rewolucji...*, op. cit., s. 71, 73.

¹⁶⁷ Rozhovor s Jarosławem BRODOU. Vratislav, 5. října 2016.

¹⁶⁸ Rozhovor s Jarosławem BRODOU. Vratislav, 5. října 2016.

¹⁶⁹ KAMIŃSKI, BLAŹEK, MAJEWSKI. *Ponad granicami*, op. cit., s. 234.

¹⁷⁰ *Náš Vašek. O moci bezmocných*. [Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

¹⁷¹ BLAŹEK, Petr. *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 202.

solidaritě a Nezávislé sdružení studentů byli přítomni její mluvčí a poslanec Sejmu Zbigniew Janas, člen Polské socialistické strany Jan Józef Lipski, mluvčí Solidarity Janusz Onyszkiewicz a bývalá mluvčí Charty 77 a členka VONS Petruška Šustrová. Setkání se zúčastnili též významné československé osobnosti žijící v exilu jako Pavel Tigrid, Jiří Pelikán, Karel Schwarzenberg, František Janouch a Vilém Prečan. Během setkání došlo k diskusi nad různými tématy, zejména pak o situaci států střední Evropy a další pomoci, kterou jim může Polsko-československá solidarita nabídnout. Během setkání zatelefonoval Bronisławu Geremkowi premiér Tadeusz Mazowiecki a vyjádřil potěšení, jak se víkend ve Vratislavi povedl. Zástupci Polsko-československé solidarity pak vyjádřili velký dík za pomoc, které polské úřady a instituce poskytly. Diskuze pak ještě pokračovala při obědě, kterého se zúčastnil i Adam Michnik, poslanec Sejmu a šéfredaktor novin Gazeta Wyborcza, dále pak náměstek ministra kultury Stefan Starczewski.¹⁷²

Rádio Svobodná Evropa pak 11. listopadu odvysílalo tříhodinový sestříhaný záznam koncertů, které během festivalu proběhly.¹⁷³

Když stál za dva týdny Jaroslav Hutka na Letné, kde zpíval pro statisíce demonstrantů proti režimu, popsal festival ve Vratislavi „jako bezprostřední, byť nečekanou předzvěst pádu „normalizačního režimu“ v Československu. Kdybychom byli prorocky dost inteligentní, už bychom čuchali, že se doma něco pohnulo, že se struna napnula a čeká se jen na úder, aby se ozval tón a začala celá ta muzika. Naše vystoupení nebyla nikde plakátována, šlo to jen ústním podáním, ale lidi už začali být tak propojení, tak slítní, že nádherně rezonovali. Pytel byl narvaný k prasknutí a 17. listopad byla jen jakási skoba, kterou se pytel natrhl, a všechno se začalo sypat.“¹⁷⁴

Na závěr přidávám reflexi o festivalu z nejčtenějšího polského deníku Gazeta Wyborcza:

Češi a Slováci obsadili Vratislav

„Karel Kryl, slavný bard Pražského jara měl po dvaceti letech příležitost vystoupit před vlastním publikem. Vděčný za to může být organizátorům semináře o střední Evropě, kteří v rámci v rámci doprovodných událostí zorganizovali prezentaci československé nezávislé kultury. Přijelo téměř 5 tisíc Čechů a Slováků. Přijížděli přes hory, NDR i SSSR. Od čtvrtka do neděle byla československo-polská hranice z jižní strany prakticky jednostranně uzavřena.

¹⁷² Festival nezávislé české kultury ve Vratislavi. In: *Informace o Chartě 11*, roč. 12, č. 21 (1989), s. 13.

¹⁷³ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 202.

¹⁷⁴ *Ibidem*, s. 202, 203.

Autobusy a vlaky s Čechy a Slováky byly pod různými záminkami vyklízeny: jestliže měli originální pozvánku, měli předložit kopii a naopak (82letý Pavol Čarnogurský byl z vlaku vyhozen, stejně tak děti signatáře Charty 77 Petra Uhla).

Největším úspěchem se těšil koncert Karla Kryla. Se zatajeným dechem ho ve Vratislavi poslouchali jeho současníci i ti, kteří se narodili až po tom, co emigroval.

Intelektuální úroveň události ukazoval seminář v až po strop naplněné aule Vratislavské univerzity. Zúčastnili se ho (osobně, nebo byly jejich referáty přečteny): Stanisław Barańczak, Václav Havel, Adama Michnik, Jiří Pelikán, Kiryl Podrabinek, Karel Schwarzenberg, Milan Šimečka, Wolfgang Templin, Jiří Urban a další. Takový mezinárodní sjezd „agentů CIA“ ještě nikdy v Polsku nebyl.“¹⁷⁵

¹⁷⁵ Czesi i Słowaci okupują Wrocław. In. *Gazeta Wyborcza*. 6. listopadu 1989, str. 7.

3. AKTIVITA POLSKO-ČESKOSLOVENSKÉ SOLIDARITY PO ROCE 1989

Dle výše napsaného na konci semináře ve Vratislavi Adam Michnik prorokoval, že příští sraz bude v Praze. Necelé dva týdny po jeho slovech proběhla v Československu sametová revoluce a tou ze sebe národy Čechů a Slováků setřásly břímě několik desítek let trvající komunistické diktatury. Václav Havel pronesl, že *Festival nezávislé české a slovenské kultury* zorganizovaný ve Vratislavi v roce 1989 byl předehtou sametové revoluce.¹⁷⁶ Je otázkou, zda mohl mít festival až takový vliv, ale je jisté, že tisíce Čechů a Slováků, kteří se festivalu zúčastnili, se nebály dát najevo svůj názor a veřejně ho manifestovat. Z výpovědí pamětníků je zřejmé, že nálada byla velmi euforická a mohla návštěvníky z Československa značně motivovat ke změně ve vlastním státě. Nehledě na to, že Češi a Slováci navštívili stát, který byl ještě nedávno též pod vlivem Sovětského svazu a Polské sjednocené dělnické strany, ale v čase festivalu už šlo o svobodný demokratický stát. Proč by něco takového nemohlo proběhnout i v Československu?

Členové Polsko-československé solidarity byli pozváni na protestní akce do československých měst. Spíše se ale vydávali do Čech, protože více kontaktů bylo navázáno s Čechy než se Slováky. Například Mirosław Jasiński navštívil přímo Václava Havla a členy Charty 77 a vystoupil se svým prohlášením o podpoře Čechoslovákům od celého polského národa přímo před davem na Václavském náměstí. Někdy v tomto kontextu Havel pronesl, pro Polsko-československou solidaritu symbolickou větu o významu Vratislavského festivalu pro změny v Československu. Paweł Skrzywanek se pak účastnil studentských stávek v Brně. „*Była tam neuvěřitelná atmosféra a była ciúit chuť na změnu.*“¹⁷⁷

Nutno říci, že přesně zmapovat činnosti po roce 1989 Polsko-československé solidarity není úplně snadné. Zejména pak s postupující léty, kdy se činnost stávala čím dál méně oficiální, a došlo k rozdělení na regionální pobočky, které si začaly svou činnost organizovat nezávisle na sobě. V některých případech aktivita upadla, jinde se překlenula do pravidelně organizovaných kulturních akcí, které již dnes ani nevystupují pod logem Polsko-československé solidarity, ale můžeme je považovat za dědictví přechozích aktivit a idejí.

¹⁷⁶ Úvodní strana. [Citováno 13. ledna 2018]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=glowna.

¹⁷⁷ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM. Vratislav, 9. října 2016., *Náš Vašek. O moci bezmocných.*[Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

Cílem mé práce není podrobně mapovat působení Polsko-česko-slovenské solidarity v 90. letech. Na následujících stránkách se budu věnovat nejdůležitějším událostem, pro které jsou dostupné informace, a stěžejní část bude posléze věnována třem velkým kulturním akcím konaných na polsko-českých hranicích, a které si v sobě nesou onu ideu. Tato problematika není v literatuře nijak široce zpracována. Z polského prostředí se tomuto tématu věnuje Jan Walczak, který napsal jednu studii a v českém prostředí mi není nikdo znám. Částečně je spolupráce na polsko-české hranici reflektována v časopise *Ziemia Kłodzka*, kde Julian Golak občasně informuje o činnosti. K dispozici je pak archiv ve Vratislavi, kde je možné najít množství materiálů, ale nijak uspořádané a často útržkovité. Archivy dalších poboček jsem nenavštívila, jelikož ten vratislavský je považovaný za oficiální. Některé informace byly dohledatelné v archivu Gertrudy Chowaniokové, ten je ale spíše zaměřený na festival *Divadlo na hranici*. Poslední možností jsou rozhovory s pamětníky, ale nikdo z mnou dotázaných si nevybavuje přesně vše a neúčastnil se žádné události.

Z toho co nabídly dostupné materiály ve vratislavském archivu, novinové články a vzpomínky pamětníků jsem se snažila vytěžit maximum. Pravdou je, že aktivit bylo během 90. let čím dál méně. Jarosław Broda popsal situaci v devadesátých letech slovy: *„Můžeme udělat obecnou úvahu. Čím déle po roce 1989, tím se činnost Polsko-česko-slovenské solidarity zmenšuje.“*¹⁷⁸ *„V prvních letech devadesátých let bylo hlavní činností sdružení otevírání česko-polských hranic a také se navazovala partnerství mezi městy v příhraničí tady v Dolním Slezsku. To dělal Julian Golak, dodnes je velmi aktivní, je šéfem sdružení a taky zastupitelem v krajském zastupitelstvu.“*¹⁷⁹ *„Obecně řečeno se aktivita přesunula na hranice a břímě té reálné spolupráce se přesunulo do Těšína a Nové Rudy“*¹⁸⁰

Pokud se vrátíme zpět do roku 1989, tak můžeme pozorovat, že tehdejší členové a účastníci schůzek na hranicích, pro režim druhořadí obyvatelé značně změnili svoje postavení. Stali se z nich diplomaté, novináři, ministři, senátoři a z jednoho i prezident. Zřejmě i proto mohla činnost nadále pokračovat, protože byla zaštitěna a podporována z vysokých společenských vrstev.¹⁸¹

První setkání, kde se mohli svobodně setkat členové Polsko-československé solidarity z obou států, proběhlo 21. prosince 1989 v polském Těšíně. *„Informovali jsme se o nové situaci v našich státech. Ujistili jsme se, že na to měla vliv také spolupráce v rámci Polsko-*

¹⁷⁸ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

¹⁷⁹ rozhovor s Tomaszem GRABIŃSKÝM, Vratislav, 22. září 2016.

¹⁸⁰ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

¹⁸¹ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 211.

československé solidarity. Naše vztahy dneska získaly úplně nový charakter, který se může projevit ve všestranné a konkrétní politické, kulturní i hospodářské spolupráci [...]“ Rovněž byl vyhlášen společný protest proti postupování Ceauseskova režimu v Rumunsku. Setkání organizovala právě Polsko-československá solidarita a účastnili se ho členové nezávislých odborů Solidarita a reprezentanti z Občanského fóra. Na setkání se nepodařilo dostat Mirosławu Jasińskému, protože stále byl v platnosti jeho zákaz vstupu na území Československa vydaný v červenci 1989.¹⁸²

3.1 Setkání Václava Havla a Lecha Wałęsy na Sněžce

Po nastalých změnách v Československu měla nastoupit první oficiální návštěva prezidenta Václava Havla Polska. Stalo se zvykem, že přijíždějící státníci navštívili i Lecha Wałęsu v Gdaňsku. Havlův program v Polsku byl však tak časově napjatý, že se na společné setkání nenašel časový prostor. Všechny návštěvy se již musely řídit oficiálním protokolem a nebylo možné nějakou zkrátit či úplně vypustit. Lech Wałęsa měl tedy přijet do Varšavy, ale svůj příjezd nakonec zrušil, z čehož novináři vyvodili, že nastal konflikt mezi Václavem Havlem a Lechem Wałęsou, že Wałęsa možná Havlovi závidí a že to narušuje a zhoršuje polsko-československé vztahy. Lech Wałęsa novinářské fámy popíral, ale spekulace nadále trvaly. Poslanec Sejmu, člen Polsko-československé solidarity a jeden z organizátorů Havlovy návštěvy v Polsku Zbigniew Janas se rozhodl, že je potřeba, aby jejich setkání proběhlo. Ve spolupráci s Mirosławem Jasińskim a Mieczysławem Dučinem Piotrowským pojedou do Gdaňsku za Lechem Wałęsou a přesvědčí ho ke společnému setkání s Václavem Havlem. Zbigniew Janas argumentoval tím, že lidé se scházeli v horách, měli o sebe navzájem strach a najednou se objevily takové fámy o polsko-československých vztazích. Jako organizátor potvrdil, že Václav Havel se chtěl s Lechem Wałęsou setkat, ale z časových důvodů nemohl a musel se setkat s oficiálním představitel státní, tedy prezidentem Wojciechem Jaruzelským. Wałęsa na otázku, zda se potká s Havlem, odpověděl: „*Nesmysly to píšou, jasně, že se s ním potkám. Hned jak to bude možné.*“ Zbigniew Janas poté přes Alexandra Vondru domluvil společný termín a navrhl jako místo setkání horskou chatu někde poblíž tehdejších cest, které jako kurýři využívali.¹⁸³

K setkání došlo 17. března 1990 v Krkonoších, stejně jako „*kdysi*“, na Špindlerově boudě a v chatě Odrodzenie na polské straně Krkonoš. Oba muži přiletěli na místo setkání vrtulníky.

¹⁸² KAMIŃSKI, BLAŽEK, MAJEWSKI, *Ponad granicami*, op. cit., s. 239, 240.

¹⁸³ Petr BLAŽEK, Grzegorz MAJEWSKI. Granica Przyjaźni. In: *Karta*, 2005, č. 45, s. 135-137.

Jeden vrtulník přistál na polské straně, druhý na české asi půl kilometru od sebe. Bylo přítomno mnoho lidí a televizních štábů, dokonce se stalo, že se nejdříve dvakrát v davu minuli, než se skutečně setkali tváří v tvář.¹⁸⁴ Nejdříve proběhla schůzka mezi čtyřma očima. Ze setkání vzešlo společné prohlášení Václava Havla a Lecha Wałęsy: „*Naše dnešní setkání na společné hranici není dílem náhody. Chceme tímto symbolickým způsobem navázat na tradice z předešlých let, kdy Poláci, Češi a Slováci – často zbaveni možnosti společných kontaktů – se potkávali právě v horách, aby si vyměnili informace a zkušenosti, určili zásady spolupráce a především, aby se vzájemně sblížili. Dělalí to v podmínkách utajení a tváří v tvář neustálému nebezpečí. Dnes se nacházíme v nové situaci [...]*“¹⁸⁵ Celkově byl při setkání v chatě zmatek a bylo přítomno mnoho lidí a novinářů. Prezident Václav Havel v pleteném svetru poznamenal: „*Máme-li tu na cokoliv jakýkoliv vliv, měli bychom dostat aspoň to pivo.*“¹⁸⁶

Pro členy Polsko-československé solidarity bylo setkání Václava Havla a Lecha Wałęsy velice důležitým a symbolickým vyvrcholením předešlé aktivity. I samotná organizace setkání byla stále částečně občanská – tedy organizátory byli členové Polsko-československé solidarity, ale částečně samozřejmě diplomatická, oficiální a státní, již z podstaty toho, že hlavními postavami byl právě prezident Československa a budoucí prezident Polska.¹⁸⁷

Jarosław Broda vedl novinářskou konferenci, která se konala na polské straně na chatě Odrodzenie. Jarosław Broda s úsměvem na tváři vzpomínal na dotaz od novináře směrem k Lechu Wałęsovi. Lech Wałęsa na otázku, jaké vidí rozdíly mezi Čechami a Polskem odpověděl: „*Co se týče prezidenství, tak jste napřed.*“¹⁸⁸ Václav Havel byl již v té době prezidentem Československa, ale Lech Wałęsa na svoje zvolení čekal, stále byl v čele státu po částečně svobodných volbách z června 1989 generál Wojciech Jaruzelski.¹⁸⁹ Novinářská konference nebyla úplně typická. Dvojce Havel – Wałęsa odpovídala věcně, upřímně a bezprostředně. Otázky se většinou týkaly polsko-československých vztahů, umírající přírody v Krkonoších, o nastalých událostech v pobaltských republikách či o znovusjednocení Německa. Názory obou mužů byly velmi shodné, ale dívali se na problematiku z různých úhlů pohledu.¹⁹⁰

¹⁸⁴ *Náš Vašek. O moci bezmocných.*[Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

¹⁸⁵ BLAŽEK, MAJEWSKI., *Granica Przyjaźni*, op. cit., s. 137.

¹⁸⁶ *Náš Vašek. O moci bezmocných.*[Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

¹⁸⁷ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

¹⁸⁸ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

¹⁸⁹ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANEM, Vratislav, 9. října 2016.

¹⁹⁰ Lech i Czech w Karkonoszach. In: *Wieczór Wrocławia*. 19. březen 1990, s. 3.

S koncem komunistických režimů v obou státech se museli vypořádat všichni lidé, ale neslo to sebou různé situace. V kontextu setkání na Sněžce vzpomíná Jarosław Broda na známého policejního příslušníka, který je krátce po volbách v červnu 1989 stavěl na hranicích a říkal, že tam dřív kaktus vyroste, než oni dostanou pasy a v době setkání stítníků musel poslušně ty samé lidi zdravit.¹⁹¹

3.2 Setkání pokračují

Na jaře roku 1990 organizovala Polsko-československá solidarita cyklus akcí „Otevírání hranic“¹⁹² V Československu v době, kdy měl značný vliv Václav Klaus jako ministr financí, nebyly stále otevřené hranice se sousedním Polskem. Prý panovaly obavy, že když se hranice otevřou, tak Poláci přijedou do Čech a všechno vykoupi. Členové Polsko-československé solidarity se rozhodli, že budou proti tomuto stavu protestovat, že tzv. zvednou závory. Akce uskutečněná v září roku 1990 byla za účasti i prezidenta Havel a ministra zahraničí Dienstbiera. Během symbolického otevření se Václav Havel zeptal, zda může odemknout hranici¹⁹³ a Jiří Dienstbier mu odpověděl, že mu to jako ministr zahraničí dovoluje. Po tomto protestním aktu byla závora znovu uzavřena. Šlo o celkem paradoxní situaci, protože prezident s ministrem zahraničí tímto způsobem vlastně protestovali proti postoji ministra financí.¹⁹⁴ Jiří Dienstbier komentoval situaci slovy: „*Když odpor ekonomických ministrů neustával, připomněli jsme si v této neformální době s Václavem Havlem disidentské časy. Prezident republiky a ministr zahraničí se zúčastnili česko-polského setkání v Krkonoších, při kterém symbolicky zvedli hraniční závoru na cestě u Pomezních bud.*“ Šlo vlastně o poslední osobní setkání přímo na hranici představitelů bývalé opozice z obou států. Hranice však zůstaly ještě dlouhé měsíce zavřené a šlo tedy o pouze symbolickou akci. Petruška Šustrová, novinářka a bývala mluvčí Charty 77 se později pozastavovala nad tím, proti komu vlastně prezident a ministr zahraničí protestovali v otázce zavřených hranic, možná proti sobě?¹⁹⁵ V této nekonvenční akci se podle předpokladů nezúčastnil polský prezident Jaruzelski ani ministr Skubiszewski. Nejmenovaný rakouský televizní kanál si celou situaci vyložil tak, že vztahy mezi Polskem a Československem jsou

¹⁹¹ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

¹⁹² PIOTROWSKI, Mieczysław. Granica naszych marzeń – krusezenie polsko-czeskiej żelaznej kurtyny. In: ZALEWSKI, M. (ed.): *Szlak do wolności – XXV lat Solidarności Polsko-czesko-słowackiej*. Vratislav: ATUT 2007, 215 s. ISBN 978-83-7432-262-1. s. 133.

¹⁹³ Šlo o starý, již nefungující hraniční přechod na Pomezních boudách v Krkonoších. Vaclav Havel podnosi szlaban. In: *Wieczór Wrocławia*, ročník 24, 3. září 1990, str. 1.

¹⁹⁴ *Náš Vašek. O moci bezmocných.* [Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013

¹⁹⁵ BLAŽEK, *Dějiny polsko-československé solidarity*, op. cit., s. 211,212.

napjaté a že Polsko nechce své hranice otevřít, proto se protestu ujal sám prezident Havel. Smysl celého protestu byl tímto výkladem absurdně obrácen.¹⁹⁶

V květnu 1990 pak Polsko-československá solidarita zorganizovala návštěvu českého premiéra Petra Pitharta v jižním Polsku.¹⁹⁷ Součástí delegace byla i členka Polsko-československé solidarity Markéta Fialková, která byla nově jmenovanou československou velvyslankyní v Polsku. Cílem návštěvy bylo navázat kontakty s centry, která se zabývají prohlubováním vztahů mezi oběma národy. Delegace se také setkala s premiérem Tadeuszem Mazowieckým, s představitelem Jagelonské univerzity v Krakově a též navštívila Vratislav.¹⁹⁸ Ve Vratislavi bylo nabídnuto množství spolupráce v sektoru průmyslu, obchodu i vzdělání, ale z důvodu „pracovního“ pojetí návštěvy a nedostatku času na soukromé diskuse nebyly všechny návrhy vyslyšeny, což vedlo k mírnému zklamání „wrocławian“. Během návštěvy ve Vratislavi otevřel premiér společně s novou velvyslankyní kancelář Polsko-česko-slovenské solidarity.¹⁹⁹ Z Vratislavi delegace pokračovala do Kłodzka a Kudowy, kde bylo připraveno setkání zorganizované Polsko-československou solidaritou.²⁰⁰

Během sporů o podobu česko-slovenské federace došlo i ke změně názvu organizace. V prosinci 1991 bylo zaregistrováno již legální Sdružení Polsko-česko-slovenská solidarita (*Stowarzyszenie Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka*). Členové stanovili nový cíl směřování a smysl existence sdružení. Mimo to byli též potřební lidé, kteří mají zápal do práce a chuť pokračovat v činnosti. Sdružení si stanovilo za cíl spolupráci Polska, Česka a Slovenska s dalšími evropskými státy a také popularizaci vzájemného poznání o výsledcích práce a kulturním, společenském a politickém životě.²⁰¹

8. a 9. února 1992 se pak ve Vratislavi uskutečnil první valný sjezd Polsko-česko-slovenské solidarity. Během valného sjezdu bylo zvoleno šest řečníků: Mirosław Jasiński (Vratislav), Wracisław Martynowski (Łądek-Zdrój), Jerzy Kronhold (Těšín), Janusz Okrzesik (Bielsko-Biała), Jarosław Rybski (Vratislav), ustanovily se základní organizační záležitosti a také byla vytvořena síť regionálních poboček (Vratislav, Bielsko-Biała – Těšín, Kladsko, Krakov,

¹⁹⁶ PIOTROWSKI, *Granica naszych marzeń*, op. cit., s. 133, 134.

¹⁹⁷ WALCZAK, Jan. Inicjatywy społeczno-kulturalne na pograniczu polsko-czeskim po 1989 r. a dziedzictwo Solidarności Polsko-Czechosłowackiej. In: WOLANSKI, M. S. (red.), *Zeszyty Naukowe DWSPiT. Studia z Nauk Społecznych*. zeszyt nr 4, Polkowice, 2011, 251 s., s. 111.

¹⁹⁸ Premier Czech ve Wrocławiu.. In: *Wieczór Wrocławia*. 30. dubna – 1.května, 1990, s. 1,8.

¹⁹⁹ Premier Czech we Wrocławiu. In: *Gazeta Dolnośląska*. 4. května, 1990, s. 1.

²⁰⁰ Ibidem, s. 1,8.

²⁰¹ *Historia Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej*. [citováno 20. srpna 2018]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=historia., *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 065, I. Sjezd Polsko-česko-slovenské solidarity (Wrocław 8. - 9. 2. 1992).

Varšava). Dále byl podán návrh, aby byla jedna pobočka vytvořena v Praze, a dokonce byla během shromáždění ustanovena. Během nedělního zasedání byly ustanoveny komise, kde každá měla na starost jinou oblast působení – hospodářská (Remigiusz Lenczyk, Zbigniew Janas, Barbara Mróz), přeshraniční spolupráce (Mieczysław Piotrowski, Petr Uzel, Wacisław Martynowski, Janusz Okrzesik, Zbigniew Niewiarowski, Katarzyna Krajewska, Jan Wojtaś), vzdělávání a kultura (Arkadiusz Miodoński, Aleš Bartůšek, Elżbieta Leszczyńska, Marek Szafranski), spolupráce s českou a slovenskou stranou (Miroslaw Jasiński, Stanisław Polaczek, Petruška Šustrová, Piotr Górecki), tiskařská (Julian Golak, Elżbieta Leszczyńska, Jarosław Broda, Marek Kulpa). Komise následně představily svoje projekty a návrhy na konkrétní činnosti.²⁰² Dle složení komisí a míst, kde byly vytvořeny regionální pobočky je možnost pozorovat, že aktivita Poláků značně převyšovala aktivitu Čechů a Slováků. Komise pro spolupráci s českou a slovenskou stranou navrhovala – nabádala, aby se členové z Prahy sešli (byli jim zaslány materiály ze shromáždění ve Vratislavi), také aby byla vytvořena podobná struktura Polsko-česko-slovenské solidarity jako ta, co vznikla v Polsku. Posledním návrhem pak bylo informovat o valném sjezdu a změnách slovenské členy, navázat spolupráci s generálním konzulátem Polska v Bratislavě a uskutečnit setkání s premiérem Jánem Čarnogurským anebo ministrem zahraničí Pavolem Demešem. Dokonce byl dán termín, do kdy se to má uskutečnit, a to do konce března.²⁰³ Sjezd také vyjádřil nesouhlas s prezentováním problémů v Zaolží. Jednostranný pohled na problém prý zamezuje rozvíjení dobrých sousedských vztahů mezi Čechy a Poláky.²⁰⁴

V roce 1992 byla pak založena Nadace Polsko-česko-slovenské solidarity²⁰⁵. Nadace sice měla původně financovat aktivity Sdružení, ale nakonec začala realizovat a stále realizuje své vlastní programy. Činnosti Nadace se budu podrobněji věnovat v následující kapitole.

Symbolickou osobou byl samozřejmě Václav Havel, jenž patřil k aktivistům v 70. a 80. letech, po pádu komunismu v Československu a jeho zvolení československým prezidentem se vzájemné styky posunuly spíše na formální a pracovní úroveň, ale nevymizely. „*Symbolem té tradice bylo velké zaangażování Vaška Havla, Havel jezdil do Vratislavi, měl Vratislav rád. Poprvé sem přijel po roce 89, v takovém velmi zajímavém momentu svého života, když už nebyl*

²⁰² , Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, D 065, I. Sjezd Polsko-česko-slovenské solidarity (Wrocław 8. - 9.2 1992)., Ponad granicami. In: *Wieczór Wrocławia*.10. února 1992, s 1.

²⁰³ , Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, D 065, I. Sjezd Polsko-česko-slovenské solidarity (Wrocław 8. - 9. 2. 1992).

²⁰⁴ Zjazd „Solidarnosci“ Polsko-Czesko-Słowackiej. In: *Gazeta robotnicza*. 10. února 1992, s. 2.

²⁰⁵ *Historia Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej*. [citováno 23. ledna 2018]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=historia.

prezidentem Československa, ale ještě nebyl prezidentem Čech. Přijel si sem převzít akademický titul Doktor honoris causa Vratislavské univerzity²⁰⁶.²⁰⁷ Dne 21. 12. 1992 byl zmíněný akademický titul Václavu Havlovi předán v historickém sále (Aule Leopoldina) Vratislavské univerzity. Událost doprovázelo množství doprovodných akcí. Mimo jiné členové Polsko-česko-slovenské solidarity uspořádali výstavu archivních materiálů včetně fotografií organizace a Charty 77 připomínajících společnou aktivitu z 80. let.²⁰⁸ „Je tu několik dní a mimo těch oficiálních částí se účastní na našich takových přátelských setkáních. Chodíme si po Vratislavi, pijeme pivo, je to taková krátká epizoda z jeho života, kdy Vašek nebyl politikem. Později Vašek dostal čestné občanství Vratislavi²⁰⁹. To již obdržel na Hradě v Praze, Havel si ho nepřijel převzít do Vratislavi. Později přijíždí a už není prezidentem, je v důchodu a dostává velmi prestižní vratislavské ocenění Jana Nowaka Jeziorańskiego.²¹⁰ A jedním z prvních držitelů té ceny je Havel. Přijíždí do Vratislavi a my jako Polsko-česko-slovenská solidarity jsme byli iniciátory takového velmi formálního gesta. Chtěli jsme našim přátelům z Čech a Slovenska složit hold. Aktivisté Polsko-česko-slovenské solidarity a Charty 77 získali vysoká státní vyznamenání. To bylo také z iniciativy Polsko-česko-slovenské solidarity.“²¹¹ Mezi Václavem Havlem a Adamem Michnikiem zůstalo vřelé přátelství. Společných setkání bylo s postupem času méně, ale bylo mezi nimi silné i jakési duchovní pouto, podpořené pocitem, že dělají stejné a smysluplné věci, započaté již v 80. letech během setkání na „zelené hranici.“²¹² Smrt Václava Havla samozřejmě zasáhla jeho přátele z Polsko-česko-slovenské solidarity. Na pohřeb, který byl dle některých příliš svázaný protokolem a diplomacií, nebylo

²⁰⁶ Jedná se o nevyšší akademické ohodnocení přidělované univerzitním senátem. Je přidělovaný z důvodu uznání zásluh v oblasti vědy, kultury a společenského života. Osoby navrhované na tuto hodnost musí vykazovat skvělé úspěchy a vynikat nespornou autoritou a morálním postojem. Akademický titul doktor honoris causa může být přidělen vzdělavcům z jiných univerzit, vědeckých institucí, státníkům i umělcům.“ In: *Doktor honoris causa, profesor honorowy*. [citováno 28. listopadu 2017] Dostupné z: https://www.upwr.edu.pl/badania/482/doktor_honoris_causa_profesor_honorowy.html

²⁰⁷ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

²⁰⁸ *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 215, Sprawozdanie za lata 1992–1995, Fundacja Solidarności Polsko – Czesko - Słowackiej.

²⁰⁹ Čestné občanství Vratislavi je udělováno městskou vládou s cílem ocenit ty, kteří se pro Vratislav zasloužili. Titul se přiznává osobám zastávajícím vysoké funkce, především politikům a členům armády. *Zaslużeni dla Wrocławia*. [citováno 28. listopadu 2017]. Dostupné z: <https://www.wroclaw.pl/zasluzeni-dla-wroclawia>.

²¹⁰ „Jan Nowak Jeziorański je legendární kurýr a ředitel Rádia Svobodná Evropa a po jeho smrti se ve Vratislavi předává taková cena, protože on byl symbolem boje za demokracii.“ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

²¹¹ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

²¹² *Náš Vašek. O moci bezmocných*. [Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

místo ani pro poslance polského Sejmu Zbigniewa Janase, ani Mirosława Jasińskiego ani pro jiné bývalé přátele a disidenty z Polsko-československé solidarity.²¹³

Paweł Skrzywanek ve svém vyprávění o Václavu Havlovi doplňuje i návštěvu následujícího prezidenta České republiky, tedy Václava Klause. *„Další takovou spektakulární aktivitou je existence diskuse s Václavem Klausem. Klaus také přijel do Vratislavi a jedním ze zvoucích byla Polsko-česko-slovenská solidarita. Také jsme zapřičinili, že jedna z knížek, kterou Klaus napsal, byla vydána v polském jazyce a dokonce jsme byli sponzorem vydání a na naši prosbu byla vydána ve velmi prestižním polském vydavatelství, v Zakładu im. Ossolińskich. Prezentace té knížky se konala zde ve Vratislavi a Klaus sem přijel. Dále se Polsko-česko-slovenská solidarita hluboce angažovala při opravě středověkého kostela sv. Stanislava, Václava a Doroty, která byla financována Nadací Karla IV. a Kazimíra Velkého. Kostel byl postavený jako symbol míru, který byl mezi vládci podepsán právě ve Vratislavi, a byl pojmenován právě po třech patronech, svatá Dorota byla patronkou německých kolonistů.“²¹⁴ Velká rekonstrukce se konala na konci 90. let a navštívili ho prezidenti Havel a Klaus. Z iniciativy Mieczysława Dučina byla na vratislavské univerzitě založena již zmíněná bohemistika a na základě toho vznikla v 9. vratislavském muzeu třída, kde se vyučoval český jazyk. S žáky se setkal Václav Klaus ve zmíněném kostele sv. Stanislava, Václava a Doroty.“²¹⁵*

II. sjezd Polsko-česko-slovenské solidarity se konal v Bielicach v roce 1995. Za generálního mluvčího byl vybrán Julian Golak a právě Julian Golak řídil práci Polsko-česko-slovenské solidarity dalších 10 let.²¹⁶ Hlavní sídlo Sdružení bylo přeneseno z Vratislavi do Nové Rudy, kde Julian Golak působil a do dnes působí.²¹⁷

Na podzim roku 1997 organizovala Polsko-česko-slovenská solidarita protesty proti vysokým poplatkům za tzv. zelenou kartu. Šlo o nutné pojištění automobilu v případě přejetí hranice.²¹⁸ Do konce roku 1996 byla zdarma a nově stálo pojištění značnou sumu. *„Je to skandál. Ničí šest let naší práce.“*, vyjádřil se k problému Julian Golak, zde v roli spoluvůdce euroregionu Glancensis. Julian Golak byl tímto rozhodnutím velice dotčen, protože se intenzivně věnoval příhraniční spolupráci. *„Je třeba těm lidem z Varšavy zdůraznit, že my*

²¹³ *Náš Vašek. O moci bezmocných.*[Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

²¹⁴ Kostel přestál všechny války a dnes je jediný původní středověký objekt ve Vratislavi. Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

²¹⁵ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

²¹⁶ GOLAK, Julian. 25 lat działalności SPCzS. In: ZALEWSKI, M. (ed.): *Szlak do wolności – XXV lat Solidarności Polsko-czesko-słowackiej*. Vratislav: ATUT 2007, 215 s. ISBN 978-83-7432-262-1. s. 119.

²¹⁷ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 113.

²¹⁸ *Ibidem*, s. 113.

nejezdíme za hranice jednou za rok, ale denně a to i vícekrát. Z Radkowa do Wałbrzychu je to blíže přes Čechy. Ze samotné Kudowy skoro 400 osob denně jezdí do práce do Čech. Pro ně bylo rozhodnutí o zdražení šokem.“²¹⁹ Julian Golak stál za manifestací, která se konala na hraničním přechodě v Tłumaczowě na konci února 1997.²²⁰ Protesty proti poplatkům, které přímo organizovala Polsko-česko-slovenská solidarita, se konaly na náměstí v polském Těšíně a varovaly před tzv. „zelenou oponou“ mezi Českou republikou a Polskem. V té době klesl o 70% počet Poláků, kteří automobilem přešli jižní hranici státu. Na transparentech se objevily hesla jako: „Železná opona – Berlínská zeď – zelená karta“ a protestující křičely hesla: „Zelená opona, Těšín nerozdělí“ (*Zielona kurtyna, nie podzieli Tęszyna*). Nesouhlasnou petici mířící k premiéru Włodzimierzowi Cimoszewiczovi podepsalo na 10 000 občanů a tlak přinesl své ovoce. Již v březnu byly poplatky sníženy a nastoupila diskuse o úplném zrušení. Regionální téma proběhlo v celopolských médiích a tím se zvýšil tlak na změnu.²²¹

V pořadí III. sjezd Polsko-česko-slovenské solidarity se konal v roce 1999 ve Vratislavi. Jako hlavní mluvčí, tedy šéf byl opět vybrán Julina Golak z Nové Rudy. Do Rady mluvčích byl dále zvolen z Vratislavi Mirosław Jasiński a Mieczysław Piotrowski, z Łądku Zdroju Warczyślaw Martynowski, Těšína Marian Dembiniok a Wojciech Maziarski z Varšavy.²²²

Jak Polsko, tak Česká republika ocenily protirežimní aktivity Polsko-česko-slovenské solidarity, stejně tak jako výrazný přínos v budování polsko-česko-slovenských vztahů. V roce 2000 udělil prezident Polska Aleksander Kwaśniewski Petru Pospíchalovi a Petru Uhlovi jako představitelům Polsko-česko-slovenské solidarity ocenění *Krzyż oficerski* za zásluhy o polský stát.²²³ V roce 2001 obdržel Julian Golak jako hlavní mluvčí Polsko-česko-slovenské solidarity a Marian Dembiniok jako regionální mluvčí Polsko-česko-slovenské solidarity ocenění *Artis Bohemiae Amicis* (Přátelům českého umění) od tehdejšího českého ministra kultury Pavla Dostála.²²⁴ V roce 2001 dostal od polského státu ocenění *Srebrny Krzyż Zasługi* Mieczysław Piotrowski. V letech 2007-2008 vyznamenal polský prezident Lech Kaczyński za polsko-československou spolupráci v 80. letech oceněním *Krzyż Komandorski* Z. Janase, J. Golaka, oceněním *Krzyż Oficerski* Mirosława Jasińského, J. Brodu, A. Gleichgewichta, I. A.

²¹⁹ Szlaban dla zielonej karty. In: *Gazeta Dolnośląska*, 7. února 1997, str. 1.

²²⁰ Gra w zielone. In: *Gazeta Dolnośląska*, 25. února 1997, str. 1.

²²¹ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 113.

²²² *Historia Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej*. [citováno 24. ledna 2018]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=historia

²²³ *Historia Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej*. [citováno 24. ledna 2018]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=historia

²²⁴ GOLAK, *25 lat działalności SPCzS*, op. cit., s. 119.

Jagodińskiego, P. Skrzywanka, T. Przedpejskiego, K. Jakubczaka, J. Kronholda, T. Kuranda, A. Walentu, M. Dembinioka, S. Wiczaka, oceněním *Krzyż Kawalerski* M. Spychalského, J. Piątek, A. Szcześniaka, A. Walentu, Z. Floriańczyka, A. Śliwowského, oceněním *Krzyż Zasługi zlatý* J. Rybskiego, J. Dygoś, E. Skrzywanek, G. Smolise, M. Kluzińską, M. Ligęza a J. Szostakowkého, stříbrným R. Prietzela. V roce 2008 byli oceněni *Orderami Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej* byli oceněni čeští a slovenští aktivisté z Polsko-česko-slovenské solidarity. Konkrétně *Wielkim Krzyżem* J. Čarnogurský, *Krzyżem Komandroskim z Gwiazdą* A. Šabatová a D. Fajtlová, *Krzyżem Kawalerskim* G. Chowanioková.²²⁵

V roce 2004 se konal další sjezd Polsko-česko-slovenské solidarity, tentokrát na dvou místech – ve Vratislavi a v polském Těšíně. Hlavním mluvčím byl tentokrát zvolen legendární Mieczysław Dućin Piotrowski.²²⁶

Vratislav byla místem, kde se v roce 2006 konala důležitá událost. Konaly se zde oslavy k příležitosti 25 let založení Polsko-česko-slovenské solidarity. Oficiální pozvánka připomínala hlavní ideu Sdružení. „... *Polsko-česko-slovenská solidarita ušla v minulém čtvrtletí dlouhou cestu od mezinárodního uskupení disidentů k občanské diplomacii. Během let existence byla vždy kultura důležitým prvkem aktivit. Proto budeme výročí slavit sérií skvělých koncertů...*“ Koncerty probíhaly od 6. do 10. října 2006 a vystoupily The Plastic People of the Universe (ČR), Armia (Polsko), Maanam (Polsko), Buty (ČR), Desmod (Slovensko), Edyta Geppert s kapelou Kroke (Polsko), Vlasta Redl (ČR), Jaroslav Hutka a Radim Hladík s českými a moravskými baladami (ČR), -123 min (ČR), Free Time (Polsko). Kulturní a zábavnou část oslav doplnila část řečnické intelektuální v podobě konference, která se konala 7. – 8. října 2006, nesla název *Szlak do Wolności – XXV lat Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej (Cesta ke svobodě – XXV. Polsko-česko-slovenské solidarity)* a konala se v budově Ossollinea. Během konference proběhlo několik přednášek, které se zabývaly spoluprací polské opozice se sousedními státy, současným stavem a perspektivou do budoucna ve společných kontaktech mezi Poláky, Čechy a Slováky. Také nechyběly vzpomínky účastníků setkání na hranici či vratislavského festivalu. Mezi účastníky byli představitelé bývalé české opozice jako Petr Uhl, Anna Šabatová, poslanci evropského parlamentu Józef Pinior a Jan Olbrycht, zakladatelé Polsko-česko-slovenské solidarity Jarosław Broda, Zbigniew Janas, Mirosław Jasiński, Mieczysław Dućin Piotrowski, političtí a diplomatictí představitelé z České republiky i Polska jako Paweł Kowal (tehdejší státní tajemník na polském ministerstvu zahraničních věcí) a

²²⁵ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 114.

²²⁶ *Ibidem*, str. 114.

Bedřich Kopecký (velvyslanec České republiky v Polsku).²²⁷ Dalším prvkem oslav a připomínky výročí byla výstava, která nesla stejný název jako konference, tedy *Szlak do wolności. XXV lat Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej*. Výstava, která chronologicky představila historii Polsko-česko-slovenské solidarity od prvních setkání v Krkonoších až do současnosti (rok 2006) byla připravena z materiálů, které poskytlo dokumentační centrum NAF Dementi, Ośrodek KARTA, Zakład narodowy im. Ossolińskich ve Vratislavi a pražský archiv Libri Prohibiti, dále také díky vzpomínkám Mirosława Jasińského, Jarosława Brody, Petra Pospíchal a Anny Walenty. Jako potvrzení mezinárodní spolupráce byla výstava připravena v jazyku polském, českém, slovenském a anglickém.²²⁸ V roce 2007 pak vyšel sborník z konference opět s totožným názvem *Szlak do wolności – XXV. lat Solidarności Polsko-czesko-słowackiej*. Wrocław, Zakład im. Ossolińskich, 7-8 października, 2006. Tento sborník vyšel prozatím pouze v polském jazyce.

V roce 2006 dostala na Ekonomickém fóru v Krynici-Zdrój Polsko-česko-slovenská solidarita cenu pro „nejlepší nevládní instituci, která se zabývá integrací obyvatel bývalého sovětského bloku a konstruktivní aktivitou ve středovýchodní Evropě“.²²⁹

V srpnu 2008 Polsko-česko-slovenská solidarita založila iniciativu *NIE dla Soczi* (Ne Soči). Iniciativa nesouhlasila s konáním zimních olympijských her v ruském Soči z důvodu srpnového rusko-gruzínského konfliktu. Na tiskové konferenci se Mieczysław Dućin Piotrowski vyjádřil následovně: „*Ustavili jsme ji k 40. výročí potření Pražského jara a jako reakci na ruskou agresi vůči Gruzii*“. Také se vyjádřil, že Poláci spoléhají na českou pomoc, protože by Česká republika mohla toto téma zdůraznit během svého předsednictví v Evropské unii.²³⁰ Cílem bylo vyvolat diskusi „*nad smyslem udělení práv ke konání Olympijských her státu, který porušil olympijský mír v průběhu trvání závodů a vojensky napadl jiný suverénní stát. Mimo jiné je Rusko nedemokratický stát, který řídí bývalí členové komunistických bezpečnostních služeb. Chybí svoboda slova, demokracie je řízena vládou a potlačování opozice a menšin – to jsou pouze některé omezení směřovaná proti nezávislým organizacím pod adresou Ruské federace*“.²³¹ Dále bylo cílem také pořádat debaty, konference či koncerty. Iniciativa byla podpořena Lechem Wałęsą, Jarosławem Kaczyńskim, Adamem Michnikiem, Józefem Piniorem, Václavem

²²⁷ *Szlak do Wolności - XXV lat Solidarności Polsko - Czesko - Słowackiej. Obchody we Wrocławiu 7-8. 10. 2006*. [citováno 20. ledna 2018]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=news&newsid=128.

²²⁸ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 114,115.

²²⁹ GOLAK, *25 lat działalności SPCzS*, op. cit., s. 119.

²³⁰ *Averze vůči olympiádě v Soči roste. Přidali se i Poláci*. [citováno 31. ledna 2018]. Dostupné z: https://t.tyden.cz/rubriky/sport/olympiada/averze-vuci-olympiade-v-soci-roste-pridali-se-i-polaci_93868.html

²³¹ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op.cit., s. 115.

Havlem i polskými poslanci z politické strany Právo a spravedlnost i z politické strany Občanská platforma. Spoluorganizátorem bylo vratislavské sdružení Wrocław PRO.²³²

Polsko-česko-slovenská solidarita také pečuje o svou historii. Na místech, kde probíhala setkání, jsou odkrývány pamětní informační tabule a jsou vytvářeny turistické stezky místy, kde procházeli kurýři.²³³ 17. října 2010 pak došlo k otevření významné stezky *Szlak kurierów Solidarności* ve Zlatých horách. Stezka má připomínat místa, kde se scházeli členové opozice z polského KORu a československé Charty 77. Na polské straně se jedná o území kolem Łądku Zdroje a v Čechách v okolí Javorníku v Rychlebských horách.²³⁴ Realizace projektu má návštěvníkům přiblížit tuto méně známou část historie, která spojuje všechny tři státy. Nešlo pouze o přiblížení kusu historie, ale také má za svůj edukační cíl péči o životní prostředí a správnou kulturu turismu. Do přípravy i otevření byly zapojeny polské i české školy ze zmíněných regionů, to by mělo u žáků probudit zájem o regionální historii a národní hrdost. Na přípravách i realizaci se podílelo mnoho dobrovolníků v čele s Julianem Golakem.²³⁵

V říjnu 2016 konala ve Wojnowicích nedaleko Vratislavi konference s názvem *Solidarita v praxi: Polsko-česko-slovenská solidarita od lidové demokracie k postdemokracii na začátku 21. století*. Jedním z organizátorů této konference byla absolventka bohemistiky paní Katarzyna Uczkiewicz. Konference byla organizována dvěma vratislavskými organizacemi: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, Uniwersytet Wrocławski – Ośrodek Współpracy Polsko-Czesko-Słowackiej.²³⁶ Konference o Polsko-česko-slovenské solidaritě byla tedy organizována jinými organizacemi než jí samotnou. Idea přetrvává, ale v jiných strukturách. „*Množství z postulátů a idejí, které byly v Polsko-česko-slovenské solidaritě jako podzemní organizaci, byly přejaty přes civilní organizace a dostaly se do normálního života. Dodnes se chlubíme tím, že bohemistika na vratislavské univerzitě byla založena na základě festivalu. Tehdy rektor Krzyżek řekl, že ji založí a od té doby je ve Vratislavi.*“²³⁷

Nejčerstvějším projektem, který se mi podařilo dohledat je projekt, a který byl představen na konferenci v listopadu 2017 ve vratislavském historickém centru Zajezdnia je projekt *Přeshraniční cesty polsko-československých disidentů. (Transgraniczne ścieżki Polsko-*

²³² Ibidem, s. 115, *Averze vůči olympiádě v Soči roste. Přidali se i Poláci*. [citováno 31. ledna 2018]. Dostupné z: https://t.tyden.cz/rubriky/sport/olympiada/averze-vuci-olympiade-v-soci-roste-pridali-se-i-polaci_93868.html.

²³³ K roku 2011 bylo takových tabulí odkryto téměř 20.

²³⁴ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op.cit., s. 115.

²³⁵ *Szlak kurierów Solidarności w Gorach Złotych*. [citováno 31. ledna 2018]. Dostupné z: <http://naszesudety.pl/szlak-kurierow-solidarnosci-w-gorach-zlotych.html>.

²³⁶ Pozvánka, kterou jsem obdržela. Viz. Příloha 2.

²³⁷ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

Czechosłowackich dysydentów).²³⁸ Cílem projektu bylo nahrát vzpomínky účastníků setkání na zelené hranici v 70. a 80. letech. Organizátory projektu byly polský Ośrodek „Pamięć i Przyszłość“, česká Paměť národa a slovenské Post bellum SK / Příbehy 20. storočia. Díky vzpomínkám účastníku dojde k popisu dvou stezek a jejich zanesení do turistických map a dalším krokem má být speciální mobilní aplikace.²³⁹

Polsko-česko-slovenská solidarita a její aktivní členové mají být na co pyšní. Popsaných událostí je více než dost, leč aktivita mírně klesá, stále je zřejmá snaha si připomínat společnou historii, mluvit o přítomnosti a zanechávat odkaz do budoucnosti. Paweł Skrzywanek míní, že kontaktů vycházejících z předešlé činnosti Polsko-česko-slovenské solidarity je mnoho, ale jsou již spíše symbolické. Členové se často účastní různých setkání a událostí, ale již spíše jako diváci. Jako příklad udává velmi dobré vztahy a kontakty s Dominikem Dukou.²⁴⁰

3.3 Nadace Polsko-česko-slovenské solidarity (*Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej*) od založení do dnešní doby

Na základě nápadu Jarosława Brody, Zbygniewa Janase, Mirosława Jasińskiego a Mieczysława Dučina Piotrowského vznikla v roce 1990 Nadace Polsko-česko-slovenské solidarity, která si vzala za cíl: „...činnost vzdělávací, osvětová, kulturní, v oblasti fyzické kultury a sportu, ochrana životního prostředí, dobročinnost a sociální pomoc prováděná spoluprací, porozuměním a solidaritou národů Polska, Česka, Slovenska a dalších zemí. Historicky nadace vychází z osmdesátých let vzniklé Polsko-československé solidarity – fóra spolupráce demokratické opozice v těchto zemích. Po pádu komunismu se zakladatelé Polsko-československé solidarity rozhodli pokračovat v činnosti v Nadaci a sdružení Polsko-česko-slovenská solidarita. V současné době se nadace zaměřuje na programy pomoci pro organizace a média ze států bývalého Sovětského svazu.“²⁴¹

Za hlavní sídlo byla zvolena Varšava, jež má koordinovat činnost ostatních pracovišť nadace, informovat o její činnosti a také šířejí o Polsko-česko-slovenské solidaritě. Ve vratslavské pobočce nadace byl zřízen archiv Polsko-česko-slovenské solidarity. Účastníci

²³⁸ *Solidarność Polsko-Czecho-Słowacka/Konferencja*. [citováno 31. ledna 2018]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/events/549663032037738/>.

²³⁹ *Transgraniczne ścieżki polsko-czechosłowackich dysydentów*. [citováno 16. ledna 2018]. Dostupné z: <http://www.zajezdnia.org/transgraniczne-ścieżki-polsko-czechosłowackich-dysydentow/>.

²⁴⁰ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANEM, Vratislav, 9. října 2016.

²⁴¹ *Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej*. [citováno 10. srpna 2017]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=glowna.

konspiračních setkání na hranici a další členové od roku 1981 poctivě sbírali materiály, které se týkaly v té době nelegální činnosti a vzájemné spolupráce. Cílem archivu bylo zpracovávání hodnotných historických materiálů a jejich zpřístupňování. Archiv měl vlastní místnost s regály, kde byly volně přístupné knihy a časopisy. K práci byly k dispozici stolky s lampami a pohodlná křesla.²⁴² Podrobnému popisu archivu se věnuji z toho důvodu, že jsem Vratislav v loňském roce navštívila a takový archiv jsem tam nenašla. Část archiválií byla předána vratislavské pobočce Ossollinea, ale po rozhovoru s pracovníky archivu jsem zjistila, že část materiálů je nepřístupná a nezpracovaná ve sklepě Ossollinea. Zřejmě se tak stalo poté, co Polsko-česko-slovenská solidarita opustila (musela opustit) v roce 2009 svoje poslední sídlo a dodnes nebylo nalezeno nové.²⁴³

Původně měla nadace financovat aktivity sdružení, ale nakonec začala organizovat svou vlastní činnost.²⁴⁴ Ze Zprávy za léta 1991–1995 vyplývá, že nadace (většinou ve spolupráci se sdružením, neboť mnoho osob byly či stále jsou členy obou spolků, i proto byly činnosti propojené) organizovala množství různých akcí (filozofické semináře, výstavy, konference, koncerty, divadelní představení ...). Na většině akcí se podílely i místní organizace, spolky, centra nebo i ambasády. Většinou šlo o akce, které měly různým způsobem propojovat polské, české a slovenské prostředí a měly informovat či představovat národní kultury či historii. Události byly povětšinou pořádané v polských městech (Vratislav, Łądek-Zdrój, Bielsko-Biała, Klasko,...) nebo v Praze. Konkrétně byla například z iniciativy Jarosława Brody, který byl v té době členem vratislavské pobočky i nadace vydána Havlova kniha *Dopisy Olze* či se v roce 1992 konaly v Łądku-Zdróji Dny moravské a české kultury a v neposlední řadě velké festivaly *Polsko – české dny křesťanské kultury* a festival *Divadlo na hranici*. „Nadace ze začátku dělala věci, které se týkaly česko-slovensko-polské spolupráci, ale když skončily fondy na spolupráci, tak se spíše věnovali podporování demokracie ve východních zemích bývalého Sovětského svazu. Proces byl takový, že se každým rokem zájmy Nadace a sdružení vzdalovaly.“ Dnes nadaci a sdružení pojí stejný historický název, ze kterého vznikly a v orgánech nadace a sdružení jsou stejní lidé, ale každá pracuje sama na sebe.²⁴⁵

²⁴² *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 215, Sprawozdanie za lata 1992–1995, Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej.

²⁴³ *Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka opuszcza Szewską*. [citováno 22. srpna 2017]. K Dostupné z: http://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/1,35751,7037215,Solidarnosc_Polsko_Czesko_Slowacka_opuszcza_Szewska.html.

²⁴⁴ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 112.

²⁴⁵ Rozhovor s Tomaszem GRABIŃSKÝM, Vratislav, 22. září 2016.

Jedním z prvních samostatných projektů Nadace Polsko-česko-slovenské solidarity byl tzv. *Východní program (Program wschodni)*. Jak název napovídá, tak šlo o spolupráci směrem na východ, nejvíce pak s Ukrajinou. Nejvíce šlo o finanční i intelektuální podporu činnosti územních samospráv, demokratických a nezávislých aktivit na východě Evropy, byly též pořádány různé kulturní události (Dny ukrajinské kultury v Lublině) či bylo umožněno studovat v Polsku mladým ukrajinským historikům.²⁴⁶

První větší samostatný program organizovaný od roku 1993 nadací nesl název *Technika svobodného slova (Technika Wolnego Słowa)*. Nadace navázala spolupráci s nevládními organizacemi z Běloruska, Litvy, Lotyšska, Estonska, Ukrajiny a Ruska a později s dalšími státy bývalého Sovětského svazu. Polští aktivisté vyjžděli za hranice a školili používání počítačových programů při práci s textem a vybrané organizace získaly počítačové vybavení. Též byly v roce 1994 ve Varšavě zorganizovány stáže pro novináře z východu, aby se naučili způsobu práce a organizaci v nezávislých sdělovacích prostředcích.²⁴⁷ Školení a stáže pokračovaly až do roku 2011²⁴⁸, účastníci povětšinou přijížděli z bývalých států Sovětského svazu. Školení a stáže pokračovaly v jakési mutaci původního programu *Technika volného slova* a nově byl přijat program *Podpora nezávislých vydavatelství v centrální Asii (Wsparcie niezależnych wydawnictw w Centralnej Azji)*. Program byl financovaný přes americký NED.²⁴⁹ Od roku 1996 nadace organizuje další program v této problematice, a to *Nezávislá média (Niezależne media)*. Jde o třítydenní stáže pro žurnalisty z novin, rádií a televizí a pro redaktory z vydavatelství u nejlepších polských žurnalistů.²⁵⁰ Nadace na svém webu o uskutečnění tohoto programu informovala naposled v roce 2015.²⁵¹

Během prvních let fungování se uskutečňoval program i z trochu jiného soudku. Program *Dětská setkání (Dziecięcie spotkania)* měl za cíl setkávání polských, českých a slovenských dětí žijících v příhraničí. Děti navštěvovaly města ze sousedních států a vzájemně se setkávaly.

²⁴⁶ *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 215, Sprawozdanie za lata 1992–1995, Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej.

²⁴⁷ *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 215, Sprawozdanie za lata 1992–1995, Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej., WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op.cit., s 112.

²⁴⁸ To je poslední rok, kdy je k dispozici na webových stránkách *Zpráva z činnosti* za daný rok.

²⁴⁹ *Technika Wolnego Słowa*. [citováno 22. srpna 2017]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=dzialalnosc&strona=technika.

²⁵⁰ *Niezależne Media*. [citováno 22. srpna 2017]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=dzialalnosc&strona=media.

²⁵¹ *Aktualności. Rozwój Niezależnych Mediów w Eurazji*. [citováno 22. srpna 2017]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=news&newsid=182.

Konaly se též sportovní akce a společné výlety do přírody s cílem šířit osvětu o ochraně životního prostředí.²⁵²

Mezi další programy nadace, které se během let začaly realizovat a některé z nich se podle dostupných informací realizovaly minimálně do roku 2011, patří programy *Bez korupce. Společná kontrola lokálních úřadů (Bez korupcji. Społeczna kontrola władz lokalnych)*, *Studijní cesty do Polska (Study Tours To Poland)*, *Lokální partnerství. Prezentace zkušeností (Partnerstwo lokalne. Prezentacja Doświadczeń)* určené pro novináře z Kaliningradské oblasti.²⁵³ Nadace se opírá o práci dobrovolníků, návštěvy, školení a stáže, kterých se účastnilo již téměř tisíc lidí.²⁵⁴

Nadace je vedená radou a představenstvem. Členové rady jsou Jarosław Broda, Zbigniew Janas a Mirosław Jasiński. Představenstvo je tvořeno předsedou – Jarosław Szostakowski a členy – Zbigniew Niewiarowski, Julian Golak, Wacisław Martynowski, Paweł Skrzywanek.²⁵⁵

Finančně je nadace podporována mimo jiné americkým National Endowment for Democracy, Nadací Štefana Bátorého (Fundacja im. Stefana Baterego), Polsko – americkou nadací svobody (Polsko-Amerikańska Fundacja Wolności), polským ministerstvem zahraničí, britskou ambasádou ve Varšavě, v Almatě a v Jerevanu či Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě. V roce 2004 získala nadace statut obecně prospěšná společnost, v roce 2006 byla v Krynicy-Zdrój oceněna v kategorii Nevládní organizace středovýchodní Evropy.²⁵⁶ Zde Jarosław Broda vzpomínal, že asi po třech letech činnosti nadace přišel z NEDu dopis, kde chválili činnosti nadace, že je ukázková a že cíle byly splněny a již nebudou nadaci dál financovat. Místo toho navrhli, že by přes nadaci prováděli aktivitu na východ v podobných oblastech.²⁵⁷ Na webových stránkách nadace je u projektů NED stále uváděn jako finanční podporovatel, ale pravdou je, že skutečně pouze u projektů, které se orientují výhradně na spolupráci s východem.

²⁵² *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 215, Sprawozdanie za lata 1992–1995, Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej.

²⁵³ *Partnerstwo*. [citováno 22. srpna 2017]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=dzialalnosc&strona=partnerstwo.

²⁵⁴ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 112.

²⁵⁵ *Partnerstwo Lokalne. Prezentacja Doświadczeń*. [citováno 22. srpna 2017]. Dostupné z: http://www.spczs.engo.pl/index_pl.php?dzial=glowna.

²⁵⁶ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 112.

²⁵⁷ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

3.4 Vratislavská pobočka Polsko-česko-slovenské solidarity

Přestože Sdružení Polsko-česko-slovenská solidarita má několik poboček, budu se podobněji věnovat té vratislavské. Důvodem je to, že jsem byla v září a v říjnu 2016 na studijní stáži právě v polské Vratislavi, kde jsem měla možnost setkat se s vratislavskými členy a podrobněji zjistit, jaký je aktuální stav vratislavské pobočky. Také pro mě byly důležité informace k vratislavskému festivalu a většina členů, s nimiž jsem měla možnost udělat rozhovor, se ho zúčastnila. Též jsem navštívila archiv v Ossolineu. Mezi dostupnými materiály byly především ty k festivalu z listopadu 1989 a ty související s vratislavskou pobočkou, není jich sice mnoho a jsou poměrně nesourodé, ale dá se z nich leccos vysledovat. Pro maximální objektivnost práce by bylo ideální stejně podrobně prozkoumat stav i ostatních poboček, ale cílem mé práce není porovnání činnosti jednotlivých poboček a také si myslím, že by to již bylo nad rámec tématu. Vratislav však nebyla jediným místem, které jsem osobně navštívila, během svého sbírání materiálů jsem se setkala s ředitelkou festivalu *Divadlo bez hranic* v Českém Těšíně paní Gertrudou Chowaniokovou a ředitelkou festivalu *Kino na hranici* paní Jolantou Dygoš. Naše rozhovory se ale týkaly festivalů, které obě dámy pořádají.

Za hlavní sídlo Sdružení Polsko-česko-slovenské solidarity byla během 90. let považována pobočka ve Vratislavi.²⁵⁸ Dnes ale pobočka ve Vratislavi formálně nefunguje a to z více důvodů. Jedním z nich je, že pobočka nemá svoji kancelář.²⁵⁹ Poslední sídlo bylo v ulici Szeswska, ale v říjnu 2009 musela organizace svoje desetileté sídlo opustit, protože město neprodloužilo smlouvu z důvodu neplacení nájmu. V rozhovor pro *Gazetu Wyborczu* Mieczysław Dućin Piotrowski odpověděl na poznámku redaktorky, že se toho zase tolik v posledních letech v sídle nedělo slovy, že místo sloužilo především k setkávání, například kvůli sledování českých filmů či sportovních zápasů nebo s českými a slovenskými umělci. Dříve se zde konaly i kurzy českého jazyka. Zároveň řekl, že neexistence sídla neznamená konec činnosti, byly v plánu různorodé projekty. Z důvodu, že organizace je vlastně sdružením, nebylo možné provádět žádnou komerční činnost typu informační centrum či provoz kavárny a z české strany nebyl zájem, aby místa využili k prezentaci Česka ve Vratislavi. Mieczysław Piotrowski vyjádřil naději, že se jim podaří získat od správy města jiné místo, nebo že by mohly pomoci buď české, slovenské nebo maďarské ministerstvo zahraničí a vytvořit ve Vratislavi

²⁵⁸ *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, D 215, Sprawozdanie za lata 1992–1995, Fundacja Solidarności Polsko-Czesko-Słowackiej.

²⁵⁹ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

kulturní centrum, které by mohlo zároveň sloužit k prezentaci států.²⁶⁰ Během své stáže ve Vratislavi v září a říjnu 2016 jsem zjistila, že dodnes je stav nezměněn a pobočka nemá svoje sídlo. Dalším důvodem, proč už pobočka formálně neexistuje, je, že právě předseda Piotrowski je vážně nemocný a zřejmě není, kdo by ho zastoupil a také se nepodařilo vtáhnout do aktivity mladé lidi. Objevilo se pár nadšených mladých, například absolventka vratislavské bohemistiky Katarzyna Uczkiewicz a další, kteří se zabývají vzájemnými kontakty v různých sférách, ale působí na jiných místech, než přímo v Polsko-česko-slovenské solidaritě.²⁶¹ Členové vratislavské pobočky se zaangažovali v roce 2002, kdy byly v Čechách velké povodně. Na vratislavském hlavním náměstí se konal velký koncert vysílaný televizí a spojený se sbírkou peněz. Sami členové byli osobně pomáhat a zjišťovat, kde je pomoc nepotřebnější, například pražské divadlo Archa, které bylo kompletně zatopené, přesunulo svoje zaměstnance na měsíc do Vratislavi.²⁶² „*Ve Wrocławu je to v podstatě tak, že v 90. letech, pokud jsme měli sídlo, tak se organizovali různé akce, jako Dny české kultury, ale nebylo to pravidelně a ani nebyla žádná větší akce, jako je například filmový nebo divadelní festival. Ještě když byla ta kancelář, nejdříve byla na ulici Włodkowica a potom na Szewske a když tam měla kamarádka úvazek, tak to fungovalo jako takové místo informací o české kultuře nebo turistice. Ale dnes ta pobočka ve Wrocławu funguje jenom teoreticky. Když ještě byla ta Szewska, tak se ještě organizovaly výstavy, přednášky, setkání. Já jsem byl posledním šéfem před rokem 2008 a potom jsem odjel na Slovensko a šéfem se stal kamarád Dučín Piotrowski, který měl pár měsíců nato mrtvici. Potom to neměl kdo organizovat, nebylo sídlo. Proto to říkám, formálně to existuje, ale fakticky ne.*“²⁶³

„*Vratislav měla aspirace na to přátelit se s Prahou, ale jak víme Praha je hlavním městem a ke spolupráci nedošlo. Máme tu takový problém, že v Čechách není dostatečně velké město. Je Praha a pak dlouho nic a další města mají po stotisících obyvatel. Nyní jsou velmi živé kontakty mezi Vratislaví, Wałbrzychem a Hradcem Králové.*“²⁶⁴

Na základě výpovědí je zřejmé, že vliv a práce vratislavské pobočky upadla, ale to neznamená, že se v tomto směru ve městě nic neděje. Objevují se různé nové iniciativy, se kterými přicházejí mladí lidé, často absolventi vratislavské bohemistiky, kteří svou činností

²⁶⁰ *Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka opuszcza Szewską.* [citováno 25. srpna 2017]. Dostupné z: http://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/1,35751,7037215,Solidarnosc_Polsko_Czesko_Slowacka_opuszcza_Szewska.html

²⁶¹ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

²⁶² Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

²⁶³ Rozhovor s Tomaszem GRABIŃSKÝM, Vratislav, 22. září 2016.

²⁶⁴ Rozhovor s Tomaszem GRABIŃSKÝM, Vratislav, 22. září 2016.

více či méně navazují na činnost Polsko-česko-slovenské solidarity. O sdružení vědí, ale je vlastně logické, že se nepřidají k organizaci, která nemá oficiální sídlo ani vedení, ale jdou si svou vlastní cestou. Často je však zřejmá jistá inspirace.²⁶⁵ „*Je množství věcí, které mají inspiraci v 90. letech a dodnes přetrvaly. Nejhůře však přetrvaly ve Vratislavi. To centrum samozřejmě dodnes existuje a spíše inspiruje různé druhy událostí, ale už není takovou oficiální institucí. Ale zůstaly osobnosti, které našly uplatnění ve velice zajímavých projektech. Například Igor Wójcik, který byl v roce 89 vězněný, je dnes pracovníkem jedné velice důležité kulturní instituce. Jsou tu pravidelné věci, které se konají, ony se už nedějí z iniciativy Polsko-česko-slovenské solidarity, ale mají s ní pořád kontakt díky lidem, kteří byli nebo jsou členy a dále se kulturně angažují. Velice jsme se angažovali, když se ukázalo, že jsme vylosovali Čechy na mistrovství Evropy ve fotbale v roce 2012. To, co se tady dělo, celé to české městečko a polsko-česká setkání byla iniciována v Bratislavě pobočkou Polsko-česko-slovenské solidarity. Například založení Českého domu měl na svědomí Jarosław Broda, který je dnes lídrem Polsko-česko-slovenské solidarity. Probíhá i množství různých politických setkání a konferencí a české a slovenské elementy jsou vždy zdůrazňované. To vyplývá z toho, že dodnes je ve Vratislavi honorární konzulát, kde jsou Češi i Slováci. Dnes jsou například ta střediska silně svázaná s příhraničními projekty. Například bývalý šéf v Bratislavě pobočky solidarity Rafał Prietzel pracuje na projektu v Olomouci. Já sám se účastním na třech takových pracovních projektech, a to díky tomu, že jsem byl členem Polsko-česko-slovenské solidarity.*“²⁶⁶

Paweł Skrzywanek míní, že do roku 2005 byla v Bratislavě pobočka poměrně aktivní, ale poté „*došli lidé a bohémisté mají svojí bohemistiku*“. Do pobočky nepřišlo příliš mnoho nových lidí, ale výjimkou je právě absolvent bohemistiky Rafał Prietzel, který byl jednu dobu i ředitelem pobočky a v té době se ve Vratislavi organizovaly i jazykové kurzy, ale to časem a přirozeně převzala bohemistika na univerzitě.²⁶⁷

Ve Vratislavi je snaha vždy nějakým způsobem připomenout datum festivalu z listopadu 1989.²⁶⁸ V roce 2016 se konala větší akce, již zmíněná konference v Wojnowicích nedaleko Vratislavi. Za organizací nestála přímo v Bratislavě pobočka, ale velkou roli při organizaci měla v Bratislavě členka Katarzyna Uczkiewicz.

Co se týče spolupráce mezi pobočkami, tak z počátku fungovala, především protože nadace měla silnou pozici a pobočky i finančně podporovala a pod její záštitou se děly společné věci.

²⁶⁵ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

²⁶⁶ Rozhovor s Tomaszem GRABIŃSKÝM, Vratislav, 22. září 2016.

²⁶⁷ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

²⁶⁸ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

Postupně se spolupráce mezi pobočkami přesunula na úroveň vzájemných neformálních setkávání a vzájemné zvaní na události organizované tou či onou pobočkou.²⁶⁹

„Hodně se angažuje a dělá Julian Golak a tam je také dnes jakoby hlavní centrum. Nejvíce dynamická byla kdysi Vratislav. Ne, my jsme byli nejvíce dynamičtí (Těšín), protože máme dvě velké akce, to oni nikdy nedělali. Samozřejmě podnikali různé věci, především dokud tam byl legendární mluvčí Mieczyslaw Piotrowski Dučín, on je bohužel nemocný. Dučín nás všechny spojoval. Dříve se pobočky nesetkávaly, ale díky Dučínovi ano. Dnes s námi Dučín ve smyslu mentálním není. Pánové mají různé podnikatelské projekty a jinou různou práci a už není mnoho času na ty další věci spojené s Polsko-česko-slovenskou solidaritou.“²⁷⁰

Dnes je hlavní sídlo sdružení v Nové Rudě a jsou dvě pobočky, v Těšíně a ve Vratislavi s tím, že vratislavská funguje spíše symbolicky. Ostatní dříve existující pobočky zanikly. *„Je to tak, že to nejsou jako klasické pobočky, ale pobočky fungují jako nezávislá sdružení. Takže když se něco organizuje tady ve Wrocławu, tak se nepotřebujeme kontaktovat s hlavní pobočkou v Nowe Rudzie. Jsou to vlastně tři na sobě nezávislá sdružení, která mají stejný název a odvolávají se na stejnou tradici.“²⁷¹*

3.5 Polsko versus Česká republika aneb pokus o srovnání

Na konci této části se nabízí jistý prostor pro srovnání. Rozhodně si nenárokují vyřknout nějaký soud, ale pokusím se popsat situaci, tak jak mi vyšla z mého dosavadního bádání. Je více než zřejmé, že dnes je polská část nejaktivnější z Polsko-česko-slovenské solidarity. Pokud šlo o opoziční činnost před rokem 1989, zdá se, že síly byly rozprostřeny poměrně rovnoměrně. Přicházeli kurýři z Československa i Polska, prohlášení byla psaná v polštině i češtině a různé pobočky vznikaly na obou stranách hranice. Po pádu režimů a v době své největší demokratické slávy, tedy začátkem devadesátých let vzniklo několik oficiálních poboček v Polsku, v Československu však žádná. Pokud se konaly sjezdy polsko-česko-slovenské solidarity, tak až na jednu výjimku také v Polsku. Nadace Polsko-česko-slovenské solidarity se sídlem ve Varšavě působí jako čistě polský projekt. Mezi hlavní postavy Polsko-česko-slovenské solidarity patřili také vždy Poláci. Co se týče hlavních kulturní události, které v sobě nesou ideu Polsko-česko-slovenské solidarity, ty konají v pohraničních oblastech obou států.

²⁶⁹ Rozhovor s Jarosławem BRODOU, Vratislav, 5. října 2016.

²⁷⁰ Rozhovor s Jolantou DYGOŚ, Těšín, 24. července 2016.

²⁷¹ Rozhovor s Tomaszem GRABIŃSKÝM, Vratislav, 22. září 2016.

Organizátorské týmy tvoří Češi i Poláci, ale počáteční iniciativy přišly spíše z polské strany. Až tedy na divadelní festival, jehož bývalá ředitelka a zakladatelka Gertruda Chowanioková je Češka. Mezi návštěvníky těchto festivalů masově převažují Poláci nad Čechy. Pokud se ale vrátíme zpět na začátek 90. let, tak první události, které byly konané (setkání Lecha Wałęsy a Václava Havla a symbolické otevření hranice) se konaly za účasti polských i československých bývalých členů opozice. I na všech dalších akcích byli vždy přítomni čeští zástupci, i když iniciativa pocházela spíše z Polska.

„V určitém okamžiku 90. let vzniká iniciativa zorganizovat Vyšehradský festival. Iniciátorem je Krzysztof Jakubczak. On tvoří a organizuje několik ročníků Vyšehradského festivalu, kde hrají velice důležitou roli právě ty polsko-česko-slovenské kontakty. Partnerskými městy jsou Olomouc, Košice, zakarpatský Užhorod. Je několik ročníků toho festivalu, akorát musím říci, že s těmi festivaly byl vždy obrovský problém. To znamená, takovou věc, kterou my nazýváme neopětovanou láskou. Je to trochu tak, že mnoho těch událostí je podněcováno ze strany Poláků, ale odezva ze strany české, slovenské či maďarské byla velice malá. Ale jsme schopni tomu porozumět. Vychází to z politického rozložení, ze změn, které se udály a nastoupilo přirozené očarování západem a jihozápadní Evropou – Rakousko, Itálie. My přes Čechy jezdíme po cestě do Itálie či Rakouska a přirozeně se se o ně zajímáme. Na druhou stranu si těžko můžeme představit, že Češi jezdí přes Polsko k moři. Kdysi to bylo moderní, ale je to studené moře, oni též jezdí na jih. Nenastoupil tedy přirozený zájem o Polsko. Já myslím, že je to špatně, ale nemohu s tím nic dělat. Trochu se to mění, protože se pořádají různé akce, ale určitě zatím nejde o takový pravidelný zájem.“²⁷²

Nabízí se otázka, proč v Polsku je aktivita značně větší než v Čechách. Paweł Skrzywanek míní, že již vychází ze struktury opozice před rokem 1989. Opoziční hnutí v Polsku měla oproti Československu masový charakter a bylo více opozičních skupin než v Čechách. I studenti na univerzitách se v 80. letech v Polsku aktivizovali a organizovali stávky, tedy celkově bylo obecná zaangażovanost v Polsku značnější. Naproti tomu v Československu stojí Charta 77 s menším počtem a ještě jako specifické kádrové uskupení. Těmto lidem je dnes 70, 80 let a již se nemohou nijak zvlášť angažovat. Jednou z mladších byla Markéta Fialková, ale ta již bohužel nežije. „A já jako jeden z nejmladších už mám také 50 let.“²⁷³

Dalším důvodem by také mohlo být, že bývalý disidenti vešli v obou státech v oficiální státní struktury a již nezbyval čas na pokračování v činnosti Polsko-česko-slovenské solidarity.

²⁷² Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

²⁷³ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

V Polsku byla opozice početnější a zůstalo více lidí, kteří měli čas se aktivitám věnovat. Nejsilnější a vůdčí osobnost československé opozice Václav Havel se stal prezidentem a logicky nebylo možné se dále angažovat, i když množství aktivit se dělo s jeho podporou či za jeho účasti.

Skutečně šlo jenom o pokus o porovnání a nechtěla bych touto kapitolou dehonestovat něčí práci v rámci Polsko-česko-slovenské solidarity, které si osobně velmi vážím. O srovnání jsem se pokusila na základě obecně dostupných a známých faktů.

4. AŽ NÁS POJÍ KULTURA...

Kulturní rozměr spolupráce po roce 1989 je jednou z hlavních náplní mého psaní a bádání. V této oblasti je odkaz i ideám Polsko-česko-slovenské solidarity více než jasný. Zájem o kulturu sousedního státu by měl být – mohl být vcelku přirozený, a pokud je pak ta „kultura“ naservírovaná na zlatém podnose jako v případě následujících tří akcí může dojít ke krásnému spojení a pochopení. V rámci sledování a vnímání mezinárodního kulturního programu se může každý vcelku nenásilně obohatit o nové poznatky a zážitky. Organizátoři každoročně tvoří pro návštěvníky pestrý program, který není založen pouze na představeních a vystoupeních, ale také na společném setkávání, rozmlouvání a poznávání se. Neboť hlavním cílem doprovodných akcí je posilování dobrých vztahů a bourání předsudků. Za tím vším stojí práce a úsilí, kterou zdá se, návštěvníci umí ocenit. Každá z následujících akcí přináší kulturní poznání ve své osobité formě.

„Naproti politickým aktivitám tu máme z druhé strany svět kultury, kde aktivně působí centra v polském Těšíně, Nové Rudě a Kladsku. Těšínská pobočka je svázaná především se jmény Jolanta Dygoś, Marian Dembiniok, Jerzy Kronhold, ten je dokonce už dvě období generálním konzulem Polska v Ostravě. Marian Dembiniok je ředitelem muzea v Těšíně a Jola je již legendární postavou v Těšíně, je ředitelkou festivalu Kino na hranici. Nastupuje jistá změna a vstup těch středisek takové velmi důležité příhraniční akce. Není pochyb, že festival Kino na hranici je velmi významný festival spojující už tisíce lidí. Důležitý je nejenom pro Těšín, ale i pro polsko-české pohraničí. V Nové Rudě hraje velkou roli aktivista z Polsko-česko-slovenské solidarity Julian Golak, který organizuje Festival křesťanské kultury – Budme rodinou. Sám fantastickým způsobem aktivně podporuje spolupráci mezi pohraničními oblastmi a vede je k přirozeným kontaktům a také působí při množství příhraničních projektů.“²⁷⁴

„Zůstává však ještě široká oblast, v níž změny postupují pomalu a s překážkami. A právě zde je potřeba dlouhodobá činnost umožňující vzájemné poznání a porozumění. Poznali jsme, že nejlepším způsobem dosažením tohoto cíle budou další společensko-kulturní aktivity, v nichž s velkým úspěchem pokračujeme.“²⁷⁵

²⁷⁴ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

²⁷⁵ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 128.

4.1 Těšínský mezinárodní divadelní festival „Na hranici“/ „Bez hranic“ (Cieszyński Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Na Granicy”/ „Bez Granic”)

„Mezinárodní divadelní festival Bez hranic (do roku 2004 s názvem Na hranici) vznikl z touhy vybudovat mosty porozumění přes hranice v regionu, kde je tato potřeba velmi významná vzhledem k historii regionu a až doposud přežívajících vzájemných stereotypů.“²⁷⁶ Tato úvodní slova na webových stránkách festivalu výmluvně vystihují ideu, s jakou Polsko-česko-slovenská solidarita vstupovala do demokratického období v polských a československých dějinách.

V období, kdy se lámaly režimy, a začal jak v Polsku, tak v Československu postupný přechod k demokracii, zrodil se mezi aktivisty Polsko-česko-slovenské solidarity z polského Těšína a členy Občanského fóra z Českého Těšína nápad na uspořádání společné akce. Za nápadem uspořádat divadelní festival stál Jakub Mátl (český filosof a student Jana Patočky) a Jerzy Kronhold (těšínský básník nové vlny a dramatik).²⁷⁷ Bývalá ředitelka festivalu a do dnes stále aktivní organizátorka festivalu Gertruda Chowanioková se k nápadu založení festivalu vyjádřila takto:

„Divadelní festival? To bylo hned na konci 80. let, kdy my jsme se sešli jako občanské sdružení OS ještě tenkrát a s polskými přáteli z polského Těšína a uvažovali jsme o další spolupráci a protože většina z nás pocházela z takových kulturních sfér, takže říkali jsme, máme krásné divadlo, hlavně teda v polském Těšíně a u nás a že bychom mohli udělat něco společně a uvažovali jsme, že to bude asi divadelní festival. Předtím jsme dělali takové menší akce, ale ten divadelní festival byl pro nás takovou prestižní záležitostí, chtěli jsme, hlavně Polákům ukázat hry Václava Havla. S tou myšlenkou přišli v podstatě dva lidé. Z české strany to byl tady místní filosof Kuba Mátl a z polské strany básník a později diplomat pan Kronhold.“²⁷⁸

Založení festivalu mělo předeheru, která mu vytváří myšlenkovou nadstavbu, a také udala, jakým směrem by se měly ubírat sousedské vztahy v polsko-českém slezském příhraničí. 17. února 1990 podepsali představitelé Polsko-československé solidarity, Komitetu obywatelského „Solidarność“ a Občanského fóra deklaraci, která řešila problémy minulosti a stala se základem budoucích vztahů a aktivit v oblasti Těšínského Slezska. Deklarace se zabývala společnou zodpovědností za osud regionu, neporušitelností hranice mezi Polskem a Československem, respektováním práv menšin po obou stranách hranice, ustanovením

²⁷⁶ *Historie festivalu* [citováno 7. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/>.

²⁷⁷ *Historie festivalu* [citováno 7. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/>.

²⁷⁸ Rozhovor s Gertrudou CHOWANIOKOVOU, Český Těšín, 24. července 2017.

společného systému ochrany životního prostředí, zefektivněním tzv. malého pohraničního styku a obnovením příhraničního telefonického spojení. V závěru obě strany deklarovaly, že oficiální kulturní výměna by měla být tvořena nezávislými organizacemi, bez ideologického tlaku, představujícími výsledky různých uměleckých oblastí. *„Je třeba obnovit kontakty mezi náboženskými centry, katolíky a evangelíky. Tradice společných náboženských poutí by měla být vážným připomenutím jednoty všech křesťanů žijících kolem Olše. Možností společné práce je mnoho. Jestliže je budeme umět využít, přispějeme tak do budování velké regionální jednoty Poláků, Čechů a Slováků.“*²⁷⁹

4.1.1 První ročník, jako vzor pro ty následující

První ročník divadelního festivalu „Na hranici“ proběhl 25. – 26. května 1990 a konal se v Českém Těšíně a polském Těšíně.²⁸⁰ Na úvod prvního ročníku festivalu napsali pořadatelé následující slova:

„Není náhodou, že myšlenka uspořádání festivalu dramát Václava Havla vznikla v rozděleném městě. Město, to či ono, nemusí tvořit ekonomický, národnostní či jiný celek k tomu, aby bylo životem svých občanů pluralitní, aby bylo evropanství otevřeno. Jde o to, že člověk již ví, že vše je vedle sebe už z pouhého faktu, že to je. Veškerá hierarchizace dílků města vede k jednoduchému totálnímu ovládnutí. Město také nemusí být jednoduchým celkem k tomu, aby jeho obyvatelé chápali vlastní životní smysl, vlastní individuální mravní, v evropské struktuře zakotvené, životní poslání. Město, právě proto, že může být pluralitní, může představit sebe otevřeně světu a zprostředkovat svět sobě, svým občanům. Městem se představí také městští občané.

Není také náhodou, že se tento festival jmenuje NA HRANICI, že je festivalem mezinárodním. Jeho pořadatelé jsou Polsko-československá-solidarita. Občanské fórum Český Těšín a centrum kultury v polském Těšíně. Protože: co může přispět pluralitě a volnému zhodnocování života víc, než překročení propasti hranice, než oslabení omezení. Omezení, propast hranice, rozdílnost a neporozumění tvoří okrasek absurdity, v níž rostou nepochopitelné

²⁷⁹ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 117, 118.

²⁸⁰ Do roku 1920 existovalo jedno město Těšín, které bylo spolu s celým Těšínském rozděleno mezi nově vzniklé Československo a nově vzniklé Polsko. Oba státy si na toto území dělaly nárok, tento spor vyvrcholil Sedmidenní válkou mezi Československem a Polskem. Československá část města byla pojmenována Český Těšín (průmyslová část původního Těšína s vlakovým nádražím) a polská část Těšín (historická část původního Těšína). Hranici tvořila řeka Olše. Polsko se vzalo územních nároků na celé Těšínsko až v roce 1980. *Těšín*. [citováno 13. února 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/T%C4%9B%C5%A1%C3%ADn>

sváry a totální manipulace. Pochopení druhého je jednotící, odmítání druhého ve vlastním omezení je nepřátelské dělení. Překročení této hranice prospěje městskému občanu k úctě, k rozvaze, k odpovědnosti a proti lhostejnosti.

Není vůbec náhodou, že název tohoto mezinárodního divadelního festivalu NA HRANICI neobsahuje pouze stávající fyzikální či politické rozdělení města, Evropy, světa. Název festivalu ukazuje bez další metafory místo tohoto divadelního umění, kterému jde o pátrání po hloubce nesmyslné absurdity a malosti v lidském životě. Svým ostrým poukazem na individuální i občanskou malost je takové umění stále ještě na hranici. Název festivalu také implikuje místo politického myšlení, které účinně překonává zdání jednoduchého a proto totálně ovládaného celku (ale i ovládajícího celku) a vede nás k vědomí plurality a mnohosti věcí obce. Bohužel, i toto myšlení je mezní, je hraniční. Proto chceme v příštích festivalových ročnících prezentovat další autory z hraničního okruhu: S. Mrożka, E. Ionesca, S. Becketta. Neboť i oni, z hraničních pozic, k nám bezhraničně promlouvají.²⁸¹

Organizace festivalu se především ujali Jerzy Kronhold (mluvčí Polsko-československé solidarity) Waclaw Janikowski (výkonný a kulturní ředitel Teatru Polskiego w Bielsku-Białej), Jerzy Herma (ředitel Centra kultury – Národního domu v polském Těšíně), Gertruda Chowanioková (ředitelka kulturního centra v Českém Těšíně) a Jakub Mátl (člen Polsko-československé solidarity). Hlavními organizátory byly Sdružení Polsko-československá solidarita – regionální pobočka v Těšíně, Kulturní a společenské středisko „Střelnice“, COK „Dom Narodowy“ Těšín, Teatr Narodowy im. A. Mickiewicza v Těšíně.²⁸² Řediteli festivalu byli Jakub Mátl a Jerzy Kronhold.²⁸³

První festival byl věnován hrám Václava Havla, které představily polská i československá divadla. Proběhly inscenace několika Havlových her: *Audience* v podání Těšínského divadla, hra *Largo desolato* v podání Teatru Powszechnego im. Zygmunta Hübnera z Varšavy, *Audience* v podání Divadla Slovenského národního povstání z Martina, *Audiencja* v podání Teatru 38 z Krakova. Václav Havel se festivalu nezúčastnil, poslal dopis:

„Milí přátelé,

²⁸¹ MÁTL, Jakub, KRONHOLD, Jerzy. Slovo úvodem. *Katalog Divadelního festivalu „Na hranici“*, 25. - 26. 5. 1990.

²⁸² WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op.cit., s. 119, 120.

²⁸³ Do roku 1920 existovalo jedno město Těšín, které bylo spolu s celým Těšínském rozděleno mezi nově vzniklé Československo a nově vzniklé Polsko. Oba státy si na toto území dělaly nárok, tento spor vyvrcholil Sedmidenní válkou mezi Československem a Polskem. Československá část města byla pojmenována Český Těšín (průmyslová část původní Těšína s vlakovým nádražím) a polská část Těšín (historická část původního Těšína). Hranici tvořila řeka Olše. Polsko se vzalo územních nároků na celé Těšínsko až v roce 1980. *Těšín*. [citováno 13. února 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/T%C4%9B%C5%A1%C3%ADn>.

posílám pozdravy Divadelnímu festivalu „Na hranici“, všem zúčastněným polským i československým divadlům, pořadatelům festivalu Polsko-československé solidarity, Občanskému fóru Český Těšín, Domu Narodowemu v Těšíně a srdečné pozdravy všem polským přátelům. Myšlenka festivalu – posilování pocitu vzájemného kulturní a mravní solidarity je sympatická a velice potřebná.

Je pro mne ctí, že první ročník festivalu je věnován mým hrám. Doufám zároveň, že festival se bude v příštích letech rozvíjet, posilovat a obohacovat kulturní kontakty obou států.

*Váš Václav Havel.*²⁸⁴

Jakub Mátl mu v srpnu 1990 také odpověděl dopisem a mně nezbyvá než opět doslovně citovat jeho obsah:

„Vážený pane presidente,

V Těšíně žijeme v rozděleném městě a zakoušíme léta dobré i špatné, častěji ty druhé, důsledky bývalého způsobu. Rozdělená Evropa se jako v trychtýři soustředila v Těšíně, rozdělená historie, hranicemi omezená kultura, zbývá myšlení o identitě trychtýře a popud, z něhož lze myslit.

Domníváme se, že jedním z velkých pokynů myšlení je divadlo, proto jsme uspořádali v květnu první ročník Divadelního festivalu „Na hranici“ spolu s našimi polskými kolegy. Z důvodu hraničních /kulturních, politických a občanských/ jste prvním autorem byl právě vy, pane presidente. Druhým autorem, který odpovídá zmíněným kritériím, bude Tadeusz Różewicz. Dovolujeme si Vás proto požádat o převzetí záštity nad příštím festivalem. Vaše laskavost bude nám mravním závazkem – hraničních autorů je v postmoderní době konce století nám všem moc za potřebí.

Co se týče dokumentace z festivalu uplynulého: přikládám recenze a sborník, plakáty vysílám zvlášť, v nejbližší době zašlu videokazetu s pořadem Televize Katowice o festivalu a jakmile bude hotov snímek Televize Kraków /asi hodinový/ odešlu jej rovněž, některé pasáže chtějí realizovat přímo s Vámi.

*Jakub Mátl, Občanské fórum Český Těšín, Polsko-československá solidarita*²⁸⁵

Gertruda Chowanioková vzpomíná na první ročník, jako na spolupráci přátel. Jakub Mátl prý do organizace vložil svoje vlastní peníze a pak všichni s hrůzou čekali, zda se mu to

²⁸⁴ I. Mezinárodní divadelní festival Na hranici. [citováno 14. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/index.php?id=80&L=2>

²⁸⁵ MÁTL, Jakub. Katalog Divadelního festivalu „Na hranici“, 31. 05. – 2. 06. 1991.

vrátí nebo ne. Nejen finance, ale také spoustu energie do organizace vložili všichni. „Festival prošel strašnou proměnou, protože předtím jsme to dělali všichni takovým srdcem a nadšením a abychom si znovu dokázali takové to přátelství mezi Čechy a Poláky, protože víte tady to Těšínsko, je velmi problematické ve vztazích Poláků, kteří byli tady na Zaolží a Čechy a Poláky z polské strany, takže to je také jeden z důvodů, kdy jsme jako občanské sdružení chtěli, ať se to tady nějak umírní. A byli tam i členové, ti naši Zaolžáci, protože to bylo takové strašně přátelské, opravdu jsme to dělali první léta jenom z toho, že jsme do toho vkládali vlastní energii, aniž bysme byli někým podporováni, městem nebo někým a pak ten festival nabral takových nějakých oficiálnějších věcí...“²⁸⁶

4.1.2 Ročníky následující

Zůstalo již tradicí, že se následující ročníky po vzoru prvního konaly v období května až června, ve výjimečných případech na podzim. Leč Jakub Mátl v dopise Václavu Havlovi předvídal, že následující, tedy druhý ročník bude věnován Tadeauszi Rózewiczovi, neobjevila se v programu druhého ročníku festivalu jediná jeho hra. Nabídka her a hostujících divadel se značně rozšířila. Ústředním heslem festivalu se stalo „Poznejme se navzájem“.²⁸⁷ Pořadatelé vycházeli z faktu, že se divadelní tvorba v Polsku a Československu vyvíjela v posledních desetiletí odlišně a bez vzájemného kontaktu. Snahou bylo zařadit hry, které by nejlépe mohly sloužit k vzájemnému poznání. Divadelní představení byla doplněna o výstavy či videoprojekce. Stejně tak tomu bylo v následujících letech. Mezi pořádajícími institucemi byly Polsko-československá solidarita, Těšínské divadlo Český Těšín, Teatr Polski Bielsko-Těšín, Městské kulturní středisko Český Těšín, Cieszyński Ośrodek Kultury – Dom Narodowy. Tak tomu bylo více méně i v letech následujících.

Druhého ročníku se bohužel nedožil Jakub Mátl, jeho srdce nevydrželo jako celoživotní pracovní vytížení.²⁸⁸ Ředitelem festivalu se nově stal Ladislav Slíva.²⁸⁹ Formule třetího ročníku byla podobná druhému, tedy vzájemné poznávání a sblížování. Ředitel festivalu Ladislav Slíva napsal, že se stále málo známe, proto zavedl změnu a všechny zúčastněné soubory dostaly

²⁸⁶ Rozhovor s Gertrudou CHOWANIOKOVOU, Český Těšín, 24. července 2017.

²⁸⁷ Zde se různí oficiální pojmenování festivalu na dobových plakátech a v historickém přehledu na webových stránkách. Na webových stránkách je od prvního ročníku používán název s číslovkou a přídomkem „mezinárodní“, na plakátech je zpočátku název pouze „Divadelní festival Na hranici“.

²⁸⁸ MÁTL, Jakub, KRONHOLD, Jerzy. Slovo úvodem. *Katalog Divadelního festivalu „Na hranici“*, 31. 05. – 2. 06. 1991.

²⁸⁹ II. *Mezinárodní divadelní festival Na hranici*. [citováno 14. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/1991/>

možnost k pobytu po celou dobu festivalu. Cílem bylo, aby byli lidé spolu, a aby spolu mluvili. Ať v hledištích, zákulisí, ve festivalových klubech či seminářích. Heslem festivalu bylo „Hranice jako místo pro podání rukou“.²⁹⁰

Čtvrtý ročník se pro změnu konal v měsíci říjnu roku 1993. U organizace již nestál Jerzy Kronhold, který se stal generálním konzulem Polské republiky v Ostravě, aby „překonával mezinárodní bariéry“. Byl to první ročník po rozdělení Československa, pomyslná hranice se tedy stala faktickou a pořadatelé si dali za cíl ji svou tvůrčí a profesní sounáležitostí překonávat. Poprvé byly na festival pozvány i amatérské soubory. Další novinkou toho ročníku bylo zahájení předávání čestné ceny Zlomené hraniční závory nejlepšímu představení. „*Možná by politici, pohraničníci či celníci mohli namítat, že název oné čestné ceny je příliš drastický. V politických frázích pro překonávání bariér se častěji objevuje pojem mostu. Jenže my tady na hranici víme, že před tím mostem jsou z obou stran závory, které jeho spojovací funkci limitují a že pojem mostu je tedy zatím pořád ještě v tomto smyslu eufemisticky nereálný. Snad někdy v budoucnosti. Ale aby to tak bylo, i proto jsme dnes tady my, lidé od divadla, jako sice malá částička toho úsilí, ale částička, která pro to chce udělat všechno co je v jejich silách.*“²⁹¹

V tomto roce dostalo ocenění Zlomená závora představení *Don Šajn* (Anton Anderle) v podání Tradičního bobkového divadla z Banské Bystrice.²⁹²

Pátý ročník festivalu přinesl několik dalších novinek. Nově byl součástí festivalu na základě iniciativy studentů z pražské DAMU- minifestival českých, slovenských a polských vysokých divadelních škol. Na konci festivalu se poprvé uskutečnila kritická reflexe festivalových vystoupení v závěrečné diskusi.²⁹³ Cenu Zlomená závora obdrželo představení *Czarna Julka* (Gustaw Morcinek) v podání Těšínského divadla – Polské scény z Českého Těšína.²⁹⁴

V úvodním slovu k šestému ročníku divadelního festivalu zrekapituloval ředitel festivalu Ladislav Slíva pozitivní změny, které se v okolí řeky Olše na Těšínsku staly. Pravidelně se začala scházet zastupitelstva obou měst a radnice byly v neustálém kontaktu,

²⁹⁰ SLÍVA, Ladislav. Hranice jako místo pro podání rukou. *Katalog Divadelního festivalu „Na hranici“*. 14. 05. – 17. 05. 1992.

²⁹¹ SLÍVA, Ladislav. Divadlo na hranici počtvrté. *Katalog VI. Divadelního festivalu „Na hranici“*, 06. 10. – 09. 10. 1993. od tohoto ročníku je do oficiálního názvu přidána i číslovka

²⁹² IV. *Mezinárodní divadelní festival Na hranici*. [citováno 15. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/1993/>

²⁹³ Vítá Vás Polsko-česko-slovenská solidarita. *Katalog V. Divadelního festivalu „Na hranici“*, 16. 05. – 21. 05. 1994.

²⁹⁴ V. *Mezinárodní divadelní festival Na hranici*. [citováno 15. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/1994/>

spolupracují knihovny, muzea a kulturní střediska obou měst. Mimo divadelní festival se začala pořádat velká společná kulturní slavnost Svátek tří bratří. Před dvěma lety začala fungovat pravidelná autobusová linka a bylo uvedeno do provozu železniční spojení. V době konání festivalu bylo na spadnutí schválení mezistátní dohody o malém pohraničním styku, na jejímž základě budou moci procházet hranicí občané, bydlící ve vzdálenosti 15 km od ní, jen na občanský průkaz. Ladislav Slíva se vymezil ke kritice, že festival nemá koncepci. Zaměření festivalu na všechny žánry a nejlepší hodnoty nové divadelní české, slovenské a polské divadelní tvorby naopak jako záměrnou koncepci vnímá. V tomto ročníku plenérové představení souboru Kontrast z Bielsko-Bialé prezentovalo ideu mezinárodní tvůrčí spolupráce, která je nosnou myšlenkou celé festivalu od jeho počátku.²⁹⁵ Ocenění Zlomená závora získalo představení Cyrano (Edmond Rostand) v podání Divadla Astorka – Korzo 90, Štúdio S z Bratislavy.²⁹⁶

Sedmý ročník festivalu se z jara přenesl na podzim. Nový ředitel festivalu Marian Dembiniok festival charakterizoval slovy: „*Realizuje neformálním způsobem vzájemnou potřebu poznávání sousedů a staví přitom lávky a mosty pochopení a sympatií. Zrozen z místní iniciativy naplňuje obsahem mezinárodní dohody o kulturní spolupráci.*“²⁹⁷ Ladislav Slíva pak vysvětloval hlediska, jakými se festival při výběru řídí. Za prvé je to snaha představit zajímavé a živé jevy divadelní kultury všech tří národů. Za druhé se při výběru českých představení přihlíží k výsledkům ankety Divadelních novin a výsledům soutěže o Cenu A. Radoka. Dalším kritériem je myšlenkové souznění inscenací s hlavní ideou festivalu, jíž je přispívání k překonávání hranic mezi národy, kulturami či mezi komunitami s odlišnými typy skupinové myšlenkové sebeidentifikace.²⁹⁸ Zlomenou závora získalo divadlo ze Zakopaného Teatr im. S. I. Witkiewicza za hru *Dr Faust* (Christopher Marlowe)²⁹⁹

²⁹⁵ SLÍVA, Ladislav. Na hranici již po šesté. *Katalog VI. Divadelního festivalu „Na hranici“*, 09. 05. – 13. 05. 1995.

²⁹⁶ VI. *Mezinárodní divadelní festival Na hranici*. [citováno 15. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/1995/>

²⁹⁷ DEMBINIOK, Marian. *Katalog VII. Mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“*, 16. 10. – 20. 10. 1996. Od tohoto ročníku je k názvu přidán přídomek „mezinárodní“.

²⁹⁸ SLÍVA, Ladislav. Poznámka k výběru českých a slovenských představení. *Katalog VII. Mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“*, 16. 10. – 20. 10. 1996.

²⁹⁹ VII. *Mezinárodní divadelní festival Na hranici*. [citováno 15. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/1996/>

Ředitelem osmého ročníku byl opět Marian Dembiniok a ocenění Zlomená závora získala hra *Její pastorkyňa* a *Křížová cesta Petrony Buryjové* (Gabriela Preissová) v podání Městského divadla ze Zlína.³⁰⁰

Devátá edice festivalu se konala pod záštitou Daniela Tarschyse, generálního tajemníka Rady Evropy, což byla pro ideu festivalu, jak napal ředitel těšínského divadla Roman Rozbój, velmi výmluvná skutečnost.³⁰¹ Neboť 31. března 1998 byly oficiálně zahájeny vstupní rozhovory s 11 státy, které se ucházely o vstup do EU a mezi které se řadilo i Polsko, Česká republika a Slovensko. Přítomnost generálního tajemníka Rady Evropské unie na festivale byla vnímána velmi pozitivně z ohledu na proces integrace zmíněných států do EU.³⁰² Divadlo v Dlouhé z Prahy vyhrálo ocenění Zlomená závora za hru *Velkolepý paroháč* (Fernand Croemmelynck).³⁰³

Desátý ročník vyvolával potřebu rekapitulace a vzpomínek. „*Deset let se setkávají herci, režiséři, dramaturgové, kritici, novináři a především diváci na společných představeních. Většinou nemluví jedním jazykem a nikdy jim to nevadí. To přece není málo.*“³⁰⁴ Během jubilejního ročníku se setkali ministři kultury z Polska, Česka, Slovenska a Maďarska. V tomto roce tedy na festivalu přibýly soubory z Maďarska.³⁰⁵ Cenu Zlomená závora se vysloužilo představení Bianka Braselli *Dáma s dvoma hlavami* (Jan Weis – Ondrej Spišák) v podání divadla z Nitry Teatro Tatro.³⁰⁶

S dalšími ročníky se zkracují úvodní slova, nebo jsou úplně vynechána a často se opakují podobné myšlenky, což je ale vcelku logické. Z jedenáctého ročníku konaném v roce 2000 si odvezlo ocenění Zlomená závora Slovenské národní divadlo z Bratislavy za hru *Stoličky* (Eugéne Ionesco)³⁰⁷, z dvanáctého ročníku pak divadlo Déjá Donné Praha/ Tuoro sul Transimeno za hru *Aria Spinta* (Bruno de Franceschi).³⁰⁸ Novinkou třináctého ročníku byl tzv. Hydepark, šlo o alternativní hudební divadelní scénu, v níž účinkují profesionální i amatérští

³⁰⁰ VIII. Mezinárodní divadelní festival *Na hranici*. [citováno 15. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/1997/>

³⁰¹ ROZBÓJ, Roman. *Katalog IX. Mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“*, 07. 10. – 10. 10. 1998.

³⁰² *ČR a EU 1997-2003*. [citováno 15. února 2018]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9186/sekce/cr-a-eu-1997-2003/>

³⁰³ IX. Mezinárodní divadelní festival *Na hranici*. [citováno 15. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/1998/>

³⁰⁴ ROZBÓJ, Roman. *Katalog X. Mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“*, 05. 10. – 09. 10. 1999.

³⁰⁵ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op.cit., s. 120.

³⁰⁶ X. Mezinárodní divadelní festival *Na hranici*. [citováno 15. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/1999/>

³⁰⁷ XI. Mezinárodní divadelní festival *Na hranici*. [citováno 21. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2000/>

³⁰⁸ XII. Mezinárodní divadelní festival *Na hranici*. [citováno 21. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2001/>

umělci. V tomto roce se mohlo obecenstvo setkat například s Richardem Müllerem.³⁰⁹ V tomto roce získalo ocenění Zlomená závora představení *Racek* (Anton Pavlovič Čechov) v podání Klicperova divadla z Hradce Králové.³¹⁰ V úvodním slovu čtrnáctého ročníku ředitel Marian Dembiniok nastiňuje, že jde o poslední ročník s názvem „NA HRANICI“. „*S ohledem na dlouholeté úsilí a již zmíněný symbol přeměny v očekávanou skutečnou evropskou jednotu, budeme moci příští setkání divadel nad Olzou nazvat festivalem BEZ HRANIC.*“³¹¹ Cenu si odvezlo divadlo z Varšavy Teatr Rozmaitości za hru *Howie i Rookie Lee* (Mark O’Rowe).³¹²

„*Nyní v čase společného vstupu do Evropské unie, je zřejmé, že i tento festival napomáhal bořit bariéry a podpořil překonávání falešných předsudků. Obohatil nás nejen o společné zážitky, zkušenosti, ale zejména nás naučil vzájemné otevřenosti, důvěře a napomohl navázat nové vztahy a přátelství.*“ Od patnáctého ročníku se divadelní festival nazývá „BEZ HRANIC“. Novou ředitelkou se stala Gertruda Chowanioková, která byla od prvního ročníku v organizačním týmu. Ředitelem zůstal též Marian Dembiniok.³¹³ V rámci doprovodných akcí proběhla vědecká konference „Různorodost kultury pohraniční“. Dále pak proběhla diskuse „Bohatství chudých příbuzných čili s čím vstupují země Visegradu do EU“. Konání diskusí a konferencí na vědecké úrovni je jedním z prvků jak může docházet k posilování vzájemnosti a kde můžeme pozorovat dědictví Polsko-česko-slovenské solidarity. Tím spíše, když se dotýkají takových témat, jako jsou tato.³¹⁴ Patnáctý ročník rozdál dvě Zlomené závory a to divadlu Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego z Wałbrzychu za hru *Rewizor* (Nikolaj Gogol) a Divadlu Na zábradlí z Prahy za hru *Push Up 1-3* (Roland Schimmelpfennig).³¹⁵ V následujícím roce divadlo z Wałbrzycha potvrdilo loňské prvenství, tentokrát dostalo cenu za hru ... *córka Fizdejki* (Stanisław Ignacy Witkiewicz).³¹⁶

³⁰⁹ Úvodní slovo. *Katalog XIII. Mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“*, 09. 05. – 11. 05. 2002.

³¹⁰ *XIII. Mezinárodní divadelní festival Na hranici*. [citováno 21. února 2018] Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2002/>.

³¹¹ DEMBINIOK, Marian. *Katalog XIV. Mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“*, 21. 05. – 24. 05. 2003.

³¹² *XIV. Mezinárodní divadelní festival Na hranici*. [citováno 21. února 2018] Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2003/>.

³¹³ CHOWANIOKOVÁ, Gertruda. Proč BEZ HRANIC?. *Katalog XV. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“*, 19. 05. – 22. 05. 2004.

³¹⁴ Festivalový HYDEPARK. *Katalog XV. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“*, 19. 05. – 22. 05. 2004.

³¹⁵ *XV. Mezinárodní divadelní festival Bez hranic*. [citováno 21. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2004/>.

³¹⁶ *XVI. Mezinárodní divadelní festival Bez hranic*. [citováno 21. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2005/>.

Během sedmnáctého ročníku proběhly mimo tradiční divadelní program také dvě konference a to „Cesta ke svobodě“ a „Divadlo politiky a politika divadla“.³¹⁷ Festivalovou cenu Zlomená závora divadlo vyhrálo Teatro Tatro z Nitry z inscenaci hry *Prorok Ilja* (Tedausz Slobodzianek).³¹⁸

Rok 2007 byl rokem vstupu Polska a České republiky do Schengenu, což mělo pro oba Těšíny i festival významnou hodnotu. V den vstupu, ke konci prosince 2007, přepilovali starostové symbolicky závora dělicí Český Těšín a Těšín. Jerzy Herma tento moment přirovnal ke zboření berlínské zdi. Také byl mimořádně důležitý moment pro aktivisty z Polsko-česko-slovenské solidarity, kteří léta proti této závoře bojovali, musela však uplynout spousta let, aby se jejich přání splnilo.³¹⁹ Divadelní cena z osmnáctého ročníku putovala do Białystoku do divadla Białostocki Teatr Lalek, hra *Baldanders* (Marcin Bartniowski).³²⁰ Tento ročník festivalu byl významný v tom, že byl brán jako součást oslav 25 leté existence Polsko-česko-slovenské solidarity.³²¹

Během devatenáctého ročníku byl poměrně bohatý program, co se týče doprovodného odborného programu. Hlavní bylo odborné sympozium na téma: Národní literatury v současné sjednocené Evropě, dále pak proběhla autorská čtení. Tento program proběhl pod hlavičkou Mezinárodního setkání spisovatelů.³²² Devatenáctý ročník ocenil Zlomenou závorou divadlo z Budapešti Hólyagcirkusz Társulat / Bladder Circus Company za inscenaci hry *Csődcsicsergő* (Thomas Bernhard, Dezső Kosztolányi, Sándor Márai).³²³

Dvacátý ročník se nesl v duchu oslav, rekapitulace a ohlžení se zpět za dlouhou cestou, kterou festival ušel. *„Letošní jubilejní dvacátý ročník se nese ve znamení motto ‚dvacet let svobody‘. Svobody občanské, politické, ekonomické a umělecké. Jak jsme ji dokázali využít? [...] Jednou z největších svobod je svoboda občanská. A existence dvaceti ročníků festivalu, jenž vznikl z občanské svobody iniciativy, je potvrzením toho, že občanská společnost může být funkční. Festival během let procházel různými fázemi vývoje. Měl velmi úspěšné i méně úspěšné ročníky. Měnili se spoluorganizátoři, finanční zdroje, ale jedno měl vždy společné – nádhernou*

³¹⁷ Program. *Katalog XVII. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“*, 31. 05. – 03. 06. 2006.

³¹⁸ XVII. Mezinárodní divadelní festival *Bez hranic*. [citováno 21. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2006/>.

³¹⁹ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op.cit., s. 121.

³²⁰ XVIII. Mezinárodní divadelní festival *Bez hranic*. [citováno 21. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2007/>.

³²¹ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op.cit., s. 120.

³²² Program. *Katalog XIX. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“*, 28. 05. – 31. 05. 2008.

³²³ XIX. Mezinárodní divadelní festival *Bez hranic*. [citováno 21. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2008/>.

a přející atmosféru Festivalový program vždy poskytoval obraz různorodosti forem a výpovědi divadel v prostředí střeoevropské kultury. Prezentoval kulturní odkazy jednotlivých národů a národností. Některé prezentace ne vždy vzbudily pozitivní ohlas, ale vždy vzbudily velkou reakci, velké emoce a diskuse. Charakteristickým rysem festivalu mimo trvalou finanční nestabilitu je i obětavost a zapálenost organizačního štábu. Věci technicky neuskutečnitelné se realizovaly, neřešitelné problémy se podařilo vyřešit, sponzor byl přesvědčen a sály byly většinou zaplněné. Lidská soudržnost pro myšlenku dlouhá léta přehlušovala sobecké zájmy a ambice jednotlivců.“ Festival byl financován především z grantových systémů České republiky a Polska, vlastních vkladů pořádajících institucí, evropských fondů, zahraničních zdrojů, sponzorských a příspěvků města. „Zahraniční nadace, jež pokrývaly náklady, se posunuly dál do východoevropských krajin a zdroje financování vysychají a nákladové položky rostou. Profesionální programová rada připravuje rok co rok prestižní program, který je ve finále proškrtán na nezbytné minimum a zbývá jakési torzo. Není dostatek peněz na mediální kampaň a tím ztrácíme potencionální diváky, ale i potencionální sponzory. A spirála ‚nezískali jsme, nemáme‘ se roztáčí víc a víc. Finanční krize na nás doléhá, ale doufám, že morální, hodnotová a duchovní krize nás nepotká a to lepší v nás se prodere a trvale zůstane. Mosty přátelství a soudržnosti, které festival vybuodoval, se jistě zúročí.“³²⁴ V rámci doprovodného programu proběhlo již druhým rokem Mezinárodní setkání spisovatelů. Po delší době se objevila i odborná konference na téma: „Humor a satira ve střeoevropských literaturách.“³²⁵ Zlomenou závěru z jubilejního dvacátého ročníku získalo krakovské divadlo Narodowy Stary Teatr im. Heleny Modrzejewskiej za hru *Ifigenia nowa tragedia* (według wersji Racine’a), (Paweł Demirski, Michał Zadara).³²⁶

Ředitelem následujícího dvacátého prvního ročníku se poprvé stal Janusz Legoń a úvodní slovo pro tento rok v katalogu chybí. Je velmi pravděpodobné, že se tento ročník potýkal s nedostatkem financí, neboť chyběl doprovodný festivalový HydePark a nabídka divadelních představení byla skromnější a bez velkých hereckých jmen. Například z českých divadel vystoupilo pouze divadlo z Českého Těšína. Festivalovou cenu získala hra *Tak wiele*

³²⁴ CHOWANIOKOVÁ, Gertruda. *Katalog XX. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“*, 02. 06. – 06. 06. 2009.

³²⁵ *Doprovodné akce. Katalog XX. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“*, 02. 06. – 06. 06. 2009.

³²⁶ *XX. Mezinárodní divadelní festival Bez hranic*. [citováno 21. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2009/>.

przeszliśmy, tak wiele przed nami (Artur Pałyga a soubor) v podání Teatru Polskiego z Bielsko-Bialé.³²⁷

Roce 2011 byly poprvé zařazeny do programu debaty a diskusní skupiny s aktivní účastí veřejnosti, moderátorem byl ředitel festivalu Janusz Legoń. Diskuze byly živě vysílány na internetovém portálu festivalu. Diskuze na téma Nové drama ve střední Evropě se konala v prostorách Těšínského zámku.³²⁸ Cenu udělovali diváci i v tomto ročníku a je tomu až do dnes. Cenu Zlomená závora si vysloužilo představení *Jedlíci čokolády* (David Drábek) v podání Klicperova divadla z Hradce Králové.³²⁹

V roce 2012 získalo Zlomenou závora představení varšavského divadla Teatr na Woli im. Tadeusza Łomnickiego *Nasza klasa* (Tadeusz Słobodzianek).³³⁰ Program divadelního festivalu ze z obou Těšínů rozšířil i do Ostravy a navázal partnerství s ostravským divadelním festivalem Dream Factory. Vstupenka na představení v Ostravě sloužila i jako jízdenka na vlak. V letech 2012 – 2013 byl v rámci projektu Inspirace Havlem zahájen cyklus diskuzních skupin Havlovské dialogy. V roce 2012 proběhla první diskuzní skupina Pokušení 2012, která navazovala na dílo Václava Havla.³³¹

Cenu v následujícím ročníku získalo divadlo z Legnice Teatr im. Heleny Modrzejewskiej za hru *Komedia obozowa* (Roy Kit).³³² Pokračovala diskuzní skupina, tentokrát s názvem Zkušenosti 68.³³³ Diskusní skupina se zabývala politickými událostmi období Pražského jara v Československu. Také se zabývala „*současnými uměleckými a společenskými aspekty zkušeností roku 1968.*“ Vědecké konference, divadelní semináře, diskusní skupiny, debaty a přednášky, které festivalu přidávaly na hodnotě, za sebou často nechaly trvalou stopu ve formě vědeckých publikací. (např.: OLRYCHT Katarzyna, PINDÓR Mirosława (ed.): *Teatry narodowe. Tradycja i współczesność. Tradice a současnost. Národní divadla*. Těšín: Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie, 2003.)³³⁴

³²⁷ XXI. Mezinárodní divadelní festival *Bez hranic*. [citováno 22. února 2018] Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2010/>.

³²⁸ Úvodní slovo. *Katalog XXII. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“*, 29. 09. – 02. 10. 2011.

³²⁹ XXII. Mezinárodní divadelní festival *Bez hranic*. [citováno 22. února 2018] Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2011/>.

³³⁰ XXIII. Mezinárodní divadelní festival *Bez hranic*. [citováno 22. února 2018] Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2012/>.

³³¹ *Katalog XXIII. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“*, 07. 06. – 10. 06. 2012.

³³² XXIV. Mezinárodní divadelní festival *Bez hranic*. [citováno 22. února 2018] Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2013/>.

³³³ Program. *Katalog XXIV. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“*, 05. 06. – 08. 06. 2013.

³³⁴ PINDÓR, Mirosława. In: *25 lat Międzynarodowego Festawalu Teatralnego Bez Granic. 25 let Mezinárodního festivalu Bez hranic*. Těšín, 2014, 62 s., s. 15.

Jubilejní dvacátý pátý ročník opět vybízel k rekapitulacím a zamyšlení. V divadelním katalogu byla zrekapitulována všechna představení včetně všech doprovodných akcí, dále také vítězové Zlomené závory a porotci, organizátoři a sponzoři všech ročníků. Též jsou vyobrazeny všechny plakáty a různé fotografické momentky. V příspěvcích od osob, které jsou s festivalem a oběma Těšíny různě spjati se objevují myšlenky pospolitosti, hrdosti, chvály na to, že se festivalu od samého začátku dařilo stavět kulturní mosty přes hranici, která má pro festival pouze symbolický význam, ale nic z toho by nebylo možné bez nadšení, pýle, vůle a odhodlání organizačního týmu a všeobecné podpory měst a institucí. I zde platí pravidlo, že peníze až na prvním místě, zkrátka to bez nich nelze a jejich nedostatek může způsobovat problémy. Gertruda Chowanioková vzpomíná: *„Kdo stál u zrodu divadelního festivalu, byl navždy festivalem lapen a pohlcen. U prvního festivalu jsem se z pozice ředitelky významného kulturního zařízení velmi nedůvěřivě dívala na snahy svých přátel z OF (bez jakýkoliv financí a bez logistického zázemí) organizovat divadelní festival. Strhlo mě ovšem neutuchající nadšení Kuby Máty a jeho přesvědčení, že se Těšíny musí propojit kulturou. V čase politického, společensky velmi bouřlivého období devadesátých let bylo vše možné a realizovatelné. Nikdo z nás, kdo jsme byli kolem Havlova festivalu, jsme netušili, že festival bude mít další ročníky, natož, že se dočkáme, čtvrtstoletí jeho existence. Atmosféra, která panovala na festivalu, mne natolik fascinovala, že moje další profesní působení se vrátilo zpátky do Českého Těšína a pak patřilo z velké části příhraniční spolupráci.[...] Tenkrát se nám najednou odkryl jiný svět, měli jsme možnost vidět inscenace, koncerty i výstavy evropského rozměru. Naskytla se možnost hovořit a diskutovat s lidmi, kteří v kultuře mnoho znamenali a nám pomohli vidět uměleckou Evropu z jiného úhlu pohledu, v jiných rozměrech a dimenzích. Všichni jsme v té chvíli zapomínali na všechny problémy s celníky a pasováký, na problémy s financemi a těšili se na atmosféru setkávání.[...] Ráda vzpomínám na doby, kdy festival býval přátelský, spjatý s těšínskými osobnostmi a institucemi. Méně radosti mi přinášel, když se začal rozrůstat a nabírat společenského a mezinárodního významu, kdy pak začaly rozpory a rozkoly. V průběhu let se vyskytlo mnoho těch, kdo jej začali kopírovat, napodobovat a různě festival používat a tak festival zažíval své vzestupy i pády. Ale je stále zde, s mizivou finanční podporou obou měst i nadále získává granty, dotace, stále nachází dost dobrovolníků, kteří silou své vůle a energie přinášejí pro těšínské diváky každý rok nové zážitky.“*³³⁵ V rozhovoru si Gertruda Chowanioková znovu postěžovala na potíže s penězi a na velmi malou finanční podporu města

³³⁵ CHOWANIKOVÁ, Gertruda. Odcházení, odcházení, odcházení. In: *25 lat Międzynarodowego Festawalu Teatralnego Bez Granic. 25 let Mezinárodního festivalu Bez hranic* Těšín, 2014, 62 s., s. 13.

Českého Těšína. Dle jejího názoru je na tom festival Kino na hranici lépe. „*Doposud jsme v Cieszynie, Českém Těšíně, občas v Bielsku-Bialé a v Ostravě prezentovali 287 představení, autory byli často nejvýznamnější divadelní tvůrci z Polska, České a Slovenské republiky, a rovněž z Maďarska, Ukrajiny a Rakouska, aby se bez ztráty vlastní identity vzájemně obohatili o to nejlepší v kultuře, co nabízejí sousedé. A taky se vzájemně učili.*“³³⁶ Součástí tohoto, tedy dvacátého pátého ročníku festivalu byla konference „Havlovské dialogy. Paradox svobody“. Příspěvky tematicky zaměřené na Polsko-česko-slovenskou solidaritu přednesli Julian Golak a Petr Pospíchal. Další blok nesl název „Svoboda umění a kontexty“, kde vystoupili mimo jiné Petruška Šustrová a Krystyna Krauze, poslední blok byl zaměřen na přeshraniční spolupráci, své referáty přednesli Petra Slováček Rypienová a Leszek Miłoszewski.³³⁷ Cenu Zlomená závora získalo divadlo z Kielců Teatr im. Stefana Żeromskiego za hru *Caryca Katarzyna* (Jolanta Janiczak).

Následující ročník pořádaný v roce 2015 byl zcela jiného pojetí. Byl celý věnovaný dětem. Zdá se, že hlavním důvodem byl nedostatek financí. Hraniční závora jako symbol všech plakátů festivalu se v tento ročník změnila v dětskou houpačku.³³⁸ Festival se mimo Těšín konal také v Petrovicích u Karvinné a Zebrzydowicích. Cenu získalo vratislavské divadlo Teatr Polski za hru *Dzieci z Bullerbyn* (Astrid Lindgren). Zvláště pak probíhala soutěž dětských divadel z Polska, Čech a Slovenska.³³⁹

V pořadí dvacátý sedmý ročník proběhl v roce 2016. Mimo divadelní program například proběhl koncert Jaromíra Nohavici či projekce nového filmu *Bratříček Karel*. Vítěz Zlomené závory není prozatím zveřejněn.³⁴⁰ Organizátoři věnovali velký prostor výročí Charty 77. Po celý říjen probíhala v Těšínském divadle výstava „*Nemohli jsme mlčet. Lidé Charty 77*“ připravena Ústavem pro studium totalitních režimů. Během festivalu pak proběhla panelová diskuse za účasti polských a českých disidentů, vysílalo se několik dokumentárních filmů a divadelní představení *Barevná nebo Bílo-červená* v podání lublinského divadla bylo taktéž

³³⁶ LEGOŃ, Janusz. Welmi krasne dziwadlo. In: *25 lat Międzynarodowego Festawalu Teatralnego Bez Granic. 25 let Mezinárodního festivalu Bez hranic*. Těšín, 2014, 62 s., s. 7.

³³⁷ XXV. Mezinárodní festival Bez Hranice. *Konference Havlovské dialogy. Paradox svobody*. Těšín 05.06 2014.

³³⁸ Rozhovor s Gertrudou CHOWANIOKOVOU, Český Těšín, 24. července 2017.

³³⁹ XXVI Mezinárodní divadelní festival Bez hranic. [citováno 27. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/historie-festivalu/2017/>.

³⁴⁰ XXVII Mezinárodní divadelní festival Na hranici. [citováno 27. února 2018]. Dostupné z: <http://borderfestival.eu/cs/program/>.

tematicky laděno.³⁴¹ Vítěz Zlomené závory nebyl doposud zveřejněn. V letošním roce, tedy v roce 2018 bude festival probíhat na konci května.³⁴²

Za pořádáním festivalu je velké množství práce, každý z organizátorů má velký rozptýl činností, kterým se věnuje a také při organizaci značně pomáhají dobrovolníci, především polští a čeští studenti. Všichni, kteří se podílí na přípravách a organizaci festivalu to dělají ve svém volném čase mimo své pracovní úvazky. Finanční prostředky festival získává z různých, ne pouze unijních projektů, dále od ministerstev, z fondu Visegrádské skupiny či od různých sponzorů.³⁴³

Existenci festivalu pozitivně ovlivnily polsko-české dohody a bilaterální smlouvy, které byly podepsány mezi léty 1990 až 2003, jak na vládních, regionálních i lokálních úrovních. Deklarace obsahovaly podporu iniciativy a aktivity organizací, sdružení i individuálních osob v oblasti vzájemného poznání, sblížení a bezprostřední spolupráce s organizacemi, sdruženími i individuálními osobami sousedního státu. Mezi nejdůležitější patří: *Smlouva o kulturní a vědecké spolupráci* z roku 1991, *Dohoda o dobrých sousedských vztazích, solidaritě a vzájemné spolupráci* také z roku 1991, *Smlouva o bezvízovém pohybu mezi ČSFR a RP* též z roku 1991, *Smlouva o malém pohraničním styku mezi Českou republikou a Polskem* z roku 1995, *Dohoda o přeshraniční spolupráci* z roku 1994, dále pak *Smlouva o spolupráci mezi městy Těšín a Český Těšín* z roku 1996, *Smlouva o regionální spolupráci „Euroregion Śląsk Cieszyński – Těšínské Slezsko“* z roku 1998 a jako poslední *Dohoda v oblasti kultury, vzdělávání a vědy* z roku 2003. Velmi výhodné se pro festival stal již zmíněný vstup České republiky a Polska do Evropské unie v roce 2004 a Schengenského prostoru v roce 2007. V momentě vstupu obou zemí do Evropské unie vstoupil v platnost Program Iniciativy Společenství INTERREG III A³⁴⁴, Česká republika – Polsko.³⁴⁵

V pořádání Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“ můžeme pozorovat inspiraci v Polsko-česko-slovenské solidaritě a jasný důkaz, že členové těšínské pobočky „to

³⁴¹ 40. výroční Charty 77.[citováno 27. února 2018]. Dostupné z:<http://borderfestival.eu/cs/40-vyroci-charty-77/>
<http://borderfestival.eu/cs/program/>.

³⁴² Program festivalu. [citováno 1. května 2018]. Dostupné z:<http://borderfestival.eu/cs/40-vyroci-charty-77/>
<http://borderfestival.eu/cs/program/>.

³⁴³ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op.cit., s. 121.

³⁴⁴ Program INTERREG III byl pro léta 2004-2006, poté následoval INTERREG IV (2007-2013) a pro období 2014-2020 je nyní v platnosti INTERREG V. Úvodní strana. [citováno 30. května 2018]. Dostupné z: <http://old.cz-pl.eu/>; Úvodní strana.[citováno 30. května 2018]. Dostupné z: <http://www.cz-pl.eu/>.

³⁴⁵ PINDÓR, Mirosława. Od przestrzeni absurdu do przestrzeni wolności. XX lat Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego „Na Granicy“/ „Bez granic“. In: KAUTE, Małgorzata, OKRZESIK Janusz. *Obywatele dyplomaci. Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka w Těšinie i Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała: Wyższa szkoła Bankowości i finansów w Bielsku-Białej, Stowarzyszenie Instytut Południowy 2009, 146 s. ISBN 978-83-61310-16-7. s. 74,75.

myslí vážně“. Opoziční spolupráce se překlenula do spolupráce kulturní. Dnes již samozřejmě není Polsko-česko-slovenská solidarita jedinou pořádající institucí, počáteční iniciativu ji však odepřít nemůžeme. Sdružení je hlavním organizátorem, ale také už má i jistý symbolický význam. Jelikož v Čechách sdružení svoji pobočku nemá, je dnes hlavním spoluorganizátorem z české strany spolek Půda, kde jsou opět členy i lidé z Polsko-česko-slovenské solidarity a dále se přidalo spousta partnerů, kteří stojí za organizací a financováním.

4.2 Filmová přehlídka „Kino na hranici“ (Cieszyński Przegląd Filmowy „Kino na Granicy”)

„Filmová přehlídka Kino na hranici se zrodila v prostředí Polsko-česko-slovenské solidarity z upřímné potřeby po poznávání kulturního dění u sousedů z protějšího břehu pohraniční řeky.“ Těmito slovy charakterizují festival jeho pořadatelé na webových stránkách přehlídky.³⁴⁶ Polská režisérka Agnieszka Holland pak během filmové přehlídky v roce 2004 napsala do pamětní knihy kulturního domu KaSS „Střelnice“ v Českém Těšíně: *„Zde se setkává to, co je pro mě důležité a krásné... Děkuji za ten festival.“*³⁴⁷ *„Není divu, že se idea přehlídky zrodila uvnitř Česko-polsko-slovenské Solidarity, které je touha po setkávání a dialogu lidí i kultur velice blízká. Navzdory zažitým stereotypům se snažíme ukázat, že existuje více toho, co nás spojuje, než rozděluje, a zároveň že to, co nás dělí, může být tématem zajímavých tvůrčích a diskusí.“*³⁴⁸ Dnes je filmový festival několikadenní akcí, představující desítky filmů, hostící významné představitele polského, českého a slovenského filmu, dostávající prestižní ocenění, ale přitom počátky festivalu byly poměrně skromné.

Jednou z hlavních iniciátorek festivalu a dnešní ředitelkou na polské straně je Jolanta Dygoś se kterou jsem dělala pro potřeby mé diplomové práce rozhovor. Ředitelkou na české straně je Petra Slováček Rypienová. Jelikož byl festival založen „až“ v roce 1999, byl již v kulturní sféře v aktivitách těšínské pobočky Polsko-česko-slovenské solidarity poměrně silně zakořeněný Mezinárodní divadelní festival „Bez hranic“, jehož organizace se členové hojně účastnili. Jolanta Dygoś byla v té době členkou Polsko-česko-slovenské a mezi převážně mužským

³⁴⁶ *O přehlídce*. [citováno 14. března 2018]. Dostupné z: <https://kinonagranicy.pl/cz/strana/o-przegladzie-cz>.

³⁴⁷ GIL, Maciej. Szkic do historii Przeglądu Filmowego „Kino na granici“. In: KAUTE, Małgorzata, OKRZESIK Janusz. *Obywatele dyplomaci. Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka w Těšíně i Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała: Wyższa szkoła Bankowości i finansów w Bielsku-Białej, Stowarzyszenie Instytut Południowy 2009, 146 s. ISBN 978-83-61310-16-7. s. 85.

³⁴⁸ CHOWANIOKOVÁ, Gertruda, DYGOŚ Jolanta, ROMANOVÁ, Petra, MENDROCH, Marek. Na začátek. *Katalog V. přehlídky českých a slovenských filmů Kino na Hranici*, 24. 04. – 27. 04. 2003.

osazením hledala své pole působnosti. Byla kulturně založená, ale divadlo ji dle jejích vlastních slov až to tolik nezajímalo, rozhodla se zabývat tím, co jí zajímá, tedy filmem.³⁴⁹ Sdružení a jeho členové ještě měli energii na pořádání další kulturní akce. Druhým zakladatelem byl Arkadiusz Miodoński.³⁵⁰ Svůj podíl měla i Gertruda Chowanioková, v té době aktivitní pořadatelka mezinárodní divadelního festivalu.³⁵¹ Zde, v rámci „Kina na hranici“ stála Gertruda Chowanioková v pozici ředitelky Kulturního a společenského střediska „Střelnice“ z Českého Těšína, jenž se stalo partnerem na české straně. Organizační štáb se samozřejmě s dobou rozrůstal a po několika letech se ustanovila dvojice programových ředitelů – Maciej Gil a Martin Novosad.³⁵²

Hlavní motivací k založení nového festivalu byl osobní postoj zakladatelů k filmovému umění a chuť začít se věnovat něčemu novému, ale dalších podnětů bylo vícero. Dále chtěli pořadatelé šířit filmovou kulturu, ale to je zřejmě běžná motivace u většiny filmových událostí. Co festival „Kino na hranici“ odlišuje, je ideologický cíl akce, který je velmi blízký tomu, co bylo cílem divadelního festivalu a co patří k odkazu Polsko-česko-slovenské solidarity. *„Jsme na hranici, na hranici žijeme a je potřeba znát souseda, který bydlí vedle tebe a ne toho, který bydlí v desátém patře.“* Cílem bylo sblížit Poláky a Čechy skrze kulturu. Dalším cílem bylo boření stereotypů. Jolanta Dygoś nahlíží na tuto problematiku následovně – komunistické režimy vytvořily jisté pohledy na druhý národ, které nebyly vždy lichotivé. Čili z polského pohledu je Čech zbabělý, prospěchářský, kam vítr tam pláští. Polák v očích českých sousedů je zase pijan, co se mu nechce pracovat, a proto stávkuje. Byla tu minimální znalost kultury druhého státu. Další motivací bylo překonání trauma hranice. Lidé si přáli, aby hranice mezi Polskem a Českou republikou, zde konkrétně mezi Českým Těšínem a polským Těšínem nebyla a Polsko-česko-slovenská solidarita si to z podstaty ze své existence a historie přála o to více. Celníci prý často na členy Polsko-česko-slovenské solidarity vzteky křičeli, ať se smíří s tím, že tam ta hranice je. Jolanta Dygoś viděla v té hranici dobu, kdy byla hranice zavřená úplně. V této době mohli oficiálně přejít na druhou stranu řeky pouze v případě účasti na pohřbu. Cítila tedy velkou touhu zboření hranice a kontaktu s Čechy. A právě proto byl první ročník pojat jako přehled českých filmů.³⁵³ Znalost českého kina bylo v Polsku poměrně malá. Poláci znali především režiséry Jiřího Menzela a Miloše Formana, ale první ročníky filmové přehlídky jim

³⁴⁹ Rozhovor s Jolantou DYGOŚ, Těšín, 24. července 2017.

³⁵⁰ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 86.

³⁵¹ Rozhovor s Gertrudou CHOWANIOKOVOU, Český Těšín, 24. července 2017.

³⁵² GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 86

³⁵³ Rozhovor s Jolantou DYGOŚ, Těšín, 24. července 2017.

představily Františka Vláčila, Vojtěcha Jasného, Juraje Herze. Mimo to v tomto období debutovali David Ondříček, Petr Zelenka, Jan Hřebejk, Saša Gedeon, Jan Svěrák. Byla to nová vlna české kinematografie, kterou Poláci poté jak shlédli jejich filmy, Čechům svým způsobem záviděli, protože jejich kino bylo v té době v krizi.³⁵⁴

4.2.1 Dvacet ročníků Filmové přehlídky „Kino na hranici“

Mezi největší trumfy a hodnoty filmové přehlídky podle organizátorů patří: největší výběr nejnovějších celovečerních, dokumentárních a animovaných filmů z Čech, Polska a Slovenska; filmové cykly o nevšední tematice; zajímavé retrospektivy; bohaté doprovodné akce; konsekventně vytvářený programový profil festivalu, díky němuž má festival vysoké renomé mezi mnohými filmovými vědci, slavisty, ale také mezi samotnými tvůrci, organizátory filmového života a diplomaty; turistické pamětihodnosti Těšína a Českého Těšína; dostupné ceny vstupenek; pestrá nabídka ubytování a gastronomie; spontánní, komorní a autentická atmosféra.³⁵⁵ Své prestiže ve svém oboru nedosáhl festival sám od sebe, ale pílí, prací a sbíráním zkušeností všech zúčastněných a v neposlední řadě také zájmem ze strany obecnstva.

První ročník³⁵⁶ byl přehlídkou českých filmů a festival byl tak i pojmenován: Přehlídka českých filmů „Kino na hranici“. Festival trval 4 dny, všechny filmy se pomítaly v kině Piast v Těšíně a celkem jich bylo 11. Organizátoři pozvali na první ročník zatím neznámé filmové přehlídky držitele Oscara Jiřího Menzela, který pozvání přijal, a to bylo velké zadostiučinění pro „Kino na hranici“. Laťka byla nasazena hodně vysoko.³⁵⁷ *„Idea je velmi prostá: ukázat české filmy těm, kteří se zajímají o kino – na principu klubového setkání s pozvanými tvůrci; společného sledování filmů; nočních setkání při hudbě a pivu, rozhovorů a hledání jednoty s těmi, kteří jsou jinak daleko od nás. Čtyři dny „Kina na hranici“ nebylo festivalem, protože to organizátoři nechtějí. Bylo to setkání přátel, kteří se společně dívají na filmy a mluví o svých problémech; navázání niti přervané po šedesátém osmém, osmdesátém devátém... prezentace kina, jaké pro nás bylo kdysi důležité – a necht’ je důležité i dále.“*

Druhé „Kino na hranici“ navštívil jako host v New Yorku žijící Vojtěch Jasný a krátká retrospektivní část byla věnována v Českém Těšíně narozenému Františku Vláčilovi.³⁵⁸

³⁵⁴ Rozhovor s Jolantou DYGOŚ, Těšín, 24. července 2017.

³⁵⁵ Příloha 3.

³⁵⁶ Katalogy k prvním pěti ročníkům se mi nepodařilo zajistit, respektive nemá je ani současná ředitelka Jolanta Dygoś.

³⁵⁷ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 86.

³⁵⁸ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 87.

Třetí ročník sebou prvně přinesl i slovenské filmy, což bylo zohledněno i v názvu: Přehlídka českých a slovenských filmů „Kino na hranici“. Jako host byl mimo jiné Juraj Jakubisko a jeho žena Deana Horvátová-Jakubisková.³⁵⁹

Čtvrtý ročník již byl mezinárodní, protože se filmy začaly promítat i v kině Central Českém Těšíně. Hlavními hosty byly Slovák Juraj Herz a Čech Vladimír Michálek.³⁶⁰

Během prvních let se vytvořila formule festivalu, která zůstává až do dnešních dní velmi obdobná. Formule festivalu je taková, že vždy převládá celoživotní tvorba jednoho či více tvůrců – tzv. retrospektiva. Dalším blokem jsou tematicky laděné filmy (příklady napříč všem ročníky: Kinematografie 60. let; Ženským okem, aneb filmy Alice Nelis; Muzikálové filmy; Sexuální život Čechů (na obrazovce); Slovenský animovaný film; O tramvajích a jiných veřejných dopravních prostředcích; Fotbalová horečka; Hranice a stěny světa: Romové a bílí; Erotické filmy; Rebelové a chuligáni; Emigranti a imigranti,...). V neposlední řadě se pomítají filmy, které mají čerstvě po premiéře, či premiéru zažijí přímo na přehlídce a vzácných případech dokonce až po přehlídce. V počátku dominovaly české novinky, později se přidaly slovenské i polské. Od samého počátku filmovou přehlídku doprovázely výstavy, koncerty diskuse a debaty s tvůrci a diváky.³⁶¹

Uspořádání pátého ročníku v roce 2003 znamenalo pro filmovou přehlídku malé výročí. Organizátoři vyslovili přání, aby slovo *hranice*, přinejmenším pro těch pár dubnových dnů, změnilo svůj význam, a jediné překážky při překračování hranic se objevily pouze ve vytrvalosti všech zúčastněných ... protože program měl být bohatý a času na odpočinek mělo být málo.³⁶² V polském tisku se objevila zpráva, která festival hodnotila následovně: „*Jako každý rok Kino na hranici přijalo a hostilo několik set filmových nadšenců a již legendární atmosféry Přehlídky. Organizátoři dbají na to, aby se vzájemné poznání a integrace národů nekonalo výlučně v oblasti filmu. Událost každoročně doprovází koncerty, setkání s umělci a noční rozhovory nad českým pivem*“.³⁶³ V tomto ročníku byla představena retrospektiva Jiřího Svobody a Karla Kachyni³⁶⁴ a festival osobně navštívili právě Jiří Svoboda, dále Jan Hřebejk a Jaroslav Dušek.

³⁵⁹ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 87.

³⁶⁰ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 86, 87.

³⁶¹ *Katalogy a programy*. [citováno 3. dubna 2018] Dostupné z: <https://kinonahranicy.pl/cz/strana/katalogi>.

³⁶² CHOWANIOKOVÁ, Gertruda, DYGOŚ Jolanta, ROMANOVÁ, Petra, MENDROCH, Marek. Na začátek. *Katalog V. přehlídky českých a slovenských filmů Kino na Hranici*, 24. 04. – 27. 04. 2003.

³⁶³ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 88.

³⁶⁴ Program. *Katalog V. přehlídky českých a slovenských filmů Kino na Hranici*, 24. 04. – 27. 04. 2003.

Šestý ročník filmové přehlídky přinesl závan čerstvého vzduchu. Byly představeny filmy polské režisérky Agnieszky Holland, která je osobně velmi spjata s českou kulturou. Krom toho proběhla i ukázka maďarská kinematografie. Festival změnil svůj název „pouze“ na „Filmová přehlídka Kino na hranici“.³⁶⁵ Došlo tedy k přirozenému rozšíření zájmu (prozatím jeden film ročně) na poslední stát visegrádské čtyřky. V tomto ročníku převládal ženský element, neboť byly představeny filmy nejen Agnieszky Holland, ale také Věry Chytilové.³⁶⁶ Součástí přehlídky byla i interdisciplinární vědecká konference organizovaná společně s Institutem audiovizuálního umění Jagellonské univerzity z Krakova s názvem „Kino Agnieszky Holland a identita evropské kultury“. Agnieszka Holland se přehlídky osobně účastnila, zde s ní proběhla beseda a oficiální setkání režisérky Holland s jejími přáteli, s českým režisérem Martinem Šulíkem a se slovenským výtvarníkem Fero Liptákem.³⁶⁷

Sedmý ročník Filmové přehlídky představil retrospektivu dvou režisérů pocházejících z Těšínů – Františka Vláčila a Mariusze Grzegorzka, které spojuje „*věrnost sobě, důslednost v realizaci vlastní umělecké cesty, nepodléhání komerci, a co je velice důležité – velký talent.*“³⁶⁸ Přičemž Mariusz Grzegorzek byl hostem toho ročníku. Ředitelky „Kina na hranici“ Jolantu Dygoš a Petru Slováček Rypienovou přivedli při zahajovacím ceremoniálu na podium Roman Gutek, Andrzej Kawala, Piotr Kotowski a Tadeusz Wantuła, tedy ředitelé čtyř spřátelených filmových festivalů („Era Nowe Horyzonty“, „Lubuskie Lato Filmowe“, „Letnia Akademia Filmowa“, „Třinecké filmové léto“). Toto gesto mělo ukázat, že popularizace kinematografie je společnou misí všech a neexistuje zde konkurence.³⁶⁹

Osmý ročník festivalu byl věnován retrospektivě tvorby Wojciecha Marczewského a Ela Havetty. Tento rok také patřil výročí 25 let existence Polsko-česko-slovenské solidarity, k jehož oslavám se filmová přehlídka připojila. Jako hosté se zúčastnili Jan Budař, Wojciech Marczewski, Marko Škop a Petr Zelenka.³⁷⁰ Každý rok se na festivalu objevovaly nejnovější filmy, podmínkou producentů takových filmů je, že nesmějí být vysílány za hranicemi státu, kde vznikly. Snad jenom filmová přehlídka „Kino na hranici“ může nabídnout tak elegantní

³⁶⁵ CHOWANIOKOVÁ, Gertruda, DYGOŠ Jolanta, RYPIENOVÁ, Petra, MENDROCH, Marek. Na začátek. *Katalog VI. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 20. 05. – 25. 04. 2004.

³⁶⁶ Program. *Katalog VI. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 20. 05. – 25. 05. 2004.

³⁶⁷ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 88

³⁶⁸ DYGOŠ Jolanta, RYPIENOVÁ, Petra. *Katalog VII. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 20. 05. – 25. 04. 2005.

³⁶⁸ Program. *Katalog V. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 20. 05. – 25. 04. 2005

³⁶⁹ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 88, 89.

³⁷⁰ Program. *Katalog VIII. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 19. 04. – 23. 04. 2006.

řešení, české filmy na jedné straně řeky a polské na druhé.³⁷¹ V roce 2006 napsal český velvyslanec Jakub Karfík ve Varšavě dopis organizátorům filmové přehlídky.

*„Vysoce si cením přínosu, jaký má Filmová přehlídka Kino na Hranici pro propagaci české kultury v Polsku a pro integraci našich národů. Kino na Hranici nejsou pouze filmové projekce, koncerty a výstavy, ale také setkání lidí, především mladých, kteří se na přehlídce poznávají a navazují přátelství. Událost má také velký význam z důvodu na jakém místě se koná – na hranici, kde jsou ještě znát vzájemné negativní stereotypy a historie stále budí spory a emoce. Kino na Hranici velkou měrou přispívá ke sblížení našich národů.“*³⁷²

V devátém ročníku byla retrospektiva zaměřena na celoživotní dílo Jana Němce a Martina Slivky. Velká část filmů byla věnována desetiletému výročí smrti Bohumila Hrabala. Byly promítnuty všechny filmy, které vznikly na motivy jeho literární tvorby. Jako hosté přehlídku navštívili například Andrzej Barański, Andrzej Jagodziński, Krystyna Krauze či Fero Lipták.³⁷³ Novinkou této edice byly besedy „Na hranici bez hranic – o Čechách, Polácích a Slovácích“ a „Beseda o B. Hrabalovi.“³⁷⁴

V roce 2008 nastoupila organizační změna, Jolanta Dygoś spolu s Petrou Slováček založily novou organizaci – „Kultura na hranici“ a „Kino na hranici“ opustilo Polsko-česko-slovenskou solidaritu, která tedy přestala být pořadatelem přehlídky. Důvody byly především praktické, protože pokud se pod záštitou jedné organizace žádá o granty na dvě kulturní akce, může příspěvek získat pouze jedna. Status Polsko-česko-slovenské solidarity také komplikoval organizaci. Jolanta Dygoś jako ředitelka přehlídky musela neustále kontaktovat mluvčího Polsko-česko-slovenské solidarity, aby podepisoval a schvaloval záležitosti spojené s organizací festivalu a nesl za to zodpovědnost, i když neměl s organizací prakticky nic společného. Založení nové organizace se zdařilo a obě ředitelky pocítily větší svobodu při organizaci.³⁷⁵ Tento desátý jubilejní ročník vedl ředitelku Jolantu Dygoś k hodnocení, vzpomínání a díkům. *„Společně jsme překračovali hranice – ty mezi státy – ale především ty důležitější – v našem vědomí. Pomáhali jsme překlenout bariéry stereotypů a nevědomosti. Doufám, že ani jedna z těch hranic nás již nedělí, a spojuje nás v přátelství.“*³⁷⁶ Hosty na tomto jubilejním ročníku byli například Marian Dziędziel, Krystyna Krauze, Maxim Velčovský či Petr Zelenka. Proběhla také vědecká konference „Bloudění mezi srpnem 1968 a listopadem

³⁷¹ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 89.

³⁷² KARFÍK, Jakub. List intencyjny. Warszawa, 25. srpna 2016.

³⁷³ *Katalog IX. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 27. 04. – 03. 05. 2007.

³⁷⁴ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 90.

³⁷⁵ Rozhovor s Jolantou DYGOŚ, Těšín, 24. července 2016.

³⁷⁶ DYGOŚ, Jolanta. *Katalog X. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 29. 04. – 04. 05. 2008.

1989.“ Retrospektiva pak byla věnována Pavlu Juráčkovi, který přehlídku navštívil a Franciszku Pieczkovi. Velkou přidanou hodnotu měl cyklus film s dějinami: Československo 68 a film a dějiny: Maďarsko 56. Protože povědomí o národních dějinách našich blízkých států je důležitým prvkem vzájemné sounáležitosti a o to více, když část moderní historie je pro národy Visegrádské čtyřky velmi obdobná. Přenesení historie do filmu je příjemnou formou jak o historii informovat širokou veřejnost.³⁷⁷ V předešlém devátém ročníku si diváci zvolili filmy, které by chtěli vidět i v následujícím roce, tedy během ročníku desátého. Znovu tedy festival nabídl filmy, jako *Hoří, má panenko*, *Knoflíkáři*, *Kobieta samotna*, *Markéta Lazarová*, *Skřivánci na niti*, *Spalovač mrtvol...* Během festivalu došlo k předání státních vyznamenání členům Polsko-česko-slovenské solidarity, včetně toho, že Jolanta Dygoś obdržela *Złoty Krzyż Zasługi*³⁷⁸ a Gertruda Chowanioková pak *Krzyż Kawalerski*.³⁷⁹ Desátá edice „Kina na hranici“ pak byla v lednu 2009 oceněna jako „Kulturní událost roku“, jednalo se o studentskou cenu Slezské univerzity.³⁸⁰

Druhou dekádu filmové přehlídky organizátoři zahájili filmovou projekcí přímo na hranici a zároveň v obou státech. Jak tomu rozumět? Oba dva břehy řeky byly spojené filmovým mostem. Na jednom břehu se nacházel projektor a diváci, a na druhém plátno, na kterém se promítal film. „*Naším cílem je snaha o nalezení odpovědi na otázku – kde se nachází film? Tam, kde je projektor, tam, kde se nachází publikum (vždyť film vlastně vzniká v myslích lidí) nebo tam, kde je filmové plátno?*“.³⁸¹ Tento ročník byl věnován retrospektivě Evalda Schorma a Pavola Barabáše. Jako hosté se přehlídky zúčastnili právě Pavol Barabáš, či Olga Dabrowská, Zbigniew Janas a Mieczysław Dućin Piotrowski. V rámci doprovodných akcí proběhly přednášky dr. Andrzeje Kołodyńského a prof. Andrzeje Wernera. Dále bylo zorganizováno odborné fórum Setkání na hranici.³⁸² Divadelní festival po vstupu do Evropské unie a Schengenu změnil svůj název na „Bez hranic“. Filmová přehlídka zanechává přídomek „Na hranici“. Jolanta Dygoś vysvětluje, že hranice nemusí vždy dělit, ale i spojovat.³⁸³

³⁷⁷ Program. *Katalog X. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 29. 04. – 04. 05. 2008.

³⁷⁸ Jedná se o vyznamenání, které uděluje prezident RP za veřejně prospěšnou činnost pro občany nebo stát. *Krzyż Zasługi*. [citováno 30. května]. Dostupné z: <http://www.prezydent.pl/prezydent/kompetencje/ordery-i-odznaczenia/odznaczenia/krzyz-zaslugi/>.

³⁷⁹ Jedná se o druhý nejvyšší občanský řád, který je také udělován prezidentem RP za obecné zásluhy o Polskou republiku. *Order Odrodzenia Polski*. [citováno 30. května]. Dostupné z: <http://www.prezydent.pl/prezydent/kompetencje/ordery-i-odznaczenia/ordery/order-odrodzenia-polski/>.

³⁸⁰ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 91.

³⁸¹ *Katalog XI. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 28. 04. – 03. 05. 2009.

³⁸² *Vzpomínky plynou jak řeka. 20 let Filmové přehlídky Kino na hranici*. Vydavatel: Filmová přehlídka Kino na hranici/Stowarzyszenie Kultura Na Granici Cieszyn, EducationTalentCulture, z. s. Český Těšín. 286 s., 100. ISBN 978-83-932940-8-4.

³⁸³ Rozhovor s Jolantou DYGOŚ, Těšín, 24. července 2017.

S následujícími ročníky organizátoři nepřicházeli o nové nápady a nové inspirace. „Představme si filmovou pásku o délce polsko-české hranice. Projekce takového filmu by trvala 462 hodin. Ta myšlenka o hranici Čech a Polska, linii Olzy a také šňůrce a kartičce – akreditaci, kterou u sebe nosí účastníci v průběhu festivalu – se stala inspirací pro letošních sedm plakátů. Na nich linka vytváří historie popisující filmy, režiséry, města. Zároveň prozrazuje tajemství i dává hádanky. Během našich jedenácti společných let jsme už dávno překonali délku této hranice, prošli jsme ji společně – Poláci a Češi, ve vždy příjemné společnosti Slováků.“³⁸⁴ Martin Šulík, Adam Sikora a Josef Škvorecký, to byly osobnosti, kterým byla věnovaná retrospektiva. Speciálním hostem byla nositelka Nobelovy ceny za literaturu Wisława Szymborska. Po vzoru loňského roku proběhlo odborné fórum Setkání na hranici.³⁸⁵

V dalším, tedy třináctém ročníku byla retrospektiva věnována Otakarovi Vávrovi, Miloslavu a Igoru Lutherovým, Krzysztofu Komedowi a Adamu Sikorowi. Lutherovi a Adam Sikora pak byli i hosty.³⁸⁶ „Zatímco první přehlídka v roce 1999 nabídla projekce jedenácti českých filmů v jediném kinosále, třetí ročník se již dramaturgicky rozšířil v prezentaci slovenské kinematografie, ten čtvrtý přinesl promítání v Českém Těšíně a v rámci šestého se na přehlídce začaly objevovat i polské a maďarské filmy – a tak je tomu koneckonců dodnes. Počet filmových projekcí se soustavně zvyšoval – v pořadí dvanáctá přehlídka tak poprvé přinesla ‚kulatou‘ stovku promítaných filmů. Právě od toho okamžiku se datuje tradičně ustálená podoba akce, kterou si tak chválí její účastníci: 6 dní, nejméně 4 místa konání projekcí v jednom – ač rozdělením – městě, pravidelná dávka více než stovky filmů, 5 koncertů a velké množství doprovodných akcí. Beze změn zůstala i původní myšlenka, tedy soustavná propagace a zkoumání kulturního dění u nejbližších sousedů.“³⁸⁷ Dále pak proběhlo tradiční odborné fórum Setkání na hranici, literární setkání s Mariuszem Suroszem a byly zorganizovány filmové workshopy Tři pohledy.³⁸⁸

Na úvod čtrnáctého ročníku si organizátoři postesklly, že jim ubývá energie, jelikož „Kino na hranici“ je jejich koníčkem a každý má ještě svoje zaměstnání, ale filmová prohlídka každý rok zabere více a více času. Objevila se větička, že na „Kině na hranici“ kromě organizátorů a diváků nikomu dalšímu nezáleží. V organizačním týmu zřejmě převládala negativní atmosféra,

³⁸⁴ Katalog XII. Filmové přehlídky Kino na Hranici, 28. 04. – 03. 05. 2010.

³⁸⁵ Vzpomínky plynou jak řeka, op. cit., s. 106.

³⁸⁶ 13. Kino na hranici – program. [citováno 28. března 2018] Dostupné z: https://kinonagranicy.pl/source/katalogi%20KnG/kng_2011.pdf.

³⁸⁷ O přehlídce. [citováno 28. března 2018] Dostupné z: <https://kinonagranicy.pl/cz/strana/o-przegladzie-cz>.

³⁸⁸ Vzpomínky plynou jak řeka, op. cit., s. 106.

jak však sami píší, další filmové setkání v Těšíněch jim jistě dobije energii. Pro tento rok dominovala tvorba Štefana Uhera, Zdeňka Svěráka a Antoniho Krauzeho.³⁸⁹ Hosty čtrnáctého ročníku byli například Zdeněk Svěrák či Ondřej Vetchý. Doprovodný program byl velmi bohatý. Tradičně proběhlo odborné fórum Setkání na hranici, několik koncertů a výstav doplněných o literární setkání s Jerzym Kronholdem a Lidií Ostałowskou. Novinkou pak byly překladatelské dílny. Tento rok byl v souvislosti s mistrovstvím Evropy ve fotbale 2012 zařazen speciální charitativní fotbalový zápas mezi výběry polských a českých umělců. Český klub Amfora reprezentovali například Antonín Panenka, Martin Dejdar, Roman Skamene či Ondřej Vetchý. Součástí programu byl i filmový cyklus Fotbalová horečka.³⁹⁰ Ač nebylo naladění organizátorů nejlepší, tak jejich snaha byla oceněna. Tento ročník festivalu byl v říjnu 2013 Polským institutem filmového umění za nejlepší mezinárodní filmovou událostí roku 2012.³⁹¹

V úvodním slovu patnáctého ročníku se organizátoři vrátili k problémům, které nastiňovali v předešlém ročníku a prohlásili je za vyřešené. Někjaké speciální oslavy se na polokulatiny nekonaly a navíc – „*Nesmíme zapomenout, že místo sladkého dortu rozhodně upřednostňujeme hořkost piva. Alespoň tedy většina z nás.*“ V rámci retrospektivy bylo připomenuto dílo Petera Solana, filmy Jerzyho Stuhra a práce kameramana Miroslava Ondříčka a režisérské dílo jeho syna Davida.³⁹² Jako se přehlídky zúčastnili například Jerzy a Maciej Stuhr, Mirosław Jasiński, David Ondříček, Petruška Šustrová či Arkadiusz Wojnarowski. Tento rok obdrželo „Kino na hranici“ za 14. ročník přehlídky cenu Polského institutu filmového umění PISF v kategorii mezinárodní filmové akce.³⁹³

Šestnáctý ročník a rok 2014. „*Události na východě nás vedly k tomu, že jsme se rozhodli zaměřit na současný ukrajinský film. Při sledování těchto filmů se zamysleme nad nejistým osudem Ukrajiny. Máme tam mnoho přátel.*“ Část programu byla věnována stému výročí roku 1914. Tedy symbolickému konci 19. století a začátku století 20. V té době začal Franz Kafka psát *Proces* a Jaroslav Hašek vyrazil na frontu a právě válečným událostem a tvorbě těchto dvou spisovatelů byla věnovány filmové cykly.³⁹⁴ Retrospektiva byla věnována Dušanu Hanákovi, Januszovi Majewskému a Kurtu Weberovi. Jako hosté přehlídku navštívili Monika Effenbergerová, Dušan Hanák i Janusz Majewski. Dále proběhla výstava fotografií a plakátů

³⁸⁹ *Katalog XIV. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 28. 04. – 03. 05. 2012.

³⁹⁰ *Vzpomínky plynou jak řeka*, op. cit., s. 120-122.

³⁹¹ *Katalog XVI. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 30. 04. – 04. 05. 2014.

³⁹² *Katalog XV. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 30. 04. – 04. 05. 2013.

³⁹³ *Vzpomínky plynou jak řeka*, op. cit., s. 126, 127.

³⁹⁴ *Katalog XVI. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 30. 04. – 04. 05. 2014.

„Polsko, Evropa, svět – Tváře Agnieszky Holland“, debata na téma „V okolí, kultuře, hlavách – co nám zůstalo z období před rokem 1914?“ a také workshop „Jak vznikají filmy?“. ³⁹⁵

V dalším tedy sedmnáctém ročníku se lehce změnilo programové uspořádání festivalu. Pro tento rok byly vybráni ne jenom režiséři a scénáristé ale i herci, jejichž vybraná filmografie byla představena v rámci retrospektivy a mnoho z nich filmovou přehlídku i osobně navštívilo. Pro tento rok to byli Ludvík Aškenazy, Katarzyna Figura, Marcin Krzysztalowicz, Stanislaw Párnický, Boleslav Polívka, Emilia Vašáryová a Drahomíra Vihanová. ³⁹⁶

V roce 2016 oslavila ilmová přehlídka své 18. narozeniny. *„Nejčastěji jsou ale osmnáctiletí s ohromnou radostí a energií zahleděni do budoucnosti. A takový je i náš nový ročník Kina na hranici. Bláznivý, mladistvý, takový, který si odvážně plní sny, ale zároveň vědomý svých cílů, cesty, po níž se chceš vydat, ale také spojený s výběrem nových, zralých partnerů – a proto se na našem festivalu letos objevily nové tváře, se svěžím pohledem a nápady.“* Změna se týkala i organizačního týmu, programovým ředitelem už není Maciej Gil, ale nově Łukasz Maciejewski spolu s Martinem Novosadem z předchozích ročníků. Program tedy sázel na mládí a to ve smyslu tvůrců mladé generace a filmových cyklů o dospívání, prvních láskách a objevování jinakosti. Bylo představena tvorba osobností českého, polského a slovenského kina – Anna Geislerová, Ladislav Helge, Agata Kulesza, Grzegorz Królewicz, Magda Vašáryová a Dušan Trančík. Paleta hostů se každým rokem rozšiřovala, tento ročník přivítal například Magdu Vašáryovou. Významným prvkem tohoto ročníku bylo přehlídka tvorby Filmové školy v Lodži, která se pyšní světovým prvenstvím, co se filmových škol týče. ³⁹⁷

Během devatenáctého ročníku bylo představeno šest cyklů filmových retrospektiv – herečka Karolina Gruszka, režisér Antonín Máša, herci Milan Lasica a Karel Roden, scénograf Allan Starský a Filmová a televizní fakulta Akademie múzických umění v Praze. ³⁹⁸ Přehlídky se letech zúčastnila opět Agnieszka Holland. V rámci doprovodného programu proběhlo setkání studentů a pedagogů FAMU a Státní filmové, televizní a divadelní akademie Leona Schillera v Lodži „Společně na hranici“ a také literární setkání s Monikou Kompaníkovou.

Letošní rok, tedy 2018 čeká alespoň pro tuto událost spojený Český Těšín a polský Těšín jubilejní dvacátý ročník filmové přehlídky „Kino na hranici“. Jedním z hlavních témat se stane „Oslava“. V programu nebude chybět ani tradiční retrospektiva, tentokrát Krzysztofa

³⁹⁵ *Vzpomínky plynou jak řeka*, op. cit., s. 134.

³⁹⁶ *Katalog XVII. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 28. 04. – 03. 05. 2015.

³⁹⁷ *Katalog XVIII. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 28. 04. – 03. 05. 2016.

³⁹⁸ *Katalog XIX. Filmové přehlídky Kino na Hranici*, 28. 04. – 03. 05. 2017.

Zanussiho, Jana Hřebejka³⁹⁹, Danuty Stenky a Ivana Trojana⁴⁰⁰, kteří festival navštíví jako hosté. „Když narozeniny, tak zábava a ‚Oslava!‘“ říká programový ředitel „Kina na hranici“. *„Budeme společně vzhlížet k obloze a čekat na padající hvězdy, abychom si mohli pomyslet přání. Přesně tak, jako když sfoukáváme svíčky na narozeninovém dortu. Takový bude 20. ročník festivalu a taková je i jeho grafická podoba, jejíž autorkou je Iwony Cichy...“* Nejen oslava, ale i připomenutí důležitých výročí. Jedním z hlavních témat bude březen 68 v Polsku a Pražské jako v Československu ukončené invazí vojsk Varšavské smlouvy. *„Tyto bolestné události jsou v paměti mnohých z nás stále živé. Rádi bychom tyto historické události připomněli a promluvili si o nich.“*⁴⁰¹ V tomto duchu se nesou i tematické cykly, tedy „Neklidná kinematografie 68. roku“ a „Oslavy!“ nakonec pak blok „Kino/Divadlo“. Během festivalu proběhnou i tři velké debaty na téma 50. letého výročí událostí v Polsku v březnu 1968 a Pražského jara a tragického československého srpna 1968, konkrétně půjde i témata: „Jsou česká a slovenská literatura stále živé?“, „Ostře sledovaný film“ a „Umělci, kteří měli být zlikvidováni“.⁴⁰²

Dnes festival organizují dvě organizace. Na polské straně to je Kultura na Hranici, jehož členové jsou také členy Polsko-česko-slovenské solidarity, neboť „Kino na hranici“ vyrostlo z tradice Polsko-česko-slovenské solidarity a navazuje na její ideologii. Vztah se Polsko-česko-slovenskou solidaritou je podle polské ředitelky Jolandy Dygoš především ideologický a navazuje na práci, kterou si Polsko-česko-slovenská solidarita vymezila jako opoziční organizace. Dnes už se těšínská pobočka neúčastní na organizaci ani financování festivalu a má „pouze“ symbolický význam. Na české straně hranice to je Občanské sdružení EducationTalentCulture. Organizační štáby mají podobně jako u divadelního festivalu své zástupce u každé funkce na obou stranách řeky Olše.⁴⁰³ Stejně jako festival divadelní i festival filmový stojí na společné chuti a práci nejen organizátorů, ale také množství nadšených dobrovolníků. *„Je to skvělý příklad nezdolné občanské iniciativy, jejíž hnací silou je především*

³⁹⁹ *At' žije bál! 20. narozeniny Kina na hranici.* [citováno 29. března 2018] Dostupné z: <https://kinonagranicy.pl/cz/strana/materialy-prasowe>.

⁴⁰⁰ *KINO TĚŠÍ (n) neboli o 20. ročníku Kina na hranci.* [citováno 29. března 2018] Dostupné z: <https://kinonagranicy.pl/cz/strana/materialy-prasowe>.

⁴⁰¹ *At' žije bál! 20. narozeniny Kina na hranici.* [citováno 29. března 2018] Dostupné z: <https://kinonagranicy.pl/cz/strana/materialy-prasowe>.

⁴⁰² *KINO TĚŠÍ (n) neboli o 20. ročníku Kina na hranci.* [citováno 29. března 2018] Dostupné z: <https://kinonagranicy.pl/cz/strana/materialy-prasowe>.

⁴⁰³ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne...op.cit.*, s. 122.

touha srdce.⁴⁰⁴ Pokud si však v katalozích prohlédneme seznamy dobrovolníků, jsou to téměř ve 100% Poláci.

Organizačnímu štábu se dostalo zadostiučinění a festival byl odměněn nejenom přízní diváků, ale také prestižními oceněními. *„Přehlídka Kino na hranici stačila za uplynulá léta získat tradiční podobu a renomé, stejně jako pověst jedné nejcharakterističtějších akcí v Polsku a České republice. V roce 2008 udělila Akademická studentská rada Slezské univerzity v Katovicích cenu LAUR STUDENCKI (STUDENTSKÝ VAVŘÍN) v kategorii Kulturní událost roku právě přehlídce Kino na hranici. V letech 2009, 2010, 2011 a 2013 nominovala odborná kapitula Filmovou přehlídku Kino na hranici na ocenění Polského institutu filmového umění (PISF) v kategorii Mezinárodní filmový festival po boku takových akcí jako MFF T-Mobile Nowe Horyzonty, Krakovský filmový festival, MFF Varšava, Planet doc Review nebo Festival filmu a umění „Dwa Brzegi“. Kino na hranici nakonec cenu v roce 2013 získalo.“*⁴⁰⁵

Co se týče publika filmové přehlídky „Kino na hranici“, tak zhruba z 90% jsou to Poláci. Proč je ta převaha tak markantní a zájem z české strany tak malý, nevědí sami pořadatelé. Je snaha o propagaci, ale odezva není příliš velká. Režisér Zelenka tuto situaci komentoval slovy, že Češi jsou uzavření vůči cizím kulturám, ale Jolanta Dygoś tomu nechce věřit, a tak se snaží dál. Dalším z pokusů byl projekt (jaro 2016) Kino na cestách, kdy se vysílaly v Čechách dva polské filmy a v Polsku dva české. Například v Praze byla účast téměř nulová, ale naopak v Brně byla návštěvnost vysoká.⁴⁰⁶ Rozdíl mezi českým a polským publikem je v tom, že české publikum je méně náročné. Nevadí jim rozbitá klimatizace, vyspí se v podstatě kdekoliv. Kdežto polské publikum si více stěžuje a dělá scény.⁴⁰⁷

Jolanta Dygoś se zamýšlela nad spolupráci s Čechy a prý ji někdy znervózňuje český „klid a klídeček“. V polském jazyce ani takové slovo není. Vždy se rozčiluje, když Češi tvrdí, že se něco nedá udělat, protože vždy prý jde všechno vyřešit a udělat. Tento pohled však vychází z přirozeného temperamentu a energičnosti, které Jolanta Dygoś má. Češi prý mají větší sklon k šetření a někdy využívají na práci levnější firmy, což se projevuje na kvalitě. Naopak jsou podle jejího mínění celkově méně nároční.⁴⁰⁸

V oficiální prezentaci k 19. ročníku filmové přehlídky jako cíle „Kina na Hranici“ organizátoři uvádí: propagace polské kultury v Čechách, propagace české a slovenské kultury

⁴⁰⁴ GIL, *Szkic do historii Przeglądu*, op. cit., s. 86

⁴⁰⁵ *O přehlídce*. [citováno 28. března 2018] Dostupné z: <https://kinonagranicy.pl/cz/strana/o-przegladzie-cz>

⁴⁰⁶ Rozhovor s Jolantou DYGOŚ, Těšín, 24. července 2017.

⁴⁰⁷ Rozhovor s Jolantou DYGOŚ, Těšín, 24. července 2017.

⁴⁰⁸ Rozhovor s Jolantou DYGOŚ, Těšín, 24. července 2017.

v Polsku, obecná propagace filmové kultury států visegrádské čtyřky, předpremiéry a premiéry nejdůležitějších filmů ze střední Evropy, podpora přeshraniční spolupráce, zlepšování vědomostí a dovedností díky workshopům, přednáškám, setkáním a diskusím, boření stereotypů mezi Poláky a Čechy a budování nového pozitivního pohledu, ukázka úspěchů a trendů v hudbě a výtvarném umění.⁴⁰⁹ Tyto cíle jsou velmi vznešené. Částečně jsou zaměřené na kinematografii, ale částečně pojmenovávají obecné společenské cíle. Inspirace ve kdysi disidentské organizaci je nepopíratelná, jednak se k ní hlásí sami pořadatelé, kteří mají s Polsko-česko-slovenskou solidaritou osobní zkušenost a jednak je to možná tímto konkrétním místem na mapě. Historie a současný vztah Českého Těšína a Těšína je velmi specifický a dost možná si sám říká o to, aby se k němu lidé vyjadřovali a snažili se ho zlepšit. Trauma hranice, jak ho popisuje Jolanta Dygós jistě trápilo členy Polsko-česko-slovenské solidarity již před rokem 89 a trápí dodnes. Zdá se, že díky půli a neutuchající touze po změně je dnes již z velké části překonána.

Ač je dnes Filmová přehlídka „Kino na hranici“ mezinárodní uznávanou filmovou událostí, a mnohé by možná překvapilo, kam až sahají její kořeny, stále se drží svých původních myšlenek, které aktualizuje v závislosti na současném dění.

4.3 „Polsko-české dny křesťanské kultury. Zůstaňme rodinou“ („Polsko-Czeskie Dni Kultury Chrześcijańskiej Bądźmy rodziną“)

„Další iniciativou je ten křesťanský festival, jehož první ročník se konal v Kudowě, proběhla i talentová soutěž a celé to byl takový velmi sympatický koncertní večer vysílaný polskou televizí a vystoupil tam Jaromír Nohavica, bard Sikorowski a oni vzájemně zpívali svoje písničky. Inspirace Polsko-česko-slovenské solidarity se tu objevují.“⁴¹⁰

Jako poslední kulturní událost, které se budu (méně podrobně) věnovat, a která má inspiraci v činnosti Polsko-česko-slovenské solidarit jsou „Polsko-české dny křesťanské kultury“. Obsahem a pojetím se jedná o lehce odlišnou událost než předešlý divadelní a filmový festival, ale zároveň je spojuje touha tvořit kulturní most mezi Polskem a Českou republikou, touha po poznání souseda, jeho kultury a zvyklostí. Místem konání „Polsko-českých dnů křesťanské kultury“ není Těšínsko, ale Kladské pomezí (*Ziemia Kłodzka*).

⁴⁰⁹ Příloha 1.

⁴¹⁰ Rozhovor s Pawłem SKRZYWANKEM, Vratislav, 9. října 2016.

„Polsko-české dny křesťanské kultury“ vycházejí z události, která byla organizována již dlouho před rokem 1989 „Klubem katolické inteligence“ („*Klub Inteligencji Katolickiej*“) v Nové Rudě: „Dny křesťanské kultury“ („*Dni Kultury Chrześcijańskiej*“). V roce 1989 však dostal aktivní člen Polsko-československé solidarity Julian Golak nápad rozšířit festival za hranice Polska. V létě 1990 měl nápad konkrétní podobu a Julian Golak se společně Teresou Bazałou, Wartkiem Martynowským a Bogusławem Sobótkou vydali do České republiky. Prvně se setkali s knězem broumovského kláštera Norbertem Zemanem, kterému se nápad zalíbil, ale měl dost pochybností o možnosti uskutečnění. Poté navštívili polského velvyslance v Praze Jacka Balucha, který nápad velice ocenil, ale též měl pochybnosti o realizaci a ještě je vyslal k Dominiku Dukovi, který měl obdobný pocit. Stalo se však, že na podzim téhož roku proběhl první ročník „Polsko-českých dnů křesťanské kultury“ s heslem „Abychom všichni byli jedno“. Na začátek proběhlo symbolické zvednutí závory v Tłumaczově a biskup Józef Pazdur v modlitbě poprosil o to, aby už ta železná závora nikdy nedělila dva slovanské národy. První „Polsko-české dny křesťanské kultury“ trvaly dva týdny, akce se konala především v Nové Rudě a Broumově, dále pak v Mioszowě a Łądku Zdroji. *„Tak to začalo – skromně, ale s odhodláním a přesvědčením, že děláme něco dobrého a potřebného. Přesvědčili jsme nové představitele českého Broumova a konkrétně starostu – Tomáše Kočičku, který zazpíval na hranici v Tłumaczově celou polskou hymnu. Chtěli bychom být spolu – chtěli bychom se stát opravdovou rodinou.“*⁴¹¹ Z původní lokální události se postupně začala stávat událost, která se konala v několika místech podél polsko-české hranice (z obou stran) a postupně nabývala na síle a na významu. Mezi hlavní organizátory se zařadily: „Stowarzyszenie Komitet Obywatelski Ziemi Kłodzkiej“, pobočka Polsko-česko-slovenské solidarity z Nové Rudy a „Klub katolické inteligence“. Postupně se začaly připojovat i další organizace, města, lidé z Polska i z Československa.⁴¹² Z 12 původních míst, kde se konal první ročník, se zvedl při pátém ročníku počet na 25 a proběhlo již 150 různých akcí. Prvních pět let bylo zasvěceno především nátlaku na otevření zavřených hranic a na přijetí ratifikace smlouvy o malém příhraničním styku. Tyto požadavky byly od počátku podporovány polským generálním konzulem v Praze – Witoldem Rybczyńským.⁴¹³ Během pátého ročníků „Polsko-českých dnů křesťanské kultury“ vydali organizátoři memorandum pro českou i polskou vládu, které se týkalo potřeby vyřešení problémů, které mají strategický význam pro firmy z polsko-českého pohraničí. Šlo například

⁴¹¹ GOLAK, *25 lat działalności SPCzS*, op. cit., s. 119, 120.

⁴¹² WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 125.

⁴¹³ *Pierwsze pięciolecie (1990-1994)*. [citováno 17. dubna 2018] Dostupné z: <http://dnikultury.eu/pl/portfolio/pierwsze-pieciolecie-1990-1994/>.

o možnost překročení hranice pouze s občanským průkazem, otevření nových hraničních přechodů a zvýšení důležitosti těch stávajících, založení polsko-české radiové stanice v pohraničí, rozšíření sítě silničních komunikací, obnově a opravě telekomunikačních služeb v pohraničí, vyučování polského jazyka v českých školách a českého v polských a také žádost na vytvoření polsko-českého euroregionu, což se za pár let skutečně uskutečnilo a výsledkem je Euroregion Glacensis).⁴¹⁴

Doba trvání „Polsko-českých dnů křesťanské kultury“ se rozšiřovala až k jednomu měsíci, obvykle v podzimním období. Různorodé události se konaly ve městech z obou stran polsko-české hranice. Část programu byla a je, už z podstaty a názvu akce křesťansky zaměřena. Konají se mše, svěcení kostelů, náboženské poutě, připomínají se životy svatých a také významných církevních osobností, dále se pak konají koncerty kostelních pěveckých sborů. Během konání „Polsko-českých dnů křesťanské kultury“ vystupují různorodé kapely či orchestry, taneční skupiny, také jsou pořádány sportovní události, výstavy, přednášky, besedy a konference často se dotýkající vzájemných polsko-českých vztahů, spolupráce či historie nahlížených z různých úhlů pohledu. V rámci „Polsko-českých dnů křesťanské kultury“ se taktéž setkávají představitelé partnerských měst a domlouvají budoucí spolupráce. Postupně přibýly například fotografické či malířské soutěže. Každý ročník je vždy zahájen i ukončen inaugurační mší a doprovodným programem, často za účasti politických i církevních osobností z obou států.

*„Idea „Polsko-českých dnů křesťanské kultury“ se zrodila v jihozápadním kousku Polska v oblasti Kladské kotliny, zvané též země tří kultur. Stále bohatší program a pole působení se staly během 10 let největší mezinárodní společensko-kulturní událostí polsko-českého pohraničí. Hlavním cílem DNŮ je propagace přirozené příhraniční spolupráce a sbližování a vzájemné porozumění Čechů a Poláků, připomínání neznámé historie a společná touha po evropské integraci. DNI mají být návratem ke křesťanské jednotě a tvoření společného regionu života, práce a radosti. K nepochybnému úspěchu dosavadních aktivit patří vznik Euroregionu pohraničí Čech, Moravy a Kladského pomezí zvaného Euroregionem Glacensis.“*⁴¹⁵ Významnou událostí v rámci Polsko-českých dnů křesťanské kultury bylo

⁴¹⁴ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 125.

⁴¹⁵ *Kronika 1997-1999*. [citováno 17. dubna 2018]. Dostupné z: <https://onedrive.live.com/?authkey=%21AEN3TvUkBAfSuOE&v=photos&id=978208426C20C4%212059&cid=00978208426C20C4>. obr. č. 122.

setkání s papežem Janem Pavlem II. v rámci oslav desátého výročí.⁴¹⁶ Vybraní účastníci uspořádali náboženskou pouť a setkali se s papežem přímo v Římě.⁴¹⁷

V druhém desetiletí existence festivalu se různé akce konaly v městech a místech jako: Červený Kostelec, Ząbkowice Śląskie, Kladsko, Náchod, Wałbrzych, Hradec Králové, Nové Město na Metují, Kudowa Zdrój, Pieszyce, Bohuslavice, Neratov, Nová Ruda-Słupiec, Bojuszów-Gorce, Duszniki Zdrój, Świdnice...⁴¹⁸ Jedenáctý ročník začínal již v srpnu a trval do října. Oslavovali se mimo začátku nového tisíciletí také tisíciletá existence Vratislavské arcidiecéze a 80. narozeniny Jana Pavla II.⁴¹⁹ Patnáctý ročník (rok 2004) se konal na patnácti polských místech a deseti českých. Celkem proběhlo 60 akcí, z toho 8 výstav, 12 koncertů, 6 soutěží, 18 polsko-českých setkání, 4 konference, 3 divadelní představení, 6 vernisáží, 4 sportovní akce pro mládež i spartakiáda pro osoby s postižením. Dny doprovázely oslavy spojené s 640 letým výročím smrti Arnošta z Pardubic. Tohoto ročníku se zúčastnili ministři kultury obou států – Pavel Dostál a Waldemar Dąbrowski. Pravidelnou akcí se stal tzv. *Vlak radosti*, kdy dochází k setkání polské a české mládeže.⁴²⁰ V roce 2006 se slavilo 25 let existence Polsko-česko-slovenské solidarity – „... *iniciátora a spoluorganizátora DNŮ, které již na vždy vešly do kalendáře událostí polsko-českého pohraničí, značně přispívající k idey vzájemného poznání a porozumění.*“⁴²¹ Rok 2009 byl rokem 20. letého výročí konání „Polsko-českých dnů křesťanské kultury“. Organizátoři připomněli původní myšlenku události, která z Kladského pomezí roztáhla svá křídla od Jeseníků po Krkonoše, a tedy sblížování Čechů a Poláků. Druhým výročím v tomto roce bylo 550 let existence Kladského hrabství, čemuž byla věnována i vědecká konference.⁴²² V některých oblastech se ke spolupráci připojují i příhraniční německé oblasti a jedním z příkladů polsko-česko-německé spolupráce je též podpora a popularizace

⁴¹⁶ *Minęło 10 lat (1995-1999)*. [citováno 17. dubna 2018]. Dostupné z: <http://dnikultury.eu/pl/portfolio/1990-1995/>.

⁴¹⁷ *Kronika 1997-1999*. [citováno 17. dubna 2018]. Dostupné z: <https://onedrive.live.com/?authkey=%21AEN3TvUkBAfSuOE&v=photos&id=978208426C20C4%212059&cid=00978208426C20C4>. obr. č. 126

⁴¹⁸ *Drugie dziesięciolecie (2000-2009)*. [citováno 17. dubna 2018]. Dostupné z: <http://dnikultury.eu/pl/portfolio/obecnie/>.

⁴¹⁹ *Kroniki DNI. Lata 200-2001*. [citováno 17. dubna 2018]. Dostupné z: <https://onedrive.live.com/?authkey=%21AixFZMIo05Q98S0&v=photos&cid=00978208426C20C4&id=978208426C20C4%211700&parId=978208426C20C4%212060&o=OneUp>. obr. č. 4.

⁴²⁰ *Kroniki DNI. Lata 2002-2004*. [citováno 17. dubna 2018]. Dostupné z: <https://onedrive.live.com/?authkey=%21ALgpjoe3gYa1jBk&v=photos&cid=00978208426C20C4&id=978208426C20C4%211949&parId=978208426C20C4%212061&o=OneUp>. obr. č. 109.

⁴²¹ *Drugie dziesięciolecie (2000-2009)*. [citováno 17. dubna 2018]. Dostupné z: <http://dnikultury.eu/pl/portfolio/obecnie/>.

⁴²² *Kroniki DNI. Lata 2009-2011*. [citováno 17. dubna 2018]. Dostupné z: <https://onedrive.live.com/?authkey=%21ANIFPM89duRXJIE&v=photos&cid=00978208426C20C4&id=978208426C20C4%211337&parId=978208426C20C4%212062&o=OneUp>. obr. č. 45.

blahoslavení kněze Gerharda Hirschfeldera⁴²³, který žil v Kudowě-Czermné. Jeho beatifikace se nakonec konala v roce 2010 v katedrále v Münsteru. A ten samý rok se v Kudowě Zdroji konala polsko-česko-německá oslava, která představovala život prvního blahoslaveného z této pohraniční oblasti. Též se konalo symposium a byla vydána kniha „*Gerhard Hirschfelder – učitel mládeže*“.⁴²⁴ Každoročně součástí „Polsko-českých dnů křesťanské kultury“ jsou slavnosti zahájení a slavnostní zakončení, která se konají v různých polských i českých městech. Například v roce 2011 proběhlo slavnostní zakončení v polské Vratislavi. Patronem události byl velvyslanec České republiky v Polsku Jan Sechter a též polský velvyslanec v České republice, dále pak maršálek Dolnoslezského vojvodství Rafał Jurkowlanec a předseda sejmíku Dolnoslezského vojvodství Jerzy Pokoja. Došlo k otevření výstavy „Dny polsko-české křesťanské kultury Zůstaňme rodinou 1999-2010.“ Organizátory slavnostní akce byly Stowarzyszenie Komitet Obywatelski Ziemi Kłodzkiej, Sdružení Polsko-česko-slovenská solidarita, Mezinárodní Polsko-česká vědecká společnost (*Polsko-Czeskie Towarzystwo Naukowe*), Centrum kultury a umění ve Vratislavi (*Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu*).⁴²⁵ „Polsko-české dny křesťanské kultury“ od počátku své existence nezměnily své hlavní organizátory – tedy Juliana Golaka a Teresu Bazału. Velký podporovatelem a pravidelným návštěvníkem se stal Dominik Duka.⁴²⁶

Každý ročník „Polsko-českých dnů křesťanské kultury“ je součástí tzv. polsko-českého kulturního roku. Poslední zahájení polsko-českého kulturního roku, tedy v roce 2017 proběhlo 4. dubna v polské Świdnici. Slavnostní mše proběhla v katedrále sv. Stanislava a Václava, poté akce pokračovala v místním divadle, kde proběhlo setkání s primátorkou města Beatou M. Slaniewskou, Juliana Golaka, velvyslance ČR v Polsku Jakuba Karfíka, konzula ČR ve Vratislavi Arkadeusza Ignasika, polského senátora Wiesława Kiliana, biskupů Świdnice Ignaceho Deca a Waldemara Pytela, vicemaršálka sejmíku dolnoslezského vojvodství Tadeusze Samborského a starosty Świdnice Petra Fiedorowicze a dalších starostů. Úvodní slovo měla primátorka, která připomněla historickou roli dcery Přemyslovců Doubravky, která

⁴²³ Narodil se v roce 1907 v Kudowě Zdroji-Czermné. Vyznamenal se tím, že pořádal náboženské poutě například do Wambierzyc, kterých se účastnilo tisíce lidí. Byl zadržený a vězněný gestapem za svoje slova: „Kdo ze srdcí mládeže vytrhává víru v Krista, ten je zločincem.“ Nakonec zemřel vyčerpáním v koncentračním táboře v Dachau ve věku 36 let. Jeho ostatky byly převezeny do kostela v Czermné a jsou tam dodnes. WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 126.

⁴²⁴ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 126, 127.

⁴²⁵ Ibidem, s. 127.

⁴²⁶ *Życie po „dwudziestce“*. [citováno 23. dubna 2018]. Dostupné z <http://dnikultury.eu/pl/portfolio/zycie-po-dwudziestce/>.

si před tisíci lety vzala za muže Měška I., kterého přivedla ke křesťanství, Měškův křest byl podmínkou pro sňatek, čímž položila základy polsko-českým vztahům.

„... Chtěla jsem tím ukázat, jak moc jsme si blízcí, což vyplývá z naší společné mentality, z našeho podobného smyslu pro humor. Nešlo by mluvit po skutečném partnerství, o skutečné spolupráci, pokud bychom neznali navzájem svoji kulturu. Tím spíše jsou cenné iniciativy jako práce pana Juliana Golaka. Snažíme si z něho vzít příklad a tak udržujeme partnerské vztahy s Trutnovem a Policí nad Metují... Ale důležitější než to, aby se setkávali partneři našich měst jen na úrovni úředníků a funkcionářů, jsou setkání obyčejných lidí. My můžeme iniciovat různé aktivity, podněcovat je, ale pokud tyto přátelské vztahy nevzniknou na úrovni obyčejných lidí tak také ze spolupráce nic nebude. Proto mám velikou radost z toho, že se tohoto zúčastní také děti, mládež ale i senioři, že se budeme poznávat navzájem.“⁴²⁷

Poté se slova ujal Julian Golak, ale pro změnu připomněl úlohu sv. Vojtěcha, při slavnostním zahájení předešlého ročníku v Praze byla otevřela stezka sv. Vojtěcha, která vede z Prahy až do Gdaňska. Slovy Juliana Golaka se jedná o mezinárodní kulturní trasu, která nás zavede například k hrobu první českého arcibiskupa Arnošta z Pardubic v Kladsku. Velvyslanec Jakub Karfík hovořil o manželce Karla IV. Anně Svídnické, poněvadž část jejího věna – Svídnice – byla součástí zemí Koruny české až do roku 1742.⁴²⁸ Samotný 25. ročník Polsko-českých dnů křesťanské kultury pak byl slavnostně zahájen v červnu v Niemczy. Slavnostní zahájení bylo započato svatou mší v kostele Neposkvrněného početí Panny Marie v Niemczy. Poté následovalo odhalení pamětní desky, která symbolizuje zařazení obce Niemcza do Mezinárodní stezky sv. Vojtěcha. Třetí část programu pokračovala v kulturním centru a Julian Golak při svém projevu zdůraznil, že se velice snaží myšlenku „Zůstaňme rodinou“ šířit nejen v České republice a na Slovensku, ale také v Bělorusku (Lida, Grodno, Geraniony) a na Ukrajině (Stanislavov, Dunajov), kde žijí významné polské menšiny.

„...K dnešnímu dni bylo zorganizováno 1600 různých akcí, jako jsou koncerty, představení, výstavy, soutěže, integrační setkání, konference a sympozia. Události XXVIII. Polsko-českých dnů křesťanské kultury „Zůstaňme rodinou“ se v roce 2017 konají ve více než 30 místech podél 400 km dlouhé státní hranice.“⁴²⁹

⁴²⁷ CIKL, Petr. Oficiální slavnostní zahájení polsko-českého kulturního roku v Świdnici. *Ziemia Kłodzka - od kladského pomezí - Glatzer Bergland*. Nowa Ruda: Wydawnictwo Ziemia Kłodzka – Komitet Obywatelski Ziemi Kłodzkiej. 2007, 273, s. 7.

⁴²⁸ Ibidem, s. 8.

⁴²⁹ KOUTEK, Jan. XXVIII Polsko-české dny křesťanské kultury „Zůstaňme rodinou“. *Ziemia Kłodzka - od kladského pomezí - Glatzer Bergland*. Nowa Ruda: Wydawnictwo Ziemia Kłodzka – Komitet Obywatelski Ziemi Kłodzkiej, 2007, 275. str. 6.

Ke slavnostnímu zakončení došlo 22. října tentokrát v Letohradě. První část programu byla mše svatá v letohradském kostele Nanebevzetí Panny Marie. Následoval společný oběd a divadelní představení v podání divadla z Wałbrzychu a koncert chóru „Familia Cantorum“ z Letohradu. Následně byla odhalena pamětní tabule, která Letohrad zařadila na Mezinárodní stezku sv. Vojtěcha.⁴³⁰ „Polsko-české dny“ se v roce 2017 konaly na 33 polských místech a 10 českých. Mezi nejaktivnější města se zařadily: Bielawa, Krzeszów, Niemcza, Mieroszów, Nowa Ruda, Pieszyce, Sokołowsko, Wałbrzych, Ząbkowice, Broumov, Letohrad a Neratov. 120 různých akcí navštívili nejenom Češi a Poláci, ale také Němci, Ukrajinci a Bělorusové. Na programu bylo jako každý rok množství křesťanským setkání jako například: Den svatého Václava v Broumově, Den patrona pohraničí sv. Jana Nepomuckého v Ścinawce-Sarnach, Mezinárodní vánoční setkání v Sokolci... V rámci Dnů také proběhly oslavy 40 letého výročí Charty 77, 100 leté výročí zjevení Panny Marie ve Fátimě, 750 leté výročí kanonizace Hedviky Slezske a 65 leté výročí od založení Umělecké školy v Broumově. Organizátoři také uctili patrona třech národů Gerharda Hirschfeldera. 28. ročník též doprovázelo otevření nových zastávek na již zmíněné Mezinárodní stezce sv. Vojtěcha (Niemcza, Kudowa-Zdrój, Kamieniec Ząbkowickowi, Letohrad). Během půl roku konání akce proběhlo 10 divadelních představení a 30 koncertů. Jako každý rok se uskutečnily náboženské poutě (do Hnězdna, na Trojmezí, Czenstochowé, na Sněžku, na Chmełmiec) a různé další společné výlety a výpravy. Nechyběly ani tradiční sportovní akce, vernisáže, výstavy. Dále pak dětské soutěže jako již léty zaběhlá znalostní soutěž – „Co víš o česko – polském pohraničí“, kterou tentokrát organizovala základní škola z Červeného Kostelce, Recitátorská soutěž náboženské poezie a soutěž „Sv. Vojtěch. Patron evangelizace Polska a Čech.“ Nechyběly ani vědecké konference, jejichž témata se povětšinou točí kolem polsko-českých vztahů z různých pohledů a často se zabývají různými formami příhraniční spolupráce. K příležitosti ukončení druhé etapy prací oprav hrobu Arnošta z Pardubic v kladském kostele se konala konference, který se zabývala dosavadní renovací. Renovaci prováděli restaurátoři z pardubické univerzity, fakulty restaurování v Litomyšli. Arnošt z Pardubic se dle organizátorů silně zapsal do české historie i historie Kladského pomezí, že po něm pojmenovali cenu, která se již čtvrtým rokem předává osobám za významné výsledky v činnosti týkající se mezinárodního porozumění a spolupráce v duchu

⁴³⁰ JAZIENICKA, Ewa. Zakończenie XXVIII. Polsko-czeskich dni kultury chrześcijańskiej w Letohradzie. *Ziemia Kłodzka - od kladského pomezí - Glatzer Bergland*. Nowa Ruda: Wydawnictwo Ziemia Kłodzka – Komitet Obywatelski Ziemi Kłodzkiej. 278-279, 2017, str 4,5.

vzájemného sblížení národů „Zůstaňme rodinou“. Slavnostní zakončení a shrnutí celého Polsko-českého kulturního roku 2017 proběhlo v Sokolci v Sovích horách 22. prosince.⁴³¹

„V našich aktivitách nás utvrzoval Jarek Broda, Mirek Jasiński a nově i velvyslanec Jacek Baluch, který nečekaně přijel na polsko-české organizační setkání do Vamberic. Matka Boží – Královna rodin nám dodával sil, protože vždy rádi jezdíme a putujeme ke svatému místu do Vamberic – tak tomu bylo vždy a tak to zůstane. Cesta ke Královně rodin a později k Arnoštu z Pardubic způsobila, že Dny polsko-české křesťanské kultury táhnou se již řadu let podél 300 km dlouhé polsko-české hranice. Míříme trpělivě k cíli, abychom se někdy mohli stát rodinou a Polsko-česko-slovenská solidarita každodenní a nejen sváteční.“⁴³²

„Polsko-české dny křesťanské kultury“ se rozrostly na ohromnou akci od Jeseníků až po Krkonoše a přesto působí skromným dojmem. Zde není pochyb o tom, že cílem je spojení národů pod hlavičkou kultury. Zdá se, že Julian Golak, člen Polsko-česko-slovenské solidarity a jeden z hlavních organizačních dvojic, to myslí skutečně vážně a maximálně se věnuje naplnění cíle „Zůstaňme rodinou.“ Festival nemá ambice lákat tisíce návštěvníků, neboť jeho pojetí je jiné než u předchozích dvou a peníze a návštěvnost se nezdají být jako hlavní problém, návštěvníci si najdou festival sami. Zcela regionální pojetí akce, kde se k organizaci přidávají leckdy vesničky, má dohromady velkou sílu. Dvojice Julian Golak a Teresa Bazała stojí za vydáváním příhraničního regionálního měsíčníku „*Ziemia Kłodzka – Od Kladského pomezí – Glatzer Bergland*“, který vychází již od roku 1989, a ve třech jazycích informuje obyvatele regionu o událostech a také připomíná jednotu a pospolitost. Ostatní členové Polsko-česko-slovenské solidarity často mluví o Julianu Golakovi jako o nejaktivnějším členu.

Dle slov Juliana Golaka dělaly komunistické vlády všechno proto, aby Češi a Slováci měli pocit, že hranice jejich státu je konec světa.⁴³³ A idea překonávání hranic byla od samého počátku součástí setkání disidentů na „zelené hranici“. Dnes snad můžeme říci, že cíl byl alespoň částečně splněn a Polsko-česko-slovenská solidarita zdárně plnila a plní svůj úkol. Dnešní aktivity již možná nejsou přímo pod vlajkou sdružení, avšak za účasti lidí, které v buď v minulosti, nebo i dnes sdílají společné ideje. Tímto rozhodně nechci tvrdit, že by česko-polské vztahy byly vyřešené a už vůbec ne, že za tím stojí pouze Polsko-česko-slovenská solidarita a její potomci a už vůbec nechci tvrdit, že panuje vzájemné pochopení a sounáležitost, v těchto

⁴³¹ BAZAŁA, Teresa. Polsko-czeski rok kulturalny. *Ziemia Kłodzka – od kladského pomezí - Glatzer Bergland*. Nowa Ruda: Wydawnictwo Ziemia Kłodzka – Komitet Obywatelski Ziemi Kłodzkiej Ziemia. 208-281, 2017, s. 68, 69.

⁴³² GOLAK, *25 lat działalności SPCzS*, op. cit., s. 120.

⁴³³ WALCZAK, *Inicjatywy społeczno-kulturalne*, op. cit., s. 128.

oblastech je samozřejmě ještě spousta práce. Řekla bych ale, že všechny tyto tři akce otevírají cestu a napomáhají vzájemnému sblížení, poznávání svého souseda, překonávání předsudků a znalosti kultury sousedního státu.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce byla zabývat se historickým a politickým vývojem Polsko-česko-slovenské solidarity a prozkoumat události po roce 1989. Především jsem se zaměřila na kulturní aktivity organizace, které začaly již festivalem ve Vratislavi, který se konal na začátku října 1989 na podporu boje pro režim v Československu. Aktivita v kulturní oblasti se během 90. let ustálila na organizaci tří velkých kulturních akcí konaných blízko česko-polské hranice.

Konec roku 1989 by mohl být koncem působení i Polsko-československé solidarity, aktivní členové se však rozhodli, že budou ve spolupráci i nadále pokračovat a dále budou následovat ideu organizace. Tedy vzájemné sblížení a spolupráce ve společenských, kulturních i politických oblastech. Na počátku devadesátých let došlo ke změně názvu na Polsko-česko-slovenská solidarita. Množství přínosných projektů má za sebou Nadace Polsko-česko-slovenské solidarity, která podporuje demokracie a nezávislá média ve východní Evropě. Sdružení Polsko-česko-slovenská solidarita mělo na počátku několik poboček – Vratislav, Těšín, Bielsko-Biała a Nová Ruda, které aktivně působily. Věc se ale má tak, že aktivita se stále zmenšovala a pobočky v Nové Rudě a ve Vratislavi dnes prakticky nefungují. Z výpovědí pamětníků vyplývá, že jedním z důvodů je, že do Polsko-česko-slovenské solidarity nepřišlo příliš mnoho nových lidí a okruh aktivních členů se tedy stále zmenšuje. Z některých bývalých disidentů se stali i politici či velvyslanci, kteří již nemají čas věnovat se sdružení. To však, ale neznamená, že Polsko-česko-slovenské solidaritě konec. Stále jako organizace funguje i když spíše na takové symbolické úrovni a stále se objevují akce konané pod její taktovkou. V roce 2006 se ve Vratislavi konaly oslavy 25-ti letého výročí existence Polsko-česko-slovenské solidarity a jejichž součástí byla konference *Szlak do wolności*, ze které byl vydán i sborník s cennými příspěvky k tématu Polsko-česko-slovenské solidarity. Na podzim roku 2016 se konala konference *Solidarita v praxi: Polsko-česko-slovenská solidarita od lidové demokracie k postdemokracii na začátku 21. století*. Na začátku letošního (2018) roku vyšla v češtině kniha *Hranicím navzdory. Příběh Polsko-československé solidarity*. V Knihovně Václava Havla se konal její křest, jehož součástí byla i diskuse za účasti autorů knihy a pamětníků. I taková událost je příležitostí připomenout si společnou minulost a zhodnotit současnost.

Nabízí se otázka srovnání polského a českého působení v rámci Polsko-česko-slovenské solidarity. Skutečnost je taková, že větší aktivitu vždy projevovali Poláci, i když se většina událostí konala za účasti i českých členů byl polský element silnější. Dnešní stav se nedá přesně zhodnotit neboť konkrétních aktivit je méně.

Stěžejní částí mé diplomové práce je čtvrtá kapitola, která se zabývá kulturním dědictvím Polsko-česko-slovenské solidarity. Jedná se o Mezinárodní divadelní festival „Na hranici/Bez hranic“, Filmovou přehlídku „Kino na hranici“ a „Polsko-české dny křesťanské kultury. Zůstaňme rodinou“. Všechny tyto akce začaly jako projekty členů Polsko-česko-slovenské solidarity, které si vzaly za cíl vzájemné sblížení, poznávání a boření stereotypů. Přestože „Kino na hranici“ již dnes není organizováno Polsko-česko-slovenskou solidaritou stále, ale funguje na zásadách, na kterých bylo založeno. Díky velké snaze a práci organizátorů i dobrovolníků se z původních lokálních akcí staly velké události mezinárodního renomé, i když zažívaly i temnější roky tak fungují do dnes. Nic nenasvědčuje tomu, že by tomu v dalších letech mělo být jinak. A do dnes hostí tisíce lidí, spojují tři, někdy i více národů dohromady a velkou měrou napomáhají bourání předsudků a navazování vztahů.

RESUMÉ

This diploma thesis titled "Let us be connected by a Culture, a Legacy of Polish-Czech-Slovak Solidarity." focuses on the historical development of this organization and especially on its development and activities after 1989. It focuses mainly on the cultural activities which are represented by three cultural events organized by Polish-Czech-Slovak solidarity. These are the international theatre festival "Theatre without Borders / On the Border", the Film Show "Cinema on the Border" and "Polish Bohemian Days of Christian Culture. Stay as Family".

The Polish-Czech-Slovak solidarity is originally a dissident organization, whose roots date back to the second half of the 1970s, when activists from the Polish Committee for Workers' Defence (KOR) and the Czechoslovak Charter 77 cooperated. Cooperation among dissidents consisted of for example statements in support of political prisoners and the culmination of cooperation was a meeting on the "green border" in 1978. Other contacts were prevented by the security forces from both communist states. The cooperation was restored only in the mid-1980s, when the name Poland-Czechoslovak solidarity was established. Again, a meeting of opposition representatives from Poland and Czechoslovakia was renewed, involving a number of prominent dissidents from both countries, such as Václav Havel and Adam Michnik. Another form of cooperation was the exchange of prohibited literature and printing equipment. In Poland, the first partial free elections took place in June 1989, and then Poland-Czechoslovak solidarity focused on supporting the fight against communism in Czechoslovakia. The culmination of the cooperation was the festival of independent Czechoslovak culture in Wrocław, where many Czechoslovak intellectuals and artists, including Karel Kryl, performed. There were 2,000 people arriving from Czechoslovakia to Wrocław, even though the Czechoslovak security forces were doing everything to frustrate their travels.

After the fall of the Communist regime in Czechoslovakia, the members of the Polish-Czechoslovak solidarity remained in touch and continued to cooperate and to establish contacts between the Czechoslovaks and the Poles. The first joint initiative was the organization of meetings between Václav Havel and Lech Wałęsa in the Krkonoše Mountains. After the division of Czechoslovakia, the organization changed its name to Poland-Czech-Slovak solidarity. In the first half of the 1990s, regular congresses were held to discuss the next direction for action to be taken. The Polish-Czech-Slovak Solidarity Foundation was also founded, which aimed at supporting independent media in the former Soviet states. As time went by, the organization's activity declined slightly and the official events under the head of

Polish-Czech-Slovak solidarity had faded. Despite the decline, Poland-Czech-Slovak Solidarity is nowadays an existing organization with an official seat in Nová Ruda.

This diploma thesis deals with the cultural activity of Polish-Czech-Slovak solidarity after 1989, which is represented by three festivals. The international film show "Theatre on the Border / Without Borders" was founded in 1990 in Těšín, Poland and Český Těšín, with the aim of breaking stereotypes and building bridges of understanding between Czechs and Poles. Every year the festival offers contemporary Polish and Czech theatre performances and an accompanying program where visitors meet and connect cultures. Polish-Czech-Slovak solidarity is still one of the organizers. The second cultural event that arose in 1999 from the desire to experience cultural events with neighbours living on the other side of the river is the Film Show "Cinema on the Border". The show also takes place on both sides of the river, and during the show, the audience can see a number of Czech, Polish, Slovak and Hungarian films. These are new and classical films. The festival complements the rich entertainment accompanying program as well as scientific conferences and discussions where cultures converge in practice. "Cinema at the Border" is no longer organized by Polish-Czech-Slovak solidarity. The last cultural event, which the diploma thesis deals with and which has inspiration in Polish-Czech-Slovak solidarity, is "Polish-Czech Days of Christian Culture". The Christian-oriented festival has been held since 1990 and during its existence it has expanded its activities into villages on both sides of the border from Krkonoše to Jeseníky. At the beginning, there was a wish for the iron curtain to never divide two Slavic peoples and to bring them together. One of the main organizers is Julian Golak, who is at the same time the main spokesman for Polish-Czech-Slovak solidarity.

Niniejsza praca dyplomowa pod tytułem: „Niech łączy nas kultura, czyli dziedzictwo *Solidarności Polsko – Czechosłowackiej*“ porusza temat historii tej organizacji. W szczególności jest ukierunkowana na jej rozwój i działalność po 1989 roku. Przede wszystkim w sferze kulturalnej, reprezentowanej przez trzy wydarzenia kulturalne organizowane przez *Solidarność Polsko–Czechosłowacką*. Są to: Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Teatr Bez granic/Na granicy“, Przegląd Filmowy „Kino na granicy“ oraz „Polsko–czeskie Dni Kultury Chrześcijańskiej. Zostańmy rodziną“.

Solidarność Polsko–Czesko–Słowacka ukształtowała się jako organizacja dysydencka, której korzenie sięgają drugiej połowy lat siedemdziesiątych, kiedy to aktywiści polskiego Komitetu Obrony Robotników (KOR) nawiązali współpracę z działaczami czechosłowackiej Karty 77. Współpraca pomiędzy dysydentami polegała np. na pisaniu wspólnych manifestów w obronie i wspieraniu więźniów politycznych. Momentem kulminacyjnym współpracy stało się spotkanie na „zielonej granicy“ w 1978 roku. Dalsze kontakty zostały wstrzymane przez aparat służb bezpieczeństwa obydwu komunistycznych państw. Współpraca została wznowiona dopiero w połowie lat osiemdziesiątych, kiedy to ustalono nazwę organizacji *Solidarność Polsko–Czechosłowacka*. Ponownie wznowiono spotkania przedstawicieli polskiej i czechosłowackiej opozycji, do których należało wielu znanych dysydentów tj. Václav Havel czy Adam Michnik. Inną formą współpracy była także wzajemna wymiana zakazanej literatury i narzędzi drukarskich. W czerwcu 1989 roku w PRL odbyły się pierwsze częściowo wolne wybory, po których to *Solidarność Polsko–Czechosłowacka* ukierunkowała się głównie na wsparcie antykomunistycznych działań w Czechosłowacji. Jednym z głównych wspólnych wydarzeń tego okresu był Festiwal Niezależnej Czechosłowackiej Kultury we Wrocławiu, na którym wystąpiło wielu przedstawicieli czechosłowackich intelektualistów i artystów, takich jak np. Karel Kryl. Z Czechosłowacji do Wrocławia przyjechało 2 tysiące ludzi, chociaż czechosłowacka służba bezpieczeństwa robiła wszystko by ich podróż nie miała miejsca.

Po upadku reżimu komunistycznego, także w Czechosłowacji członkowie *Solidarności Polsko–Czechosłowackiej* pozostali w kontakcie i kontynuowali swoją współpracę, dążąc do wspólnych działań i zacieśniania kontaktów między Polakami a Czechami i Słowakami. Pierwszą wspólną inicjatywą, po upadku komunizmu, była organizacja spotkania Václava Havla i Lecha Wałęsy w Karkonoszach. Po rozpadzie Czechosłowacji organizacja zmieniła nazwę na *Solidarność Polsko–Czesko–Słowacką*.

W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych odbywały się cykliczne zjazdy organizacji, na których dyskutowano o dalszym kierunku współpracy. Do życia powołano także *Fundację Polsko–Czesko–Słowackiej Solidarności*, której celem było wspieranie niezależnych

mediów w krajach byłego Związku Radzieckiego. Z biegiem czasu działalność organizacji powoli upadała, a oficjalnych wydarzeń pod patronatem *Solidarności Polsko–Czesko–Słowackiej* było co raz mniej. Jednakże *Solidarność Polsko–Czesko–Słowacka* działa do tej pory, a swoją oficjalną siedzibę posiada w Nowej Rudzie.

Niniejsza praca dyplomowa podejmuje temat działalności kulturalnej *Solidarności Polsko–Czesko–Słowackiej* po 1989 roku, którą reprezentują trzy festiwale. Inicjatywa Międzynarodowego Przeglądu „Teatr na Granicy/Bez granic“ powstała w polskim Cieszynie i Českim Těšínie w roku 1990, miała ona burzyć stereotypy i budować mosty porozumienia między Czechami a Polakami. Co roku na festiwalu prezentują się aktualne polskie i czeskie sztuki teatralne oraz program towarzyszący. Podczas festiwalu dochodzi do spotkania polskiej, czeskiej i słowackiej widowni oraz łączenia kultur. *Solidarność Polsko–Czesko–Słowacka* jest po dziś dzień jednym z organizatorów. Drugim wydarzeniem kulturalnym, które powstało w 1999 roku, z potrzeby i chęci poznania kultury sąsiadów żyjących po drugiej stronie rzeki jest Przegląd Filmowy „Kino na Granicy”. Przegląd odbywa się po dwóch stronach rzeki, podczas niego widownia ma możliwość poznania wielu czeskich, polskich, słowackich oraz węgierskich produkcji filmowych. Są to zarówno nowości filmowe, jak i klasyka gatunku. Bogaty program kulturalny, wykłady, konferencje i dyskusje naukowe dopełniają festiwal i są wektorem zbliżającym obydwie kultury w praktyce. Organizatorem „Kina na granicy” nie jest już *Solidarność Polsko–Czesko–Słowacka*, chociaż to właśnie wśród jej działaczy zrodziła się idea przeglądu filmowego. Ostatnim wydarzeniem kulturalnym, które zostało przedstawione w niniejszej pracy dyplomowej są „Polsko–Czeskie Dni Kultury Chrześcijańskiej”. Ten polsko–czeski festiwal odbywa się od roku 1990, a podczas swojego trwania rozszerzył się na terytorium wielu gmin położonych od Karkonoszy po Jeseníki. Początkowo ideą było to, aby nigdy żadna żelazna kurtyna nie podzieliła naszych dwóch narodów słowiańskich i aby mogło dojść do wzajemnego zbliżenia kultur. Jednym z głównych organizatorów tego wydarzenia jest po dziś dzień Julian Golak, który jednocześnie pełni funkcję rzecznika *Solidarności Polsko–Czesko–Słowackiej*.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Archivy

Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Vratislav (Ossolineum) – stačí to takto?

Dobová periodika

Biuletyn Informacyjny SPCZ (1987-1990)

Informační bulletin Československo-polské solidarity (1988)

Kontur nr. 2-3 (1989)

Informace o Chartě 77 (1989)

Rozhovory

Rozhovor s Jarosławem Brodou, 5. října 2016.

Rozhovor s Pawłem Skrzywankem, 9. října 2016.

Rozhovor s Jolantou Piątek, 10. října 2016.

Rozhovor s Tomaszem Grabińskim, 22. září 2016.

Rozhovor s Gertudou Chowanikovou, 24. července, 2017.

Rozhovor s Jolantou Dygoś, 24. července, 2017.

Katalogy

Katalog Divadelního festivalu „Na hranici“, 25. - 26. 5. 1990.

Katalog Divadelního festivalu „Na hranici“, 31. 05. – 2. 06. 1991.

Katalog Divadelního festivalu „Na hranici“. 14. 05. – 17. 05. 1992.

Katalog VI. Divadelního festivalu „Na hranici“, 06. 10. – 09. 10. 1993

Katalog V. Divadelního festivalu „Na hranici“, 16. 05. – 21. 05. 1994.

Katalog VI. Divadelního festivalu „Na hranici“, 09. 05. – 13. 05. 1995.

Katalog VII. Mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“, 16. 10. – 20. 10. 1996.

Katalog IX. Mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“, 07. 10. – 10. 10. 1998.

Katalog X. Mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“, 05. 10. – 09. 10. 1999.

Katalog XIII. Mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“, 09. 05. – 11. 05. 2002.

Katalog XIV. Mezinárodního divadelního festivalu „Na hranici“, 21. 05. – 24. 05. 2003.

Katalog XV. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“, 19. 05. – 22. 05. 2004.

Katalog XVII. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“, 31. 05. – 03. 06. 2006.

Katalog XIX. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“, 28. 05. – 31. 05. 2008.

Katalog XX. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“, 02. 06. – 06. 06. 2009.
Katalog XXII. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“, 29. 09. – 02. 10. 2011.
Katalog XXIII. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“, 07. 06. – 10. 06. 2012.
Katalog XXIV. Mezinárodního divadelního festivalu „Bez hranic“, 05. 06. – 08. 06. 2013.

Katalog V. přehlídky českých a slovenských filmů „Kino na hranici“, 24. 04. – 27. 04. 2003.
Katalog VI. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 20. 05. – 25. 04. 2004.
Katalog V. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 20. 05. – 25. 04. 2005
Katalog VIII. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 19. 04. – 23. 04. 2006.
Katalog IX. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 27. 04. – 03. 05. 2007
Katalog X. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 29. 04. – 04. 05. 2008.
Katalog XI. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 28. 04. – 03. 05. 2009.
Katalog XII. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 28. 04. – 03. 05. 2010.
Katalog XIV. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 28. 04. – 03. 05. 2012.
Katalog XV. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 30. 04. – 04. 05. 2013.
Katalog XVI. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 30. 04. – 04. 05. 2014.
Katalog XVII. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 28. 04. – 03. 05. 2015.
Katalog XVIII. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 28. 04. – 03. 05. 2016.
Katalog XIX. Filmové přehlídky „Kino na hranici“, 28. 04. – 03. 05. 2017.

Literatura

Vzpomínky plynou jak řeka. 20 let Filmové přehlídky Kino na hranici. Vydavatel: Filmová přehlídka Kino na hranici/Stowarzyszenie Kultura Na Granici Cieszyn, EducationTalentCulture, z. s. Český Těšín. 286 s., 100. ISBN 978-83-932940-8-4.

BLAŽEK, Petr, MAJEWSKI, Grzegorz. Spotkamy się w Polsce. Przegląd Niezależnej Kultury Czechosłowackiej we Wrocławiu. In: *Pamięć i przyszłość*. 2008, nr 2, s. 38-42.

BLAŽEK Petr, MAJEWSKI Grzegorz. Granica Przyjaźni. In: *Karta*, 2005, č. 45, s. 135-137.

BLAŽEK, Petr. *Dějiny polsko-československé solidarity. Vztahy československé a polské opozice v letech 1976-1989.* Disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, 2008. 328 s.

GIL, Maciej. Szkic do historii Przeglądu Filmowego „Kino na granici“. In: KAUTE, Małgorzata, OKRZESIK Janusz. *Obywatele dyplomaci. Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka w Těšínie i Bielsku-Białej.* Bielsko-Biała: Wyższa szkoła Bankowości i finansów w Bielsku-Białej, Stowarzyszenie Instytut Południowy 2009, 146 s. ISBN 978-83-61310-16-7. s. 85.

- GOLAK, Julian. 25 lat działalności SPCzS. In: ZALEWSKI, M. (ed.): *Szlak do wolności – XXV lat Solidarności Polsko–czesko–słowackiej*. Vratislav: ATUT 2007, 215 s. ISBN 978-83-7432-262-1.
- KAMIŃSKI, Łukasz, BLAŽEK, Petr, MAJEWSKI, Grzegorz. Ponad granicami. *Historia Solidarności Polsko-Czechosłowackiej*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, 2009. 267 s. ISBN 978-83-7432-586-8.
- KAMIŃSKI, Łukasz, BLAŽEK, Petr, MAJEWSKI, Grzegorz. Hranicím navzdory. Příběh Polsko-československé solidarity. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2017. 317 s. ISBN 978-80-87912-7s.
- LEGOŃ, Janusz. Welmi krasne dziwadło. In: *25 lat Międzynarodowego Festawalu Teatralnego Bez Granic. 25 let Mezinárodního festivalu Bez hranic*. Těšín, 2014, 62 s., s. 7.
- MAJEWSKI, Grzegorz. *Polsko-česko-slovenská solidarita, Poľsko-česko-slovenská solidarita, Polish-Czech-Slovak Solidarity*. Warszawa: 2009. Senat Rzeczypospolitej polskiej, 21 s., ISBN 978-83-60995-49-5.
- MAJEWSKI, Grzegorz. Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka 1981-1989. In: *Dolny Śląsk*, 2002, č. 10, str. 18.
- MŮCKE, Pavel, PELIKÁNOVÁ, Hana, VANĚK, Miroslav. *Naslouchat hlasům paměti*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. 224 s., ISBN: 978-80-7285-089-1.
- PIĄTEK, Jolanta. W przeddzień aksamitnej rewolucji – przegląd Czechosłowackiej kultury niezależnej. In: ZALEWSKI, M. (ed.): *Szlak do wolności – XXV lat Solidarności Polsko–czesko–słowackiej*. Vratislav: ATUT 2007, 215 s. ISBN 978-83-7432-262-1.
- PINDÓR, Mirosława. Od przestrzeni absurdu do przestrzeni wolności. XX lat Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego „Na Granici“/ „Bez granic“. In: KAUTE, Małgorzata, OKRZESIK Janusz. *Obywatele dyplomaci. Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka w Těšinie i Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała: Wyższa szkoła Bankowości i finansów w Bielsku-Białej, Stowarzyszenie Instytut Południowy 2009, 146 s. ISBN 978-83-61310-16-7.
- PINDÓR, Mirosława. In: *25 lat Międzynarodowego Festawalu Teatralnego Bez Granic. 25 let Mezinárodního festivalu Bez hranic*. Těšín, 2014, 62 s.
- PIOTROWSKI, Mieczysław. Granica naszych marzeń – krusezenie polsko-czeskiej żelaznej kurtyny. In: ZALEWSKI, M. (ed.): *Szlak do wolności – XXV lat Solidarności Polsko–czesko–słowackiej*. Vratislav: ATUT 2007, 215 s. ISBN 978-83-7432-262-1.
- POTOCKI, Rodger. Działania National Endowment for Democracy na rzecz promowania demokracji w Europie i Eurazji. In: ZALEWSKI, M. (ed.): *Szlak do wolności – XXV lat*

Solidarności Polsko–czesko– słowackiej. Vratislav: ATUT 2007, 215 s. ISBN 978-83-7432-262-1.

WALCZAK, Jan. Inicjatywy społeczno-kulturalne na pograniczu polsko-czeskim po 1989 r. a dziedzictwo Solidarności Polsko-Czechosłowackiej. In: WOLANSKI, M. S. (red.), *Zeszyty Naukowe DWSPiT. Studia z Nauk Społecznych. zeszyt nr 4*, Polkowice, 2011, 251 s.

WALCZAK, Jan. Solidarność Polsko-Czechosłowacka (SPCz). Współpraca opozycji antykomunistycznej z Polski i Czechowłacji w latach 1978-1990. In: WOLANSKI, M. S. (red.), *Zeszyty Naukowe DWSPiT. Studia z Nauk Społecznych. zeszyt nr 3*, Polkowice, 2010, 206 s.

Novinové články

DYBALSKA, Wanda. Spotkania pos specialnym nadzorem. In: *Gazeta Wyborcza Wrocław*. 7-8. października 2006.

Vaclav Havel podnosi szlaban. In: *Wieczór Wrocławia*. 3. září 1990, str. 1.

Premier Czech ve Wrocławiu.. In: *Wieczór Wrocławia*. 30. dubna – 1.května, 1990, s. 1,8.

Premier Czech we Wrocławiu. In: *Gazeta Dolnośląska*. 4. května, 1990, s. 1.

Szlaban dla zielonej karty. In: *Gazeta Dolnośląska*. 7. února 1997, str. 1.

Gra w zielone. In: *Gazeta Dolnośląska*. 25. února 1997, str. 1.

Czesi i Słowaci okupują Wrocław. In: *Gazeta Wyborcza*. 6. listopada 1989, str. 7.

Ponad granicami. In: *Wieczór Wrocławia*. 10. února 1992, s 1.

Lech i Czech v Karkonoszach. In: *Wieczór Wrocławia*. 19. březen 1990, s. 3.

Zjazd „Solidarnosci“ Polsko-Czesko-Słowackiej. In: *Gazeta robotnicza*. 10. února 1992, s. 2.

Články v časopisech

BAZAŁA, Teresa. Polsko-czeski rok kulturalny. *Ziemia Kłodzka – od kladského pomezí - Glatzer Bergland*. Nowa Ruda: Wydawnictwo Ziemia Kłodzka – Komitet Obywatelski Ziemi Kłodzkiej Ziemia. 208-281, 2017, s 68, 69.

CIKL, Petr. Oficiální slavnostní zahájení polsko-českého kulturního roku v Šwidnici. *Ziemia Kłodzka – od kladského pomezí – Glatzer Bergland*. Nowa Ruda: Wydawnictwo Ziemia Kłodzka – Komitet Obywatelski Ziemi Kłodzkiej. 2007, 273, s. 7.

JAZIENICKA, Ewa. Zakończenie XXVIII. Polsko-czeskich dni kultury chrześcijańskiej w Letohradzie. *Ziemia Kłodzka - od kladského pomezí - Glatzer Bergland*. Nowa Ruda: Wydawnictwo Ziemia Kłodzka – Komitet Obywatelski Ziemi Kłodzkiej. 278-279, 2017, str 4,5.

KOUTEK, Jan. XXVIII Polsko-české dny křesťanské kultury „Zůstaňme rodinou“. *Ziemia Kłodzka - od kladského pomezí - Glatzer Bergland*. Nowa Ruda: Wydawnictwo Ziemia Kłodzka – Komitet Obywatelski Ziemi Kłodzkiej, 2007, 275. str. 6.

Internetové články

Averze vůči olympiádě v Soči roste. Přidali se i Poláci. [citováno 31. ledna 2018]. Dostupné z: https://t.tyden.cz/rubriky/sport/olympiada/averze-vuci-olympiade-v-soci-roste-pridali-se-i-polaci_93868.html.

Doktor honoris causa, profesor honorowy. [citováno 28. listopadu 2017] Dostupné z: https://www.upwr.edu.pl/badania/482/doktor_honoris_causa_profesor_honorowy.html.

Krzyż Zasługi. [citováno 30. května]. Dostupné z: <http://www.prezydent.pl/prezydent/kompetencje/ordery-i-odznaczenia/odznaczenia/krzyz-zaslugi/>.

Order Odrodzenia Polski. [citováno 30. května]. Dostupné z: <http://www.prezydent.pl/prezydent/kompetencje/ordery-i-odznaczenia/ordery/order-odrodzenia-polski/>.

Solidarność Polsko-Czecho-Słowavcka/Konferencja. [citováno 31. ledna 2018]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/events/549663032037738/>.

Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka opuszcza Szewską. [citováno 22. srpna 2017]. Dostupné z: http://wroclaw.wyborcza.pl/wroclaw/1,35751,7037215,Solidarnosc_Polsko_Czesko_Slowacka_opuszcza_Szewska.html.

Szlak kurierów Solidarności w Gorach Złoty. [citováno 31. ledna 2018]. Dostupné z: <http://naszesudety.pl/szlak-kurierow-solidarnosci-w-gorach-zloty.html>.

Těšín. [citováno 13. února 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/T%C4%9B%C5%A1%C3%ADn>.

Transgraniczne sciezki polsko-czechoslowackich dysydentów. [citováno 16. ledna 2018]. Dostupné z: <http://www.zajezdnie.org/transgraniczne-sciezki-polsko-czechoslowackich-dysydentow/>.

Úvodní strana. [citováno 30. května 2018]. Dostupné z: <http://old.cz-pl.eu/>

Úvodní strana. [citováno 30. května 2018]. Dostupné z: <http://www.cz-pl.eu/>.

Wybory Czerwcowe. 1989. [citováno 22. května 2018]. Dostupné z: <http://dzieje.pl/aktualnosci/wybory-czerwcowe-1989>.

Internetové zdroje

<http://www.spczs.engo.pl>

<http://borderfestival.eu/>

<https://kinonagranicy.pl/>

<http://dnikultury.eu>

Televizní dokumenty

Náš Vašek. O moci bezmocných. [Nasz Vaszek. O sile bezsilnych] [TV film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2013.

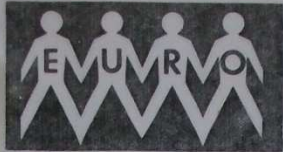
Bratříček Karel. [Braciszek Karel] [dokumentární film]. Režie Krystyna KRAUZE. Polsko/Česko, 2016.

PŘÍLOHY

1. Program semináře v polském jazyce⁴³⁴

7043

INTERNATIONAL SEMINAR

INTERNATIONAL SEMINAR
CENTRAL EUROPE
CULTURE PERPLEXED

Wrocław, Novembér 3rd-5th, 1989. BETWEEN TOTALITARIANISM AND COMMERCIALISM

PROGRAM SEMINARIUM
PIATEK, 3 LISTOPADA 1989

9.30
OTWARCIE SEMINARIUM

10.00 - 13.00
EFEKTY LEKCJI TOTALITARNEJ DLA POCZUCIA WSPÓLNOTY ŚRODKOWOEUROPEJSKIEJ

Przewodniczący: *Frantisek Janouch*

Vilem Precan
Współpraca demokratycznych sił narodów Wschodniej i Środkowej Europy w obecnej fazie rewolucji demokratycznej

Jacek Baluch
Wrocław na mapie Europy Środkowej

Vaclav Havel
Godzina prawdy - między wygnaniem a politykiem

Pavel Tigrid
Efekty lekcji totalitarnej dla poczucia wspólnoty środkowoeuropejskiej

przerwa 20 minut

Ilios Yannakakis
Lekcja totalitaryzmu (Przypadek Czechosłowacja - Polska) dla zachodnioeuropejskich intelektualistów

Jaroslav Vejsada
Stella Obscura - czyli z kręgu totalitarnego do demokratycznego środka nowej Europy

547

⁴³⁴ Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, D 175, Program. Dokumenty k organizaci vrtislavského festivalu.

- 2 -

15.00 - 18.00

WALORY I PUŁAPKI POJĘCIA ŚRODKOWEJ EUROPY

Przewodniczący: Lothar Herbst

Leszek Hensel
Rodzinna Europa Środka

Kazimierz Wóycicki
Stosunki polsko-niemieckie (walory i pułapki pojęcia
"Środkowa Europa")

przerwa 20 minut

Antonin Mestan
Europa Środkowa w dziełach współczesnych pisarzy
środkowoeuropejskich

Virgil Tanase
Szansa podwójnej pokusy kulturowej

SOBOTA, 4 LISTOPADA 1989

10.00 - 13.00

SZANSE ZACHOWANIA WARTOŚCI WYTWORZONYCH PRZEZ KULTURĘ
NIEZALEŻNA W ZMIENIAJĄCYCH SIĘ WARUNKACH WYCHODZENIA
Z TOTALITARYZMU

Przewodniczący: Carl Gershman

Młeda Mladek
Sztuka Centralnej i Wschodniej Europy

Jaromír Horec
Dokonania ruchu niezależnego

przerwa 20 minut

Ladislav Hejdanek
Pojęcie prawdy a przyszłość Europy

Dagmar, František Vaneckové
Prawo do informacji jako prawo obywateli Europejskiego
domu

56

- 3 -

15.00 - 17.30

Przewodniczący: Jan Błoński

ETOS ŚRODKOWOEUROPEJSKICH INTELEKTUALISTÓW
CASUS VACLAV HAVEL

Milan Simečka

Vaclav Havel o powinnościach polityka w godzinie prawdy

Stanisław Barańczak

Horyzont absolutny (listy z więzienia Vaclava Havla)

przerwa 20 minut

Stanislav Devaty
Notatki z podziemia

Zdenek Urbanek
To trzecie

Karel Hvizdala
Etos Havla i możliwości zachowania niezależnej kultury
w warunkach wychodzenia z totalitaryzmu

NIEDZIELA, 5 LISTOPADA 1989

10:00 - 13.00

PODSTAWY I ZAKRES POJECIA 'KULTURA EUROPY ŚRODKOWEJ'

Dyskusja panelowa

Przewodniczący: Karl Johann von Schwarzenberg
Pavel Tigríd

Ota Filip
Europa Środkowa - wielka idea czy tylko iluzja?

Jiri Pelikan
Z podzielonej Europy do wspólnego europejskiego domu

Jaroslav Valenta
Ponadpaństwowe organizmy środkowoeuropejskie w czeskiej
literaturze drugiego obiegu

Miklos Haraszti
Adam Michnik
Kirył Podrabinek

- 4 -

15.00 - 18.00

KORZYŚCI I NIEBEZPIECZENSTWA TWORZENIA WSPÓLNOTY
ŚRODKOWOEUROPEJSKIEJ DLA WARTOŚCI KULTUR NARODOWYCH

Przewodniczący: Alain Besancon
Jiri Pelikan

Martin Polack
Rozwój poczucia wspólnoty środkowoeuropejskiej
a odbudowa regionalizmów

J. Jelinek
Europa Środkowa a nacjonalizmy

Miro Kusy
Słowacja jako pomost kulturowy

Barbel Bohley
Koprinka Czervenkova
Helmut Frauendorfer
Antoni Pawlak
Andreas B. Vagvolgyi

17.15 - 18.00

ZAKOŃCZENIE SEMINARIUM

Adam Michnik

2. Pozvánka na konferenci Solidarita v praxi

Solidarita v praxi: Polsko-česko-slovenská solidarita od lidové demokracie k postdemokracii začátku 21. století

26-27 října 2016, Wojnowice - Wrocław

Organizátoři: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, Uniwersytet Wrocławski – Ośrodek Współpracy Polsko-Czesko-Słowackiej

Partner: Knihovna Václava Havla

Program:

26. října

14:00 – slavnostní zahájení

14:30-16:00 - Polsko-česko-slovenská solidarita: Poláci, Češi a Slováci hledají společné hodnoty: boj za svobodu a občanská práva – panelová diskuse: Petr Blažek, Łukasz Kamiński, Mirosław Jasiński

Moderuje: Katarzyna Uczkiewicz

16:00-16:30 – kávová přestávka

16:30-18:00 – Solidarita v praxi: Polsko-česko-slovenská solidarita v letech 1977-2016 – panelová diskuse Józef Pinior, Petruška Šustrová, Petr Pospíchal,

Moderuje: Tomasz Grabiński

18:00-20:00 – recepcce

20:00-21:00 Promítání filmu

27. října

10:00-12:00 - Střední Evropa: od posttotalitarity k postdemokracii - mistrovský seminář se studenty Vratislavské univerzity (Aleksander Kaczorowski)

12:00-14:00 - Závěrečná panelová diskuse - východiska pro polsko-českou spolupráci v dnešní Evropě

14:30 – oběd

28. října, Wrocław

18:00-19:30 – *Hrabal, Kundera, Havel a další: ohlas české literatury 2. poloviny 20. století v Polsku* Klub Proza, Przejście Garncarskie 2 (II piętro), 50-150 Wrocław , Jáchym Topol, Konrad Gora,

Moderuje: Pawel Szroniak

3. Oficjalni prezentacje „Kina na hranici“⁴³⁵

≈ ATUTY KINA NA GRANICY

- ciekawe retrospektywy
- cykle filmowe o niebanalnej tematyce
- największy wybór najnowszych filmów fabularnych, dokumentalnych i animowanych z Czech, Polski i Słowacji.
- liczne imprezy towarzyszące
- konsekwentnie kreowany profil programowy imprezy, który sprawia, że ma ona swoją wysoką renomę wśród licznych specjalistów: filmoznawców, filologów słowiańskich, ale również wśród samych twórców, animatorów życia filmowego i dyplomatów
- walory turystyczne Cieszyna i Czeskiego Cieszyna
- przystępne ceny karnetów
- zróżnicowana baza noclegowa i gastronomiczna
- spontaniczna, kameralna, niewymuszona atmosfera

4. Oficjalni prezentacje „Kina na hranici“

≈ CELE KINA NA GRANICY

- promocja kultury polskiej w Czechach
- promocja kultury czeskiej i słowackiej w Polsce
- wszechstronne propagowanie kultury filmowej krajów Grupy Wyszehradzkiej
- prezentacja przedpremierowo i premierowo najważniejszych filmów z Europy Środkowej
- podtrzymywanie współpracy transgranicznej
- doskonalenie umiejętności poprzez zajęcia warsztatowe, prelekcje, spotkania, dyskusje, wykłady
- przełamywanie stereotypów dzielących Polaków i Czechów oraz budowanie nowego pozytywnego wizerunku
- pokazanie osiągnięć i trendów twórczości muzycznej i plastycznej

⁴³⁵ Prezentacji jsem obdržela od Jolanty Dygoś

